

DE LA VRANCEA

SULTANICI

FANTA-CELLA.

PALATUL DE CLEȘTAR. — IANCU MOROI. — ȘUER.

SORCOVA. — RAZMIRIȚA. — ODINIOARA.

BUCUREȘTI

TIPO-LITOGRAFIA ST. MIHALESCU, STR. COVACI

—
1885

PRIETENILOR

BUCUREȘTI
11.216.195
ntar 185485

343/99

PRINTED

SULTANICA

SULTANICA

lui *Dinu Radu Golescu.*

I.

D'a stînga albiei în care se încolăcește riul Dómnerei, razna de satul Domnești, se vede o casă, albă ca laptele, cu jurul geamurilor încondeiat în roșu și 'n albastru. Pervazurile ușei curate ca un păhar, prisa din față 'i e lipită cu pămînt galben, iar pe creasta casei, d'o parte și de alta, scărție, la fie-ce bătaie de vînt, două limbi de tinichea, aședate pe două gónge cât gigilicea. Curtea, îngrădită în nuele de alun, are hambare de fag, obor de vite și un grajd pus la pămînt pe patru tălpóe gróse...

Ast cămin fusese odinióră cu rost ales pe

când trăia jupân Kivu. Era chiabur răposatul, dar biata Kivulésă, rămasă singură, ca femeea, a luptat cu inima ér nu cu gădul ; s'a prăpădit cu firea, că de, Sultănica ajunsese fată mare.

Dar când e s'e'î mérgă rău omului pe or-ce-o pune mâna s'e sparge.

De câte-orî n'o podideaŭ lacrămile, pe biata bătrână, privind acareturile mari, arătóse și pline de sărăcie și de pustiŭ. Nu cerea de pomană, da și viața de ađi până mâine, viața e or foc?

Douî juncănași, o vacă, douî cîrlani, zece oi ș'un berbec, e s'erăcie lucie la o vatră de care țineaŭ opt perechi de boi ungurești, șase vaci cu ugerul cât căldarea, nouă cai iuți ca săgéta, ș'o turmă de oi ce umplea valea rîului de behăit când coboraŭ despre munte.

II.

E începutul lui Dechemvrie.

A dat Dumnezeŭ zăpadă nemiluită ; și cade, cade pusderie mărunță și désă ca făina la cer-

nut, vânturată d'un crivaț care te orbește. Mușcelele dorm sub zăpadă de trei palme; pădurile în depărtare, cu tulpini fumurii, ciucurate de ninsóre, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși. Vuet surd se încovoe după déluri și se perde în văi adinci. Cerul e ca leșia. Cărduri negre de corbi, prididite de vânt, croncăe, căutând spre păduri. Viscolul se întetește; virtejele trec dintr'un colnic într'altul; și amurgul sereii înfașe firea într'un zăbranic sur.

Riul Dómnei, umflat, curge repede în talazură cu un vîjiit de mânie înecat în glasul vântului; el pórtă sloiuri mari de ghiață, butuci groși, și 'i aruncă de meterezele podului, zguduit la fite-ce lovitură.

A-rar se vede fire de om trecând prin sat. Pártia e acoperită. Pe ici pe colea se zăresc poteci înfurcate ca de lățimea unei lopeți.

Cea mai îngrijită légă cărciuma de primărie.

Nóptea cade ticnită; lumini gălbuși de văpaită jócă prin gémurile cător-va case. Vre-mea rea a amorțit satul în deobște zgomotos.

Numai în bătătura hanului roșu hămăe răgușit două dulăi de caini.

În cârciumă e arababură mare. Firtisélă nepomenită ține Nea Nicola grecul, printre fruntași aleși după sprincénă, de ziua sa. O dată pe an e St. Niculae, și obrazul subțire cu multă cheltuială se ține. În ușa prăvăliei stă, cu capul rezemat de umărul sting, un țeran nalt, spătos, cu fața conabie ca sfecla; une-orî scutură din cap, rîde și îndrugă singur: „așa e omul: un ciocan, încă unul ș'al treilea, pînă ajungi la tinichia; d'acolo 'ncolo, Dumneđeu cu mila, torni, parcă torni într'o pîrnae; dar Sanda ce-o să zică, că de, mă tem biet, — s'a îndurat sfântul de mi-a dat muiere harnică, da rea topenia pămîntului.“

În lăuntru s'amestecă val-virtej, ciocneli de pahare, bușeli de călcăe cu zbărnăitul otova al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea țerîna din pod. Apoi, când se mai muea jocul, numai ce 'i auđia pe toți, care mai de care:

— Hai să ne fie de bine, Nea Nicola, și la

mulți ani cu spor și sănătate, tinerețe fără bătrânețe și cinstit socru mare.

— Suge primărie, suges, că dór nu te-a înbetrănit calea bisericeii.

— Mai trage 'i părințele o leturghie.

— Să te vęd logofete, care pe care.

Fite-cine cu ale lui. La Nea Nicola veselie, la alții obide; unii abia așteptă Ignatul să 'și tae grăsunul cât malul, alții abia aũ mălai de gură; că cine-a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, unora tună și fulgeră iar pe alții 'i inbuibă cu norocul ca pe curcani cu nucii.

III.

Așa înțelenise, de pustia de vreme, măi tot satul; și așa hangiul, de viță venetică, bogat putred, se răsfoia în duhórea de țuică și vin, pe când Mama Stanca Kivulésa sta la gura sobei, mähnită d'ale vieței, mîngăindu 'și odorul pe obraji. Sultánica ațipise cu capul în póla măsei.

Lăuntrul odăei e deretecat de țuică dragă să

te uiți la el. Pe patul de scinduri e așternută o scórță alésă în fel de fel de migălituri; pernele sunt de cuadrilat; pe lacra de sub icóne 's aședate, cu rinduială, doue plapăme gróse ca la trei degete, umplute cu lină albă, trecută prin dărac și dată la piepteni. Spre răsărit trei icóne muscălești, roșii ca para focului, staū agățate de perete: toți sfinții se asemănă ca doue picături de apă; toți au ochii din trei linii, nasul dintr'una și gura din două. Cât despre St. Gheorghe, călare p'un cal cu gâtul de cocostire, tot omórá și nu mai omórá un balaur de pe tărêmul cel l'alt. La o schiópă în jos de icóne sfirie candela.

Tóte cele sfinte sunt înbolbojite în mánuchi de busuioc și siminoc din vinerea patimelor, strâns legate în vlăstar de salcie de la Florii.

Focul pilpie c'o văpae lată; câte-o-dată pocnește de aruncă spuza în sus.

Și Sultânica deschide repede niște ochi cât pruna de mari; și Muma Stanca, ferind'o de scin-tei, 'i zice încetinel: „dormi puiul mamei, dormi.“

Sultănica strecură, printre genele ei de catifea, două lacrimi ca bóba de rouă: una se intinse pe obraz, iar alta 'i-increși gura.

Fata Kivului e, de pildă, cum a-răr se mai află sub sóre. Potrivită la nălțime, zmedă, iute la fire ca lemnele ujujite. Chipul ei e, știu, par'c'ar fi zugrăvit, alb, nălbit de alb, cu două răsuri pe obraji. Are ochii negrii ca mura, frumoși de pică, dar când îi incrunță te sperie ca 'ntunericul. Părul lins, cu unde albastrui, îl pórtă 'n tâmples, așa a apucat de la mäsă și mäsă de la mäsă: obicei adus de pe obârșia Ialomitei, unde nu se știa de crețuri și colțișori.

Sultănichei, slavă Domnului, îi este dragă curățenia ca lumina ochilor, că chiar de n'ar avea sprincenile trase ca din condeii, și buze rumene ca bobocul de trandafir când crapă de ferbințéla sórelui, tot n'ar da cu foiță și cu muc de luminare.

Când merge, saltă puțin, și se mlădie așa de nurliu: „trup omenesc de n'ar fi s'ar frânge.“

Multe capete a sucit; mulți ochi au jinduit'o;

ea, ași, n'aude, nu vede; nu dóră c'ar fi fudulă s'e nu 'i ajungă cu strămurarița la nas, dar inima bat'o pustia: s'e fii și cu stemă 'n frunte, n'o fringi, tot de geaba.

Când s'e prinde 'n horă fură tóte privirile, și ea s'aprinde d'a'i crede că s'e topește.

Și ce vilnic, și ce naframă, și ce cămașe de borangic, galbenă ca spicul și subțire ca pánza páiajenului, în cât i s'e simte tot sínul, pietros ca póma párguită, cum s'e bate când abia r'esuflă de iute și de ostenită!

S'e crape de căldură nu 'și sumete mánicutele în fața flăcăilor; s'e se îmbrebenescă ea cu gălbenele și bujori, cu creițe și cu ochiuboului, a'i-da de, nu scrie la dinsa așa țigănie; he! arare-oră, numai ce-o veđi cu câte-o brinđușe 'n păr, oră cu două trei didiței între betele ce 'i încolăcesc mijlocul de patru oră.

La șeđetori s'a dus o singură dată de când e fată mare, dar de atunci s'e nu 'i mai pomeneshi. „Cui îi arde de zbeguit e săritóre pentru așa trébă;“ că până s'e cóce dovlécul

în sobă, cățî-va flăcăi, știi mai pospal între cei l'alți, dau valma prin fete: mai le ciupesc, le mai sărută de le scot ruji în obraz; ba unora le ia or betele, or spilca, or năframa, și Duminica la hora, până se li le dea, le znopesc o tónă prin șira de pae din spatele hanului.

Unii mai împelițați numai ce'i auđi: „sări, cutărița, de suflă în ăl foc“, și când biata fată stă 'ngenuchi, suflând din băirile inimei, o-dată 'i dă brânci, și cade pe spate. Și câte și mai câte; d'aea Sultănica nu vrea să știe de ce face lumea, dacă rostul ei nu merge cu suvelnița altuia.

Sultănica e leită poleită răposatul: când se aprinde e vai de om, nu te poți apropia cale d'o poștie; când vrea ceva apoi vrea nu se încurcă; de se mânia apoi nu mai vede naintea ochilor.

Intr'o ăi, la sapa porumbului, cine știe ce i-a năzărit, că cu tóte rugăciunile măsai, n'a voit să mănânce din zori până la amurg, și

n'a lăsat sapa din mână până n'a cădut ruptă de ostenelă. A dus'o biata bătrână mai mult murtă de cât vie a casă. A doua-zi, când s'a desmeticit, ș'a vădut pe mama Stanca la capul ei, galbenă ca turta de cêră de spaîmă și nedormire, cu părul alb și ciufulit, cu ochii trași și aprópe închiși de durere, a sărit la gîtul ei, și fără să zică nici pis, a început s'o sărute și p'o parte și pe alta, pân-a podidit'o un plâns d'a muiat un ștergar întreg întreguleț.

Unele mai istețe din sat aũ imprăștiat zvon că ar cam suferi de vr'un farmec. Apoi de, o fi no fi. Dar ce să zică, Sultânica are multe taîne în firea ei.

De harnică, harnică, n'are cum mai fi: unde pune mîna, Dumnezeu cu mila; sare din vîrful stogului și cade ca un fulg; în argea nu i se ved mîinile; când tórce mănâncă caerul. De cinstită, nu e obraz, mai curat. Când Ionița Rotarul,—alt-fel om chipeș, hazliu, năzdrăvan de te ții cu mîna de inimă,—s'a încercat s'o sărute, a sărit par'c'ar fi călcat pe códă de șarpe,

și în mijlocul flăcăimei, i-strigat ca să 'i mérgă la urechi și la creeri:

„Mi-aș tăea obrazul, dar ți-aș tăea buzele!“

IV.

Pân aci calea valea.

Ear ce puneă satul în nedumirire, și mai vîrtos p'ale ce cată nod în papură și păcate 'n mîndălacî, e când apucă lumea 'n cap și trece nouă hotare.

Numai ce o veđi, la rēvārsatul zorilor, că o iea rara, rara, prin fānēțā; e galbenă, cu cearcāne vinete, ca porumba acoperită de brumă, înjurul ochilor. Merge ce merge și se o-prește la vr'un deal, la vr'un pēriū; ascultă neclintită un cēs, douē, par'c'ar înțelege ce spune vēntul holdelor, ce grăește murmurul apeî, care dă d'a dura petricelele din matcă, și le sună ca pe niște zurgălii audite din depărtare.

Apoi culege florî și le azvîrlă, până ce i se inflacără obrajiî și se trezește ca dintr'un somn

greu. Ochiî îi sclipesc ca oțelul învêtit la sóre.

Joița Baciului ar fi vëdut'o la un apus de sóre, cu capul rezemat de crucea din creștetul mușcelului ce desparte apa Vilsanei de riul Dómnei: privia, dusă de pe lume, sângele apusului întins pe cer și zărit prin desișul unui nucet sêlbatic. 'Și azmuția gândul, îl gonia din muchiă în muchiă, de p'un plaiu p'altul, până când, obosită de gânduri, pleca spre casă cu căutura 'n jos, cu un nod în gît, cu gura friptă de i se încleia scuipatul; și de întălnia vr'un izvor bea până i sê opria rësufarea, apoi făcând mâinele căldărușe le umplea cu apă în spume, rece ca ghiața și limpede ca diamantul, pe care o zvîrlea în tótă fața.

Da sê te feriască 'l de sus de gura satului și de pizma celor vinovați și rēi. N'avea sê scótă capul în lume, Sultănica, ea care de bună ce era ș'ar fi dat și dumaticatul din gură, că începeau șușuitul și ponósele.

Câte în lume și în sóre 'i scorneau: că zēu te face sê zici, într'o amărăciune, că inima e

dată omului să țigănescă venin și gura să cle-
vetéscă.

Sultănica frumósă? aida de, măi bine 'și
pune gitul pe tăetor Ilinca ciupita de vërsat.

„E o fudală, o luată din Iele, n'are tóte
sâmbetele, când umblă calc'n străchină, numai
nevastă ca tóte nevestele n'o să fie, Sultana
aia, ȕicea la fântână, la horă, la șeđători, fata
Ciauşului. Ce are neica de nu 'i-a primit pe-
țitul? aũ nu e voinic? nu 'și-are rost de frunte?
or e bețiv, stricător de case, zurbagiũ? aũ
n'are de pe ce bea apă? he, he, fata próstă
și țifnósă dá norocului cu piciorul. Da de, om
sărac și cu nasul în sus,...știe Dumneđeũ ce face.“

Uite, și flăcăii, măi toți, o luaseră în nume
de rău. Nu, că de ce să fie așa de mută; de
ce să fugă de toți par'c'ar fi riióși? O fată
mare să măi lasă și ea măi la un sărutat, că
d'aea are gură dulce, — măi la o îmbrățișare că
d'aea mijlocul e mlădios cât e fraged și sub-
țirel, — măi la un giugiulit că d'aea are sin
rotunjit de drăgănele; și știi, cum e omul, din

una într'alta, se 'ngróşe gluma și căpătuiala vine, că moș Popa ce-așteptă, se deslege dorul după pofta inimei. Alt-fel cântă cucul pe fată bătrână și rămăne moșoroî fără sobolî.

Așa creștea pica în potriva Sultănichei, ca earba rea, și mulți îi purtaă ură și 'i dospiaă gînd rēu.

V.

S'audia în depărtare chiuit de danț și pocnete de pistol. Câți nu rivneaă veselia de la Nea Nicola Grecul.

Vēntul vuela de te lua gróza; mazărichia răpăia în feréstra mamei Stanchei.

Sultănica ridică capul în póla măsei. Sē simția moleșită; ar fi vrut sē 'și domoliască un dor ascuns ce mugea în ea ca vēntul în vėzduh. Sē alipi de bătrână; o cuprinse pe după git cu brațele ei rumenite de dogórea focului, și multă vreme privi lung în chipul ofilit al bătrănei. Buzele Mamei Stanchei tremuraă; avea

multe pe cap și mai multe, coea, pe inimă, când grecoteiul se da desfătărei.

— Mamă, mamă, grăi bătrâna, moș-Popa, când spune din Vangheliă, cică se rabđi și ear se rabđi; așa e părințele, așa e, că mielușelul Domnului a răbdat scuipat, bătae și răstignire, dar când mă gîndesc la răposatul ș'auđ chiuitul cațaonului mă podidesc lacrămele, Sultânica mamei, și blestem din suflet, dóră de l'o ajungeurgia ceréscă.

Copila strinse vėtraiul de'i zbirnii în mână. Înțelesese tinguiala și rěscóla măseii.

— Nu mai pot, grăi ear bătrâna, nu mai pot se'mi tirăsc zilele, când mă uit la tine și nu știu pe ce mână o se cađi. Avém și noi, pe vremea Kivului, rod și vite cu diuumul; pătu-lele, hambarele, gemeaű de pline; bătětura nu mai încăpea de vite, păsărime și lighioi. Mu-giaű de zguduiaű casa miercanele; și ce te pomeniai că se aruncaű pe rěsfăț; rupeaű pământul în fugă, de la un gard la altul, cu códa ridicată lumínare și cletinată ca o măciucă.

Şase argaţi nu le da de cap pînă nu s' potoliau de bună voe şi nu cătau spre obor, gîfuind, dând din cap şi băgând limba şi p' o nare şi pe alta. Bietul tat'teiu intra mândru în bogăţia sa cinstită, că multă apă trecuse pe riul Dómn'ei şi multă sudóre îi scăldase mădulările pân ajunsese obraz cu ale lui. Par'că'l ved, c'o mână în şerparu'i civit, alergând dicolo colo. Ce hărnicie de om, ce cruce de voinic, tot satul nu 'i ţinea pept. Când punea mîna pe plug, trosniau córnel; când da cu sapa intra cu muchie cu tot; cósă în mînele lui rădea ca briciul: finul cădea pale-pale şi din fite-ce pală făcea un znop. Tu erai mică şi nebunatică. De te zăria că 'i eşi înainte, cu mînuşitele pline de noroi, 'i creştea inima în el, şi se topia d'a 'npicióarele.

— Bietul tata, mormăi Sultánica.

Focul pîlpăia în gura sobei; muşcelele alburii se zăreau, prin gémurî, topite într'o câmpie întinsă. Vîntul colinda cu vuet de cutremur.

— În temeiu! verei, urmă mama Stanca, in-

dată ce venia rupt de oboselă, ne ospătam bine, apoi mă lua de mijloc și ne odihniam pe prispă afară; ear pe tine te așeza ca p' o laiță pe genuchî, și te juca, și spunea, și rîdea și tu 'i băgai mîna în barbă. Uite așa ne apuca miezul nopței, și tot parcă 'i treceau ca gîndul césurile de odihnă. Il luam cu d'asila s'e 'l culc; auđ ș'acum în urechî glasul lui: „s'e mai stăm fă Stancă, fa, că par' că m'e ngrașe când m'e uit la voi!“ Era rai, nu viață, pînă s'e pripăși, ca pomojnic, pe plăiurile nóstre, iuda de cațaon. Și-a sosit într'un ceas rău: lăcuste erau, secetă era, vitele boliaŭ și muriaŭ p'un capăt. Oh! Ce s'e mai îndrug, Sultânica mamei, într'o zi a căđut bici de foc pe căminul nostru. Nu s'a ales praful de temeîul casei. Intr'un an, a făcut ce-a făcut, lipitórea, l'a băgat în judecătî, l'a sucit, l'a invártit și l'a lăsat sárac luciu. Kivu era iute, ș'avea ș'un beteșug de tuse. S'a luat la contră, — și de mahnire s'a 'nbolnăvit. S'a svírcolit ca în gură de șarpe, n'ar mai rábda mila Domnului pe dușmanii s'e; a

luptat cu mórtea zile negre, zile lungi. Când ş'a dat suflarea mă strângea de mâni ca c'un cleşte, şi te chema, ars d'un foc nestins. „Incă două anî;... se nu vë las pe drumuri.“ A zis şi i-am închis ochii.

Pe mama Stanca o podidiră lacrămile: curgea şiróe peste şiróe pe vatra de cărămiđi şi de vâlvătaea buturugilor, cum cădea, se înălta în aburi înghiţiţi de gura sobei.

— Nu mai plînge, mamă, grăi Sultânica sărind în sus, cu vinele gitului gróse şi întinse ca frînghia de rufe, mâine voi uşura ţerina tatei; pârjol nemiluit va cădea pe capul grecului; îi dau foc, de cum s'o revârsa de ziuă, se arđă ca şórecii, doar nu s'aú stins toţi ai Kivului!

Mama Stanca înghieţă locului; toţi nămeţii d'afară 'i simţi în lăuntrul ei, când vëdu pe Sultânica năprasnică la corp şi cu ochii ca două cărbuni aprinşi; apoi trezită, după câte-va cli-piri dese, rosti cu mare evlavie:

— Făţi cruce, fata mea, făţi cruce, avuseşi

un gind rău, necuratul a trecut pe lângă noi.

Bétrâna șopti de trei ori, plecând fruntea în jos: „numele tatălui, și-al fiului, și-al sfintului duh, amin.“

După ce se liniștiră, Sultânica mai aruncă o buturugă în flacări. Bétrâna turnă nițel unt-de-lemn în candelă, și 'și șterse pe frunte deștile atinse de paharul cu éscă ce ardea la sfintele icóne. Când așternură și dederă plapăma d'a lungul patului, Sultânica luă vorba, și cât p'aci era se se impiedice d'un scăunel, rotund, cu trei picíore.

— Am să 'ți fac o rugăciune mamă, écă astă-zí fuse S-tul Nicolae, vreaú și eú să'ncerc pronia ceréscă, să staú la priveghiere până la cântatul cocoșilor d'a treia-óra, póte să ne stre-córe cuviosul Nicolae vr'o pungă cu baní, că véduva din carte avea trei fete, și pe câte trele le-a căpătuit pravoslavnicul.

Mama Stanca, cu tot amarul și ahtiatul de care era covírșită, mai zímbi și ea, și zise:

— De, bunico, s'a cam umplut lumea de rele

ca porcii de noroi, d'aea și Milostivul nu mai face minuni. Ei, odinióră era ce era, dar acum e prea de tot... O s'e ne apuce judecata d'apoí, o s'e trecă lumea prin valea lacrărilor, o s'e plouă foc și puciósă, și ingerii a Tot-țiitorului vor buciuma „sculați morți din morminte,“ și brasla omenéscă tot n'o s'e zámisléscă pocăință! Domnul ș'a intors fața de la noi păcătoși.

— Ei mamă, s'e 'mí încerc și eú norocul, că cercarea bună róde rele n'are.

— Bine Sultánico, fie ș'așa, răspunse Kivulésa, și, făcend trei cruci căpătăiului, s'e viri in plapimă.

N'a trecut cât ți-ai lega năjițele și Mama Stanca sforăia dusă; din vreme in vreme ofta, inghițind in sec.

VI.

Fite-ce oftare, năbușită in plapămă, sugruma pe Sultánica. Nici-o-dată n'avusese rěscólă așa de crincenă in tótă firea ei. Gindul îi era ne-

îndurat. Amestecase cele sfinte cu cele lumești.

Cine pe lume a scăpat de chinul care rodește omenirea cu bunele și relele sale? Toți trec p'acolo, or cât s'ar rușina. Aici nu încapă c'o fi, c'o drege, inima cere și de cere trebuie să ți dai, că de nu, pace bună, după tótă legea, ne-am sfirși cu toți.

Sultânica rătăcia ca o umbră nu de vr'un farmec de vrajă, ci, când e să te birue dragostea, să te puî și 'n cruciși și 'n curmeziși, să te tai și să presari sare pe creștături, spuză să puî pe pept, tot de gēba. Tóte durerile trupești le uiți pe lingă dorul dragosteî, de este dor înfipt cu adevērat. Și așa fusese să fie cu Sultânica, că nu era d'alea tãrtãnețele ce pune carnea pe cõste cu lopata, și trece prin tóte, și buture de rovină rămâne: bizie fără să iea foc.

Mai ce s'a scuturat biata fată, mai ce-a cătat să fringă patima; nu e și nu e, că dragostea n'are leac.

Că după cum simția Sultânica: pădurile de s'aprend să sting; iadul, d'ar deslega Dumnezeu

apele, s'ar stinge, dar văpaia dragostei, ce 'ți arde inimă și 'ți furnică din creștet pînă la tălpi, nu se stinge cu tóte zmîncurile mărilor. De te-ai viri în gaură de șarpe și te-ai da vîntului turbat, e ceva din altul în tine, un chip, niște ochi în închipuire, e un viers în fundul urechilor; e primul sărutat ce te tot sărută în același loc, și te fură, și te duce, legată, ferecată, acolo unde numai focșorul tău știe.

Să prăpădea după Drăgan căprarul.

VII.

Căprarul abia scăpat de militarie, nu trecuse nici pai-spre-zece luni de zile, — cu una cu alta, măi cu ce avea de la părinți, scóse apă din piatră, și ajunse a fi jinduit de multe fete în sat; ba era în apele lui cât la șapte tóne de drum. Unii îl făceau, nu e vorbă, pișicher, papugiü de București, dar măi toți îi cuveniau partea: „așa e móra trîndavilor;

cătae că nu ține parale; pină o pune căprarul mâna în chica vr'unia să 'i facă morișcă de vânt."

Cirdășia lui, ce'o ținea d'o sémă, erau flacăi de muncă ca Voicu Cîaușului (ce nu se prea uita cu ochi buni l'alde Kiva de când Sultă-nica 'i intorsese spatele), ca Ioniță Rotarul, și alții. Nu'l vedeaî umblând pe două cărări, ș'un fel de mindrie il ținea d'o parte la hora satului; rămănea p'or cine la prinsori; prindea armăsarul din herghelie cu dinții de nările nasului.

Frumos, chipeș, avea o uîtătură lungă, vie și cam ascunsă, de nu'l ghiciaî nici cât ce-ar vrea și ce n'ar vrea; cu niște mustăți negre și dese, când le netezia pleca puțin capul și p'o mână și pe alta. Cămașa pe el d'a-pururea era flóre; căciula-î țurcănescă, trinită p'o ureche, în dorul lelei, il prindea ca p'un haiduc.

De felul lui era vesel și glumeț.

Dar de prin Priar să schimbă Drăgan al nostru. Incepu să dea țircóle Sultănichei. Când

il cătai, de era și Sultânica la horă, el sta d'ò parte mihnit, privia galeș, răsucind vr'un păi în mână, și 'și ștergea fruntea c'ò basma cărămiție vèrgată galben-verde.

D'ò intilnia la adăpatul vitelor, i-ajuta cu dragă inimă, apoi întreba încetinel de mama Stanca; și când dicea „mama“ i se lipiaŭ buzele, erau unse cu miere; uite, așa se părea. — De 'i ajuta se pue cobilița cu cofele în spinare, se n'ò fi atins de mână că pleca ochii în jos rușinat.

Azi așa, mâne așa, și Sultânica când luă sēmă că Drăgan are lipici, i se păru așa de vechie trébă, că d'ar fi fost de când lumea, ar fi fost mai de curind.

Era ceva la mijloc; simția nu știu ce. care o făcea se se rumenescă fără se știe cum și ce-fel. Incepu se 'i placă a privi pe Drăgan și abia a'i răspunde la or-ce cercetare. I se făcu frică. Ba se hotări se nu mai dea ochi cu dinsul. Trei săptămâni il ocoli și fură trei vécuri.

Intr'o zi o luă razna, p'un pept de muşcel, fără să ştie în cotro; finul îi trecea de mijloc şi 'i sălta vilnicul pe la spate. Arşiţa începuse de diminéţă. Cântău păsările de te slăviau; lăcustele zbirniiaŭ, şi tot a bine ş'a duios spu-neau şi ele; florile 'ţi luaŭ ochii şi te adormiaŭ cu mirosul.

Sultănica era muncită d'un dor ce n'o mai încăpea şi 'i năvălia afară prin oftări şi lacrimi. Căta alinare, şi în deşert, alinare nu găsia; tóte o munciaŭ s'o repue, mai vîrtos mîn-dreţea muşcelilor, şi nici gînd n'avea d'a se întórce. Că d'o supunea frămintarea, d'o muea dorul, şi sângele de 'i năvălia în colcote la cap, se trîntea cu faţa la pămînt, şi săruta florile sêlbaticе, pînă ce o pirotélă plăcută o făcea nici s'adórmă, nici destéptă să fie.

Şi simţia în astă zi de pribegie o nedomi-rire în cât suea către culmea délului, fără a lua în sémă ciulinii şi rugii ce 'i tăeau piciórele ca un herêstrêu. Plaiul cu a lui podóbă o tira, o ameţia într'un virtej de durere năprasnică.

Când puse piciorul pe culmiș, pământul i se învîrti sub tălpi; mintea i se clătină de spaima ce te cuprinde când te prăbușești într'o vultóre. Auđul îi urlă ca un orcan. La umbra unui păducel, la două pași de dinsa, Drăgan sta oropsit p'un buture de stejar.

Drăgan aruncă ghióca cu care bătea pășul, răsturnă o tivgă cu lapte bătut, și stigă ca scos din fire: „Sultánico mă prăpădești!”

Cum, ce-fel, de ce, nici una nici două, se treziră strigându-se în brațe d'aí fi cređut că brațele le curmă trupul, și sărutându-se apăsate zici că erau prinși de lungóre.

Din acest ceas nu le mai sta prin putință d'a nu se vedea între patru ochi.

Și de téma nelegiuirei Sultánica bolia; nu adormia de cât despre ziuă. Vise crunte 'i turburau odihna.

VIII.

Ș'acum, în nóptea de S-tul Nicolae, era vorba să se întilnescă.

Mama Stanca dormia.

Sultânica suflă în văpaiță și cădu la icóne. Galbenă ca muiată într'un cazan cu céră topită, dă se se róge și nu izbutește să 'și adune gindurile risipite. O sudóre rece îi brobonă fruntea, și în genuchí cum era, 'și acoperi fața cu amindouë mânele. Alte alea 'i aũ luat luminele; o cétă întunecósă 'i împăejeneste ochii: socotise că icónele s'aũ cletinat, voind să se întórcă de la dinsa.

Incet, încet, ca o stafie, înecându-și suflarea, să tîri pe brînci pîna la gura sobei. La lumina focului pîrea că murise și înviase.

„Inșel pe mama, necinstesc curatele sale bătrîneți, înșel cele sfinte“ — gîndi Sultânica. D'o-dată lumina ochilor îi scăpără, mărindu-se cât bobul de mazăre. Țintă la foc, o scaldă nădușéla. Gura sobei se lărgește, buzele 'i de pămînt se roșesc, trec în carne vie, rînjesc, se întind ca un gitlej de balaur cât muntele; flăcările sunt limbî de foc ce se împletesc și se desfăc; duditul din lăuntru se încinge, se

desvăluie, se apropie; potop de jale se revarsă.

Sultănichei, privind la vilvătăile din sobă, i se păruse c'a vădut gura și muncile Iadului.

Gonită de spaimă, se repezi din nou la icône și dădu 'n genuchă. Se rugă, mormăi „Impărate ceresc, mângâitorule...“; îndurarea se cobori pe chipul ei; vedeniile o părăsiră; fața i se luminează și cădu cu fruntea la pământ, abătută de frământare și de gânduri.

Și de ce mila de sus se n'o ajute? Aă nu e feciőră neprihănită? Nu s'a grijit la Paște și la Crăciun? Cine ca dinsa a mai atins sfintul potir cu tötă zmerenia vrednică? Milă dă sërmanilor; și daca dragostea curată e păcat neertat, cum de atâtea fete mari fug cu flăcăii, și neveste, legate de pragul vetrei prin legea pământului și legea Dumnezeiască, se dau afund cu tîrgoveții, și tot bine, tot vesele, tot zile albe duc? Că es la obraz de omenie și nu sunt hulite, că de aruncă sēmînța câmpului, paele nu le sunt sterpe; rostul le e rost; adă-

postul nu le e chin; copii lor cresc ca dolofani, vinjoși, sprinteni și pepenoși.

De ce numai ea se fie atât de zbuțumată? Ispita ei e mai afară din cale? Unde s'a mai pomenit atâta închipuire nebună? Un sărutat o arde trei zile și fite-ce bălărie o amenință s'o dea de gol satului.

După ce vede pe Drăgan vestmintele o apasă, o dobóră ca niște pîei de plumb; și pe dată ce brațele lui s'aū descleștat de pe mijlocul ei, funii de buți o încing și 'i zdrobesc ósele. N'o se 'i mai vie minte la cap; d'ar fi de țîță și tot n'ar fi așa de próstă și capie. Ziă făptură sucită și pace bună.

Veđi bine, nu se póte, pornirea ei e pornire dréptă, că de la ea nu e, nu e după cum vrea ci după cum i s'a dat se vrea.

În cruciș și 'n curmeziși gîndurile îi cutrerară mintea.

Vitele ce trag la jug se fie mai fericite de cât nemernica făptură a omului? Cine ne-a dat inima se nu ne fi înfipt dorul și dragostea în ea!

Și răsvrătită contra tuturor alcătuirilor, Sultănica, 'și descoperi fața, strinse pumnii de 'trosni degetele, și călcă în picióre chinurile ascunse.

Abia se întremase, iar la ușa tindeii se auđi ciocănind încetișor.

Sultănica sări în sus, abia 'și stăpani răsulflarea; 'și neteđi părul, 'și așeđă fusta înaintea icónelor; dădu se mérgă și se cletenă: îi amorțișe un picior. Apoi se strecură în vîrful degetelor, aruncând inapoi o căutătură speriată: trăsese zăvorul prea repede.

Dupé câte-va șoptiri, îmbrățișeri și împotriveli, zăpada scirțai sub niște pași deși și apăsați.

Mama Stanca dormia învîrtindu-se și p' o parte și pe alta; chipul ei, zbîrcit, uscat și luminat de candelă în gălbiniu, socotești a fi chip de móște. Visézá mișcând mânele în semn de agățare; ar voi se scape de vr' o primejdie și neizbînda 'i întunecă fața.

Mama Stanca dórme.

IX.

Să crapă de ziuă; o fâșie de lumină, ca un briu de argint, se destinde către sóre-résare. Codrii și ogrădile, înecate în fumuriu, dorm, nălbite de chiciură și zăpadă. Gerul e peste fire, crapă pietrile, amortesc lighioile diminetei, și coprinde făptura întrégă într'o muțenie de săvirșită.

Numai Sultănica, singură, se mișcă în tótă amortirea. Gifue scoțând, pe gură și pe nas, aburi albi și groși ce 'i cărunțesc părul și genele. Picióarele, la fite-ce pas, i se scofundă pînă la glezne. Pulpanele zăbunului bănănăe în voia întîmplărei; nasul e roșu-vînăt; lacrămile i-au înghețat pe obraz. De ce se crapă mai tare a ziuă de ce cercă a o lua mai grabnic la picior, și cade; se scólă repede și éráșî cade.

Perdută de spaîmă privește în tóte părțile. Ghița îi crestase adînc mâna dréptă, ș'o diră de sânge lăsă pe zăpada albă ca laptele.

Alba zilei se împrăștie; o suflare de viață

clétănă ușor ramurile arborilor, scuturându-le d'o puzderie de ninsóre. Cea din urmă umbră a vėzduhului s'a risipit, s'a stins.

Sultánica apucă o pirtie acoperită cu zăpadă măruntă, ce sare ca praful sub piciórele ei pripite. Către casa morarului, pune capu 'n pămînt, furișând o uitătură numai cu cıda ochilor.

Un mîriit de căine o face să tresară, ș'un țipăt de gâscan, închis din neștire într'un cerdac, i-aruncă inima din loc, îi tae puterile. Dar, îmboldită d'o silă taînică, speriată de orice zgomot, 'și încordéză vinele, și suflând ca de frica morței, o rupe d'a fuga. Case, plute bėtrane de vreme și de iarnă, troieni cât délurile, ogrăđi de pruni, șire de pae și stoguri de coceni, tóte fug și se afundă în urma ei. Trece podul de peste riul dómnei într'o clipă, și nu s'ar mai uita înapoi s'o poleești cu aur.

Dar, cu chiú cu vai, a ajuns a casă. Lăbuș, căinele curței, c'un păr ca de lup, cu capul mare, cu ochii mici și vii, de cum o vede

începe a lătra ș'a să gudura pe lîngă dînsa.

Cînd Sultânica pune mîna pe clanța, îi înghîață pe fier, și nu îndrăsnește, tremurînd ca varga, nici să deschidă nici să'și tragă palma arsă de ger.

Pielea degetelor îi rămase pe clanța.

—O nălucire, mamă, o vedenie a Sfîntului Nicolae, m'a făcut despre ziuă, să alerg, să caș, țînîndu-mă într'una dup'o închipuire a unui moș, cu barba albă, învesmîntat în sfințele odăjdii.

Și o strîngea pe mama Stanca, s'o sugrume, în brațele ei minjite de sânge, și plîngea c'o jale amară. Bêtrîna cu frica Domnului în sin creșu. Să sperie vîdîndu 'și fata sîngerată; îi legă mîna în cîrpe curate ca fulgul. Nu știa ce să mai facă doar d'o înceta plînsul Sultâniceii.

Atât odor mai are Stanca; atîta nădejde; în fața ei vede pe Kivu, vede belșugul d'odinióră, zilele senine și acele nopți trecute pe prispă afară. Ce mai încolo, încolo, în fața ei

vede căminu-î cum era, când era. O durere d'a Sultănichei 'î curmă viața ce abea să mai ține într'o ață. Un dor, o înduioșare când se zugrăvește în chipul fetei, face pe bătrâna, de și vestejită și uscată ca o frunză de brumar, să 'și învieze în adîncul ei de coșciug ceea-ce a simțit când a dat ochi cu Kivu pentru întâiași-dată.

Și d'ar fi după gîndul ei, Sultănica, „frumósă, frumósă, plăpîndă și frumósă ca o cucónă,“ ar trebui să fie și mai și de cât nevasta arendașului. I'ar da calescî cu telegari, poștalióne cu opt cai bidivii, și câte'n lună și'n sóre; da s'ar robi turcilor numai s'o știe bine; și când se gîndește că nu póte nici pe sfert de sfer din ce ar dori, îi vine să se dea cu capul de pereți, să intre în pămînt de vie.

— „Odorul mamei, odorul mamei!“ îngănă mama Stanca, legănându-și fata pe peptul ei sbîrcit, măluros și mort.

Sultănica sughiță; douë vâi i să îndoii p'o parte și pe alta a chipului ei de șofran; ear

pe umerii obrazilor 'i j6c6 și se schimb6 doue nisfele de rumen6l6; ochii ei sunt acoperiți d'o lumin6 care din albul lor se întinde și se m6i6 în niște gene negre și lucioase; privirile'i ascuțite, sc6pate din umed6la ochilor, trec prin g6muri și se inec6 în zarea zilei; gura 'i pare mai mare ca de obicei, mai deslegat6, mai r6sfrint6; buzele, aprinse, le simte calde de s6rut6ri; sfircurile urechilor îi ard; p6rul e mototolit sub marama sa dat6 pe spate; rochia e sucit6 pe trup; n6jițele opincelor d6slegate. Sinul i se bate, ap6sat d'o povar6 grea; se pip6e, iși închee c6mașa la git; clipește zorit, și fugind cu privirea d'o priveliște gr6znic6, ș'ascunde ochii în um6rul de sg6rci și de os al mamei Stanchei.

C6te și mai c6te trec prin mintea Sultani-chei, gonit6 chiar de ling6 sinul m6sei.

Dar z6duhul ce-o muncește simte bine c'o sugrum6 ziua la m6zeea-mare.

Dac6 ar putea se se arunce la picioarele m6sei, se 'i s6rute t6lpile și se m6rturis6sc6 tot, p6te

c'ar mai ușura zăpușala dēsnađajduirei ce 'i umflă vinele tîmplelor și i le svicnește sē le mute din locul lor. Dacă s'ar arunca în riū, cu trup cu tot, ș'ar năbuși și chinul. Dacă-ar lua lumea în cap, și ș'ar perde de urmă, pōte că ar birui sē frîngă junghiul ce 'l simția infipt în inimă;...

— „Odorul mamei, odorul mamei!“ îngină Mama Stanca, legănându'și fata pe peptul ei sbîrcit, măluos și mort.

Pe Sultānica o tăe acēstă mîngiere curată; sări din brațele masei și s'aruncă în pat, cu fața într'o pernă, coprinsă d'o jale cu lacrămî cari ard pe unde pică.

X.

Drăgan Căprarul căștigase rămășagul făcut cu Ion al Ciaușului, că va veni de hac Sultānichei. Un junc mai mult și fala flăcăilor: bun căștig, bună procpselă. Cum o sē 'și rēsuciască mustața de grozav printre tîneret; o

să calce din pod; cită 'i curtea hanului de mare, ca p'o beizadea, n'o s'e l mai încapă locul. Leicuței i-a făcut răvaș de drum; bărbați sunt și pentru sărăcime; fie-care cu norocul ei, după cum o circii; că nu lui, Căprarului, o s'e i pue farmecul.

Dacă i-a plăcut a vrut; și ce, nu e tot ea? Multe a vădut, multe a prefirat el prin al București; d'ora n'a tăeat căinilor frunză. Sporă-văia, la cazarmă, Negoțoi vistavoii și de cucóna d-lui Maior. Că n'o s'e cađa el, Căprarul, în patarama d-lui Sub-Locotenent. D'omne ce bătae i-a tras țitorea; a doua-zi la „rivizie“ era cu ochii ca fundul căldărei.

Olio-lío! greu i-a fost lui s'e facă ce-a făcut, că d'aci în colo merge găitan: pentru o cotoronța ș'o pitpalacă, un pumn, și le-a luat mirul.

XI.

Mitrana Tálugă a Tuțuenilor are ședětore, nu glumă. Doue luminări de seü ard p'o masă

rotundă și funducă, bună pentru întins foi de plăcintă și scovergi. Nu e nici un flăcău între mosafire, alt-fel nu e chip să ai la ședători nici pe fata popei, nici pe fata primarului. Primăreșa ca primăreșa, da maica preotéșa e o bunătat'de țifnósă.

Fite-ce nevastă tinerică, fite-ce fată mare, ș'au făcut póla maldăr de fuióre. Da, mai incurcă lumea câte-va fetișcane, mai poșidic, ce nu s'au prins în horă și li se scurg ochii să fie și ele printre cele mari; fac ce fac și zbughia unde nu le fierb óla.

Fusele zbîrnăe a lene într'un ris spornic; un mișan, cu cercei roșii, cu ochii ca două scinteî, sare de la un fus la altul, și le mai cîntărește, că tare ușóre sunt. Două copilași, cu chica ciuf, cirlionțată, bălae ca spicul de secară, așteptă cu ochii bleoșdiți să scótă daica Mitrana cartofii din spuză și dovlécul roșu din căldare; și se tot șterg la nas când le vin aburi dulci cu miros de godină galbenă.

— Așa soro, cădu cu vorba Cîaușanca, ca

din senin, a început să circăe fata Kivului. Vedî unde aŭ dus'o gîndurile c'o s'o iea Drăgan; e impelițat Căprarul, nu 'i dai de fund; cu rêmășagul i-a păpat neichei juncul cel mai grăsun. De șase luni 'și jôcă momielele pe lingă Sultânica ca să 'i cante „Isaiea dântuește.“

—Iată colo, rupse Mitrana intr'un glas de umplu casa, fite-ce pasăre măestră 'și găsește vinătorul; măcar de ș'ar clădi cuibul in cloponiță ori sub strêșina primăriei tot o să cante, că nu să póte,

„Dar un hoț de vinător
Smulse trei fire de pěr,
Le făcu un lățișor
Și mi 'l puse de picior.“

—De, Dadă Mitrană, grăi Mărica, fata primarului, dând ghies fetei popei, ci-că și vinătorul i zice măestreî:

„Cântă'ți puică cântecul
Că mi-e drag ca sufletul“

Tótă pasérea 'și știe viersul și pe glasul ei móre. D-ta spuî una, eŭ alta, cum o tae capul pe fie-care.

Mărica e un boboc de fată; cam puțintică, dar ce s'î faci, când omul e nurliu duce ziua după el. Mărica de ride țî-arată două șirulețe de mărgăritar; e prelungă la chip, codalbă, cu ochii viorii, se strecoră printre surate ca un prichindel, — și gluma cu glumă bate, și spune basmele și znóvele bētrânești cu atâta limbuție că par'c'ar ceti pe slove.

Mitrana simți cuvintele Marichei, ca și cum o piersicase cu urzici grecești; tuși, cântă ceva pe nas, apoi se duse să ia aminte de mezelic, cum se cuvenia unei ospătătoare după bunele datine.

Safta lui Nea Ghiță aduse ear vorba:

— O să se ducă vestea ca de popă tuns; ce mai cinste și pe Sultânica; d'aea veđi când unele, socoteau c'o să fie procopselă mare de capul ei, țineam odată cu ochii din cap să ved ce nu vedeau ele. Obrazul zmerit ascunde suflet ascuns; și nu e lucru curat în ce gîndește, în ce vorbește, în ce simte, și 'n ce face.

Nu sfiși bine cuvintul și Catrina Părvuleșa

șopti la urechia Mirei, măi la o parte de cele l'alte:

— Uite soro, ce ți-e cu omul! Auđi colo la Safta cu câtă ne'ndurare mușcă din Sultănica; din fite-ce cuvînt 'i picură fiere și nu se măi satură. Ei, Miră, Miră, Safta are un copil ce face măricel; ăst copil l'a născut patru luni în urma măritișului cu Nea Ghiță; în curînd o se aibă doui, și de, se cam zic multe. Alt fel, Nea Ghiță, e omul lui Dumnezeu, ce-are el cu fleónca lumei; pînă nu vede nu crede, dacă-o crede ș'atunci.

— Și eü lele Saftă, grăi Ilinca cîupita, și eü dam cu gîndul că Sultănica n'o s'o sfișescă bine. Păcat c'avea un obraz ca flórea săpu-nelului, alb și dulce, dar ș'a aruncat în el o dihoniță de păcură. Acum se'și mute gîndul la moșii ăi verđi, că nimeni n'o s'o ridice din gunoi; măi bine se 'și lege o piatră de móră de git, și se s'arunce în riü, de cât se 'și tirască zilele încărcate de așa păcat.

— Nu spuï eü, Miră, șopti din nou Parvu-

lésa, pe când cele l'alte vënturaă, daă prin
cîur și prin dirmon neajunsurile Sultănichei,
nu 'ți spuî eă, că naiba când n'are de ce ride
face pe hoț judecător?

— Ai gură de aur, surată Catrină, răspunse
încet Mira, în vreme ce desfătarea din jurul
mesei creștea hartănind din fata Kivului, étă
că Ilinchei ciupitei 'i-a ros viezura mințile;
auđi d-ta cum sporovăește, și ea a înbetrănit
fata mare; nu știu, zeu, când 'i-o cãnta coțo-
fana cu códa de dësgovială. Să dă ea pe lingă
mulți, și mulți să daă pe lingă ea, c'ar avea
bune părăluțe; da ce face, ce drege, că n'are
altoî de vin'ó incoa; prea e greóe; când merge,
să đici curat c'ar fi un butuc cu picióre; incai
când ride, sparge țiple.

Și să fi ascultat, dragă Dómne, numai cât
aă început, atât le-aă fost mult, c'apoi cădeaă,
clae peste grămadă, ponóse, ticăloșii, zavistii,
cãrtiri, invălmășite într'un hohot gras și spart.

— O să 'i semene Căprarului.

— D'ó fi fată ó s'alerge d'a'ncătelea pe la

sóre-résare pîn'o vedea pe dracu la sóre-apune.

—Frumósă zestre dăruește S-tul Nicolae!

—Zestre cu mîni și cu picióre.

—Ei, ei, gurî rele, de câte-orî n'ați amețit în brațe de flăcău; ziceți mai bine Dómnne ferește.

—O s'e v'e placă la tóte.

—Da s'e nu'ti placă atát de mult ca Sul-tánichei.

—S'e înțelege, pentru că inima cere, nu 'și pune cine-va pólele în cap.

—Vijelia le ridică!

—Nu s'e îngróse gluma de cât când țile ridicî singurică, fetica mea.

Și țipete, și ris, și frămîntare, s'e te iei cu mánile de p'ér. Una într'alta s'e legănau, făcendu'și din códa ochiului; fusele dormiau duse somnul mătășei și pofta d'a vorbi creștea. Șóptele puneau roșu pe obraji, fierbeau fetele mari într'un neastîmpăr de apă în colcote. Sudórea curgea în cîrie pe obrajii grásulii și întinși ca pielea de tobă. Casa s'e încinsese de

dogórea sobei și de suflarea omenéscă. Unele 'și suflecară mânecile chenăruite în stacojiu, și azvirliră códele castanii pe spetele largi; ba altele 'și desfăcură sîmul virtos care țipa sub cămăș și neteđia cutele dese ce plecau de la un gulerăș încondeiat și se perdeau sub délul dragosteî.

Cele mici jînduiau farmecul fetelor mari; nu îndrăzniau, cu tot zăduhul, să s'arate în bună voe: abia le mijiau ca două mere creșești: și vremea trece cu greu de 'i iea înainte dorul.

Zbeguiala luă casa 'n sus, ear' Mitrana, la față ca cója de rac, fiert în zémă cu usturoi, sosi cu dovlécul într'o tavă largă, spart în bucăți mari și galbene; aburi, groși și dulcegi, jucau incolăcindu-se din tavă pînă la grindî. Lelea Safta, lăsându-î gura apă, aruncă pe spate marama, aninată de creștet, și de veselie, trase niște aghióse c'un glas tîrit de amuți gălăgia ședétórei:

„Pentr'un măr de fată mare
Naiba alérgă călare,

Pentr'o mură ș'o răsură
 De trei ori se șterg la gură,
 Și răzași cu răzășie
 Și cîcoi cu căftănie,"

XII.

Sultânica nu mai băga nimic în gură; se topia pe picîore; îngălbenise, se uscaser ca éscă, și-i scoteai vorba cu cleștele. Ochii săi, drăgălași odinióră, nu era diminéță de la Dumnezeu se nu se scóle cu ei roșii. Nóptea, de cum simția pe mama Stanca înșelată de somn, plîngea năbușit pînă ce zvînta izvorul lacră-milor și pleópele 'i zgîrieau luminele.

D'o apuca gîndurile pe marginea patului, or în pragul ușei, acolo rămînea vreme îndelungată fără a clipi, cu mânele în lungul trupului, întepenite ca niște bețe; și după ce se întu-neca de închipurile ce rostogolea prin minte, —gata se ridice brațele în semn de blestem, — pe buzele ei, aci rumene, aci crăpate și aco-

perite cu pîelițe pirlite, se ivia o zîmbire cu o umezîala de fiere.

Nu mai știa de lume, nu mai știa de rugăciunea obicinuită; se mișca ca o vîrtelniță fără să știe, fără să vrea; cu adevărat o iazmă ajunsese; când mergea nu făcea mai mult zgomot de cât umbra ce însoțește pașii omului.

Așa se ved prin codrii mușcelor, mestecăni bălai, cu frunzișul mărunt ce nu ascunde cerul vioriū, alcătuiind mindrețea ținuturilor, și d'odată ca arși cu var la rădăcină, se despóie de frunză, se cojesc de téca lustruită a tulpinei, se 'ncovóie, se usucă și pier pe neștiute.

Sultânica, de n'ar peptăna-o măsa, nu s'ar mai peptăna; și când mama Stanca îi desfășură valurile de pěr, negru, des și numai unde, ce se schimbă ca niște lumini vii, când o vede cum se ofilește și nu póte să 'i sufle viața perdută, peptenele îi scăpă din mână ca la o cîolacă, gîtul frînt nu 'i mai ține capul fără pic de carne; și cu ochii sleiți și stinși, cu un glas ce-abia se au de, cade cu rugăciune: „Spune

mamei focul tău? ce ai? ce te mistue? ce te face străină inimei mele?”

Și tînguindu-se îndelungă vreme izbutia a'și deslega obirșia zvîntată a plînsului.

Ce nu făcuse urgisita bătrână; colindase, pe furis, prin satele din jur, după vrăji și cărturarese; unei țigănci vestite plătise trîmbă de nouă cămeși ghicirea sôrtei pe stele, po bobî și pe furtunî; giaba și giaba, că nici leturghiile, nici descintecel, nici vrăjile mari, nu'î scăpa copila de muțenie și de veștejire.

Din zvon aflase precum că ai scăpa ce ți-i drag de la peire dacă te-ai da în munca Ielelor. Nu c'a cređut, dar a încercat, că n'ai fi oprit'o nici în ruptul capului d'a să da chîiar duhurilor nevedute.

Intr'o nópte de Marți, zărind un cercăn în jurul lunei, s'a strecurat ca o nălucă pînă la biserică, ear întorcându-se sub stréșina casei ș'a presărat în creștet pămînt din trei mor-minte, adăstând tótă nóptea, fără a da cu ochii de Iele. In altă zi a înșirat tóte rugăciunile,

moștenite de la moși de la strămoși, pînă a cădut jos, izbită d'un virtej de amețială.

Așa 'și tira zilele negre fără a mișca îndurarea sôrței. Numai cînd silia pe Sultănica se mestecă doui-trei dumaticați, se socotea în raî; d'o vedea că nici nu arde, nici frig nu 'i este, își 'nșela nenorocirea zîmbind și mulțumind celui de sus.

Trecu nașterea Domnului cu sêrbătorile mari, trecu cișlegiul, veniră cei patru-zeci și patru de mucenici, vremea dădu în cald, primăvara deșmorți voea obștescă, mugură și încolți podoba plaului, și nimic, nici-o înbunare l'alde mama Stanca.

În dimineța Floriilor bătrana plecă la biserică, bătută de mîhnire, mînată spre locașul mîntuirii d'o fărîmă de nêdejde. Sê dete cu inima tótă cîntărilor și evangheliei. La eșire câte-va muieri din sat făcură rôtă în jurul ei, și începu vorba despre cele spuse în Duminica Floriilor.

Sórele și un vînt zburdalnic zbciaă văile;

copii desculți se 'ncuraă a veselie, încingendu 'și mijlocul cu vlăstari încăpușați de salcie slujită e moș popa; bătrânele, pășia-pășia, țineau drumul casei mestecând anafura sfințită.

Viețuirea se deșteptase în tótă firea: mugurii crăpaū, vrăbiile stoluri pe moliftul din fața bisericei, îndrugăū cërta lor obicnuită; și zoriți la traī, de aerul căldicel, cocoșii s'auđiaū peste tot satul cîntând se 'și rupă beregata.

D'o săptămână și mai bine zăpada se topise; mușcelele, acoperite d'o pojghița verđurie, aburiaū un fum ce se 'nălța a lene, clătenat de adiere.

— Jupânesă Stancă, grăi Tălugianca-a-mare, nerėbdătore d'a sfiři cu cele sfinte, se sună prin sat că Sultănica merge rėū cu sănătatea; bat'o norocul de fată, prea e inimósă; écă n'are cuvėnt se se prăpădescă; e tinərə, curățică, harnică, ce mai vrea? pentr'o dragoste nu'și rėpune cine-va capul. Ce se 'i mai faci, că d-ta știī, nu e ea pentru întăia-óră; s'a încređut pe mână rea, da și luī Drăgan n'o

să 'i mérgă strună; azi pingărește pe una, mâne p'alta, pînă ș'o găsi stăpînul.

La auđul astor cuvinte pe mama Stanca o mușcară năpîrci de pîntece; și apucată ca de alte alea, fără să deschidă gura, o rupse la picior, aruncând mirul sfînt în noroiu.

—Prefăcătorii de vulpe bătrână, îngină Voi-culésa, plécă ca o vijelie, par'că n'ar fi știut pînă acum de patarama Sultănichei. Țandăra nu sare departe de buștén. Așa a încurcat și ea în tinerețe pe Kivu, numai că fetei nu'i-a fost d'a bună.

Mama Stanca intră în casă trîntind ușa de perete; chipul ei era ca mustul de bozii, auđul îi vîjia ca scocul morei; la închietura fălcilor simția două ghiulele de plumb; capul 'i era greu ca un burduf de apă; picíóarele 'i înghețaseră pînă la glezne;—și vîrtejind ochii róta, aruncă privirea, ca un paloș cu două tăisuri, în obrazul Sultănichei care înmărmurise stană de piétră, țintuită de înfățișarea scósă din fire a mamei Stanchei.

— Ai perdut tot, Sultănică, ai perdut cinstea casei, atit ne mai rămăsese! strigă Kivulésa, și înecându'și glasul cădu mototol la pământ, bolborosind și sgircind piciorole izbite de dambla.

Sultănică, podidită de lacrime, ingenuchiă naintea măseii, ce îndeșert se 'ncerca a mai vorbi. Mama Stanca o apucă de git. „Ai perdut tot!“ izbuti a 'i slomni c'un glas sfirșit, și 'i acoperi fața cu sărutări.

Satul întreg 'i trecea pe dinaintea ochilor lipsiți de vedere, și'o arăta cu degetul; in urechile 'i surde auși glasuri pizmașe: „unde ți-e fala? din ce viață ai eșit? credeași c'o se ție cât lumea belșugul fără căpătăi? N'a fost curată starea d'odinióra: sărăcia te-a pedepsit o jumătate de viață și necinstea te cotropește la mórte!“

XIII.

Cam la trei duminici după San-Petru, in temeiiul lui Coptor, vėzduhul încropia de arsura sórelui ce poleia în aur de pălălae pri-

veliştele satului; zăpuşela în loc d'a da lenei vieţuitórele, le înboldea, le zorea, le ferbea într'o mişcare veselă de sêrbátóre. Belşugul câmpului înprăştia cheful chiar în cocíoba sirmanilor.

Porumbiştile primăvăratice erau o podóbă, şi legaseră păpuşoi cu bóbe băşicate ce plesniau de laptele gros şi dulce; érba se strecura şi pe poticele bătătorite; vêsment bogat acoperia or-ce încovăere; ogrădile de pruni şi mere se îndoiau sub greutatea pometului. Vrejurile de dovleci se incolăciseră unu peste altu, acoperind gardurile cu foî ţépóse şi mai late ca foile de lipan. Era un an cât cincî; säturase or-ce rivná, că din vreme veche nu se pomenise atita prisos de bucate. Aî fi zis că fite-ce bob se 'nsutise, fite-ce ramură se tulpinase.

D'aea în faţa hanului roşu se încinsese o horă straşnică de săriau scintei de sub călcăe. Róta horei era inpestriţată cu flăcăi şi fete-mari aprinse şi brobonate cu sudóre. În vir-

tejul jocului salbele de galbeni împărătești și icosari turcești zornăiau la gîtul celor avute; vilnecele, spițarate în fețe, lucii de fluturi scilpitori, zburau când la dreapta când la stînga; suratele, naclaite în flori-domnești, rîdeau izbind pămîntul după hihăitul flăcăilor pletoși, rumeni de zăduh și de sinurile durduli.

Și se fi vădut îndoială rotundă a trupului, și dîrdiitul vinelor sprintene, ai fi cređut că naiba gidelă astă tinerime plină de foc, ș'o aruncă în sus ca p'o minge.

Trei țigani, două cobze ș'o lăută, trăgeau se móră „mărunțica craiului“, înșirînd, din când în când, vîersuri întocmite din senin; lăutarul se prăpădia cu firea, trintind capul și p'un umăr și pe celalt, se'și rupă arcușul cu pîr negru și mai multe nu, mai ales când zăria ulcica, bat'o pustia, plină pînă 'n buze cu vin roșu, subțire și inspumat.

Fruntea horei era Drăgan Căprarul; cu mijlocul incolăcit în bete, c'un maldăr de ciucuri pe șoldul drept, cu pălăria pe cefă, cu mustă-

țile răsucite, ș'ascundea mindria sub niște sprincene înbinate; se simția în lauda lumei; se cocolea în atitea priviri drăgăstóse.

În jurul horei, femeile în vîrstă nu se mai săturau privindu'și mindrețele ca fagurii, îndrugând mai una mai alta, se le trecă vremea lipite pămîntului.

— Numai biată Stanca se stînsese așa cum cu gîndul n'ai gîndi, șopti morăresa; odinioară, când sosia în toîul horei, închiega zarva și mueretul se dăspica în două.

— Dómne ferește, grăi evlavios móșa Safta, cu Sultánica lăsată pe drumuri, n'a avut parte nici de parastasul de trei zile; și pe d'asupra mai va parastase la nouă zile; la trei și șase săptămâni; la trei, la șase și la nouă luni; la anu, la anu și jumătate, la două ani, apoi la două ani și patru luni. Astea 's capetele creștinești pentru mîntuirea sufletului, și cine póte la șapte ani scóte ósele din sinul pămîntului pentru sfînta moliftă. După șapte ani omul e curat că e țărîna; și țărîna cu ósele bine-cuvîntate

să vor întrupa la ziua d'apoî, mai curate ca lacrima, în fața tronului de lumină vecinică!

Étă la Drăgan, rupse Morăresa, ce proțăpiti e; da și jócă bată 'l pustia parc'ar trage tighel; o se ne nuntéscă satul cu fata primarului; s'a întocmit cu colăcerii să fugă toți pe cai morojini; da nu ca zărpălatecul de fii-meu, în loc să pue și el ochii pe vr'una, d'o vreme încóce umblă craun; sərbătorile când il cauți, cu hirzobul în mână; pe cine 'i-o fi cășunat nu știu, că nu spune să 'l tai.

— Lasă cuscră, grăi Dumitra, — femee de cincî copii, cu ochii căprui ce 'i jócă la fite-ce cuvint, — așa sunt toți uscățivii pin'ce să rěscóla a zice:

taci inimă, taci
că tot tu le faci,

ș'apoî să te mai ții că nu'i mai poți stăpini; pe căpătuială și mai multe nu. Asta să'ți fie necazul al mare că n'ai mai vedea fir alb.

Briul răpăia pe întrecute că flăcăii ceruseră ceva bărbătesc; puține fete-'l invirtiaū, da 'l

invirtiaă se se ducă pomina; nu mai țineaă de ele nici vilnic, nici pestelcă; cobzele zbîrniiaă ca luate din Iele, și cobzarii schimbaă necon-
tenit penele de giscă rupte d'atita zor neustiat.

XIV.

Dar pe peptul mușcelului de finețe dintre Domnești și Berivoești, Sultănica, sprijinită d'o ramură de alun, suia mănând o vacă bălae c'un vițel ce se da pe furiși la ugerul măseii și scăpa, în mers, țîța rumenă și asudată de lapte. Miercana mugia năbușit întorcînd capul cu niște ochi negrii, blindi și genoși. Lăbuși, căinele casei, încărcat de bētrănețe, și urma stăpina cu credința.

Sultănica, cufundată pină la briu în finețe, mergea cu privirea perdută în zare; slabă, galbenă, cu pielea de pe față așa de subțire în cât i se numărau vinele albastrui urzite în curmezișul timplelor; ochii ei, destul de mari din fire, păreau mai prelungi de cât sprince-

nele, și nu spuneau nici dragoste nici ură, privind, fără pic de credință, cerul întins ca un zăbrănic nepăsător și vioriū.

Câte-o adimeniseră în trecut nu mai făceau două parale. Părăsind vatra părintescă, pustie de farmecile d'odinióră, desprețuind răsplata viitoare, ce i se înfațisa ca o minciună deșartă, fugind de or-ce aciólă omenescă, căuta drumul muntelui Popău unde tatăl său, răposatul jupin Kivu, 'și ținuse la pășune turmele de oi și cire-dile de vite mari.

Acolo voia se'și pérđă de urmă, se'și adórmă inima'i ostenită și se'și îngrópe trupul ei uscat și chinuit.

Finul de leandrá, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare invólte, de mazăriche vârtojită, se mișca ușor în valuri, ca o pinză inbrebenată cu flori. Scinteiórele se ridicau cu virful roșu; drăgaica stufósă răspindea, pripită de sóre, un miros ca flórea de tei; luminărelele, drepte și bățóse, întreceau finul și stau de stréje din pas în pas cu flori încăpușate, galbene și bătute

p'același picior. Unghia-găeii, cu flori pintenate, și păișul, țesut în orbotă sură, inprejurau p'alocurea ciulinii, scaii și vrejuri de mure.

Arii de fețe, conabiî, albe, galbene, albastre și roșietice, se impreunau în totă întinderea plaiului desfășurat în colnice și văi, și închis, în depărtare, de înălțimi încovoiate ca niște brine verzi.

În susul văzduhului, peste totă această min-drețe, plutea câte-un vultur, coborît din culmea Păpușei, tăind rotocole cu aripele întinse córdă, ale căror sfircuri abia se mișcau din vreme în vreme.

Sultânica ajunsese în vârful mușcelului; măi privi de ultimă-óră turla bisericeii din sat, și pieri ținându-și drumul, înecată în finețea văeii ce cobora.

Miercana mugii, și mugetul ei năbușit se perdu, ca un glas de jale, în adincimea văilor.

FANTA-CELLA

BALADA

FANTA-CELLA

BALADA

lui *Stefan St. Silileanu.*

Aici țipătul Goelandilor, când vestesc vijelia,
nu e ca aľurea ascuțit și jalnic.

La Miramare cerul e albastru ca o boltă de
peruzea aprinsă de sóre; marea încropită se
îndoaie în cute de zmarald, scăldând malurile
golfului și prelingând licărișul zarei, arcuit din
lagunele Veneției pînă în liveșile Iliriei. Șalu-
pele cu două pînze alunecă, se întrec, zboră
pe luciú ca lebedele când 'și încondură aripele
și vislesc adinc cu picíórele lor cenușii. Și nu
e dor, nu e farmec, nu e gînd și cîntec de
dragoste, pe care călătorul se nu' simțá intru-

pat în firea din jur, când pe pînza ce lincăe molatic, când pe albia țermurilor cu dumbrăvi de Chiparoși și Portocali.

Și dacă mréja și năvodul atirná greú, pescarii întind vesel de căpătîiul funiilor; mânele de aramă se umflă; mânecele trosnesc de încordarea vinelor; chipurile lor torturate de opintire se'nvioréză de voioșie; ear când apar greoi, din valurî, maldările de pești, cari sar și scutură din códă, încep cu toții se cante, în mijlocul șuetului de peste ape, vorbe moștenite de la strébunii lor:

„Eviva! colț fericit al lumei cu adieri și calde și rēcoróse; câtă vreme vei fi bogat în pește și aurit de sóre nu ne-o fi témă se plutim în copăile nóstre pînă în matca Adriei.

„Apus norocos ce momeshți vietățile undelor și le aruncî în ochiurile plășilor late, vēnturile tale arar vin năprasnice și haine; nuorii se bolovănesc și se sparg pe loc; ploile repeđi par'că încetéză înainte d'a începe. Eviva!

„Cerule nostru e ca un copil blajin, plinge ca
 să rîdă îndată cu lacrămile în ochi. Eviva!
 Eviva! grădina fericită a lumii!

Pe țărmul din spre Molo, printre stânci de
 var și de cremene, pescarii în grămadă se odih-
 nesc, rîd, vorbesc și mestică tutun, scuipând
 cleios și galben; cu pălării de pislă vinetă, plio-
 știte într'o parte, cu pantalonii sumeși pînă la
 țurlóe; cămeșile de pinză grósă, desfăcute
 pînă la umeri, le desvelesc pepturile cu pîr
 roșcat, stufos și creț; rași, uscați, pârliti, cu
 tórte ca niște belcúge de argint în urechi, nu
 se mai satură privind coșurile de cătină încăr-
 cate pînă în buze cu pește prós-păt. Deja fe-
 meile 'i așteptă pe costișele nălțimilor; copiii,
 coborând în cîrduri, 'i întrébă din depărtare,
 dacă aú prins raci, crabí și stele de mare.

Dar pescuitorii aú tainul lor de glume, cân-
 tece și povești. Tinerii spun ce furtuní aú pri-
 didit, ce fete din Triest aú înduplecat, și căți

Delfini au întrecut la înot. Bétraniî povestesc cruđimea Condottierilor și góna lor, și câte se mai zic de „stánca sângeluî,” de „crucea căpitanuluî Piombo,” și de „umbra Laguneî” care rătăcește din miezul nopței pînă se albește Lucéfáruî dimineței ca un ban de argint.

Numai moș Fanta stă d'alátura, rezemat, într'o rínă, d'o lespede ocolită cu merișor. Barba și pletele'î albe, țurțurate la sfîrcurî de sarea talazelor, 'î acoperă ochii, urechile și fața uscată și scorojită ca o piele de miel întinsă la sóre.

— Fanta, ucide gîndurile și ia odina cîntuluî.

— Aî gură, răsufare și cimpoi, fă se răsune délul și zmîrcurile mării.

— Aide moș Fanta, aduți aminte din tîne-rețe, dórá inima ta nu e mütă ca o vizuină și gólă ca pustiul.

— Uită dorul celor perduți; tot se ascunde, nimic nu se perde.

— Și ca destul oi tăcea lungit pe scîndură

de molift, cu mirul pe frunte și cu pământ în gură.

— Cântă-ne tu nouă că ți-or cânta ție grierii, șerpii și brôștele.

Moș Fanta dădu din cap, și luând cuvântul amuți gluma tovarășilor săi:

— „Ei! cimpoiul meu de cinci-zeci de ani a uitat să riță, ca de 'l umflu să îndruge „Tarrantella din Neapole,“ el plînge într'una de când s'a înfrățit cu inima mea. Dar de voiți să cânt, voiû spune numai una, ca să v'astâmpăr pofta, și d'al-dată să mă lăsați să trec nebăgat în sémă ca și umbra ce vă însoțește pașii.“

Burduful cimpoiului se umflă ca o lighiôe ce învieză, și țiuitul său lung, migălit, inginat, părea că vine ca o veste tristă din apusul roșetic care s'afunda la capătul apelor. Ochiul lui moș Fanta luminară în negura orbitelor ca două văpăi ce pîlpie în întunericul nopților; și ca fermecat de amintiri, începu să spue:

„Când lumea nu era pustie și sórele răsăria de douë orî fără să apue vr'o dată, Fanta-Cella alerga zglobie pe creștetul golfului, mânând caprele din érba rěscóptă a muchilor în pajestile grase de sub umbrarul Dafinilor. Și nu era lămie mai galbenă și mai parfumată ca pěrul ei despletit, nici cicóre mai albastră și mai invóltă ca ochiî ei limpeđi și blândi.

„De adormia la vr'o tulpină caprele îi mîngăiau obrazii, ș'o treziau în glasul pasěrilor cari sě certaü sub boltele de viță. Sě scula ca o zină, fără sě culce florile sub picioré mai mult de cât adierile Zefirului. Privirile 'i-alunecău în potica de argint pe care sórele o arunca peste velința mării mișuită de culori.

„Petrele, Albatrozii și Muețele, cu aripi ascuțite, retezaü netezișul apelor, muindu 'și gușa în góna vinatului. Ogrăđile de măslini sě arătaü pe povirnișul golfului ca niște petece de fum înprăștiate p'o pînă verde și înflorită.

„Atunci Cella, fără sě clipěscă, dréptă ca o făclie, cãnta. Vorbele curgeău ca niște pică-

turii de apă ce cad pe marmură; nu era șir, nici înțeles: nu ghiciai gând, nici simțire omenescă. Zorile când se revarsă așa 'și povestesc calea stelelor cari se sting. Și glasul Cellei suia fără căpătiiu, repezindu-și dorul, nedăslușit și rece, între mare și cer.“

Burduful se umflă repede și cimpoiul, chinuit la subțiora lui moș Fanta, se tinguia ca d'o povară ce 'l sugruma; pielea nu 'l încăpea d'atata răsufare prăbușita de cântăreț; sunetele năvăliau afară inghesuite, repezi și jalnice.

— „De unde vii Cella? odor din lumea fără carne, fără ură, de unde vii?

— „De unde vin toți și calc pe unde nimeni nu atinge, 'mi răspunse ea mingăindu'și iedul grivei ce-o impungea cu cornele drepte și țepene.

— „Un'te duci Cella, unde te duci?

— „Dincolo de lume pe unde nimeni nu mă poate urma.

— „Și când te afunđi in scorburile colnicilor de piatră, nu te apasă durerea singurătăței?

— Nu știu ce e durerea căci n'am cunoscut plăcerea, nu pling căci n'am ris nici-odată. Paserile Săn-Petrului alérgă, despică vânturile, și pe senin și pe grindină același glas aū, aceeași sórtă, aceeași fire; intrébă-le pe ele de sunt fericite or nu.

— „Dar spune 'mă Cella, când nóptea se 'n-gină ca ziua, n'ai simțit focul inimei aprin-dându'ți obraji? și n'ai întins brațele góle după inchipuirile minței? Nu te-a frământat dorul ca să te bați pe érbă nóptea întrégă fără s'adormi?

— „Cine m'a întristat ca să pot fi mîngaiat? Cine m'a mîngaiat ca să 'l pot dori? Și de ce să mă mîngăie? și de ce să doresc? Mi-e destul ce vėđ, ce auđ, ce'nțeleg, ce mé'npre-sórá. Iasomia balsámézá aerul cu miros de faguri albi; sórele, la zori, șerpuește munții Triestului cu chenare de rubin, ear la amieză sparge și risipește curcubee care să mișcă în fite-ce creș al mării. Écă dorul și dragostea mea!

— „Cella, dacă nu e nici pirat, nici pescar,

nici păstor care se 'ți fi induioșat inima, pe cine chiemi când cânti? De ce cânti?

— „Cânt căci mi s'a dat glas, tot așa după cum privesc căci mi s'au dat ochi. Marea de ce 'și cântă povestea sa? Grierii de ce chirăe când noptea invelue pământul?

— „Cella, tu 'mă vorbești ca o stâncă fără simțiri, și mă privești perdută gindurilor ca ruinele Servolo cari cată in nepăsare peste tot întinsul Istriei. Dar d'ai ghici din ochii mei câte nopți le-am făcut zile, poți te-ai îndupleca să unești iedii tăi cu mrejele mele. Și n'ar fi ciută ne doborită, n'ar fi vânt nebiruit, gindindu-mă cum mă aștepti in pragul casei noastre; vremea întrégă n'ar fi mai lungă ca desmierdările ce aș da obrazilor tăi!

— „Și când și-a plecat, la sărutările mele, capul înecat in mătasea părului, florile îi cutreerară trupul, o undă de rubin i se întinse pe obraji, și brobone calde răsăriră printre genele ce 'i tremurău inbinându-se.

— „Fanta, Fanta, când iubești nu mai mori!
 șopti ea, și arome cu fruntea legănată pe
 peptul meu.

„Noptile nu răpiaă lumina inimei. Fericirea
 adormise pe perna pe care Cella 'și legăna
 capul, și sub ochii mei priviam neconținut in-
 țelesul vieții. Nu știu dacă firea din jur era
 cum o vedem, dar cerul mi se părea aproape
 de noi ca un tavan azuriu, podoba grădinilor
 din Miramare ca un vis de care te poți apro-
 pia, ear viața ca o vecinicie care începuse cu
 plăcerea și curgea pe urmele fericirii.

„Intr'o zi plutiam spre Triest. Despiciam
 marea cu lopețile; 'mă băteam joc de depăr-
 tarea și de zborul Goelandului. Și mă ferbea
 dorul d'a împărtăși lumii că la umbra Dafi-
 nilor, pe unde aștipiam mîngăind pletele Cellei,
 nu e zi și nu e noapte că or-ce zi și or-ce noapte,
 ei traiul e un zimbet din stele ș'o simțire din
 alte lumi. Aș fi murit de fericire dacă aș fi

inchis numai în mine aceea-ce toate inimile la un loc n'ar fi putut închide.

„O! de ce vânturile nu făcură din mine hoitul Rechinilor; viața n'ar mai fi murit, căci adormind pe talazuri, ca p'un pat môle, cea din urmă tresărire a dragostei ar fi călătorit vecnic ca o fâșie de lumină ce colindă totă incăperea fără să se stingă vr'o dată.

— „Aduceți Chianti, roșu ca sângele! Turnați Barolo, ce ferbe ca patima!

„Strigară prietenii când sării în mijlocul lor.

„Ș'am bcut, printre fiascuri și femei desfriate, pină când farul Triestului ș'a aruncat lumina, ca o limbă de aur, peste valurile cer-nite ale golfului.

„Când mă întorceam spre casă o noapte posomorită înghițise lumina stelelor, ș'o noapte, și mai neagră și mai profundă, 'mă înfașa mintea de mai multe ori. Cercați să'mi inchipuesc pe Cella în pragul ușei, și 'n creerii mei de plumb

inchiegat acel chip la care mă închinam s'ames-teca, s'afunda, dispărea. De'î zăriam, într'o clipă, obrajii rumeni, ochii i se stingeau, de mi-apărea cóna aurie, fața par'că i se topia și se risipia ca o pală de fum împrăștiată de vânturi. Mănele luptau cu greutatea vislelor înfrinte de valurile mării.

„De două ori mânia m'a ridicat în picior, ș'am întins brațele ca să zmulg locașul în care m'aștepta fericirea mea și să se 'l arunc în mijlocul apei.

„Vijelia răscula valurile, cernite ca niște deluri de marmură neagră, pe care le rostogolia cu furie până le spârgea de maluri, unde 'și lăsa, ca niște bale de mânie, spuma lor albă și amară.

„Și când, mai tirziu de miezul nopței, trăsese zăvorul și deschise ușa, Cella plingea, îngenunchiată la candela Madonei.

— „De unde vii? 'mă strigă ea, inecându'și suspinele. Ce buze ți-au sorbit viața obrajiilor?

Ce patimi ți-au stins lumina ochilor pe cari nu'i mai poți deschide?

„N'apucă bine să sfirșescă cuvintele și disparu în întunericul nopții.

„Atunci simții un topor care 'mi despica inima fără să 'mă răpescă viața.

„Alergai afară; cercai să sfișii întunecimea cu privirile aprinse de durere, dar înghiețai locul ca un sloi tăeat în fapтура omenescă, căci pe stânca Vultorei se ridică, în mijlocul nopții, un sul alburiu, și glasul Cellei s'amestecă în vuetul mării:... „Fanta! Fanta! cine iubeste nu mai móre!“

Apoi se auđi zgomotul unui trup omenesc care cade și se amestecă în furia valurilor.

„A doua-zi, tirindu-mă pină la stânca Vultorei, marea era netedă ca o oglindă; nici o cută, nici un cerc nu'mi arăta mormintul fericii de eri.

„Marinari, voi cari biruiți vijeliile, fugiți de parte de Triest; despicați munții și viriți în

pîntecele lor odorul zilelor vóstre. Numai acolo omul apelor ar scápa de omul oraşelor!“

Moş Fanta tăcu; sprîncenele 'i acoperiră ochii din nou. Şi plecă cu capul în jos. Ear în vreme ce pescarii şoptiau, făcendu'şi cruce, „e nebun, sërmanul e nebun,“ bētránul, ţinēdu'şi cărarea, 'şi umflă cimpoiul, şi după o tinguire de sunete ascuţite, cari 'ţi tăiau auđul ca un herástrău subţire, mormăi în tăcerea apusului:

„Când lumea nu era pustie şi sórele rēsăria de douē orī fără sē apue vr'o-dată, Fanta Cella alerga, zglobie, pe creştetul golfului, mánāndu'şi caprele din érba rēscóptă a muchielor în pastile grase de sub umbrarul Dafinilor. Şi nu era lámie mai galbenă şi mai parfumată ca pērul ei despletit, nici cicóre mai albastră şi mai invóltă ca ochii ei limpeđi şi blānđi...

PALĂTUL DE CLESTAR

POVESTE

PALATUL DE CLESTAR

POVESTE

lui *Alexandru Radović*.

I.

Către căpătăiul d'înteiu al vremilor, pînă unde praștia minței nu azvîrle, și cărturarii își pierd d'a surda bobii, — că nu le mai dau de rost, — se povestește, așa ca din scornelă, că omul era croit din alte fórfece și cîoplit din altă bardă.

Tot cu mîini și cu picîore era omul, tot cu ochi și cu urechi, tot cu nasul d'asupra gurei și cu călcăele la spate, dar ochiul gonia pîn'la suișul vulturului, și auđul d'eluşia în afundul pămîntului pîn'la miezul lui, unde ferb cazane

cu zmolă; ear de învîrtia copacul, zmuls cu rădăcină, cu barbă și țerina, și mi'ți izbia la mir leii pustiilor și zmeii vînturilor turbate, dihăniile spurcate, cădeaū tumba cu labelle 'n sus, marghîolindu-se a mórte.

Și érašî apele curgeaū la vale și munții se ridicau în sus; nu se pomeniaū flori pe cer și stele pe pămînt, (ca pe la purdalnicii noștri de stihari), dar multe nu eraū așa de pre cum sunt, ci împărățiile eraū așa de lat și de lung întocmite că numai vîntul și lumina le dădeaū de hotar.

Impărații de muriaū la luptă de buzdugan, bine, ear de nu, li se uitaū de zile; numai dacă barba le măturaū țerina la nouă coți în urma lor, chîemaū pe unul din feciori, pe cel mai vitéz și mai deschis la minte, și 'i dăruiaū naframa, inelul, paloșul, buzduganul, stema și gonaciul, ca se pótă împărați și rězboi la rîndul seū.

Apărarea și dreptatea spînzuraū de tăișul paloșului, cacî cu mintea judecaū și hotăraū, ear

cu paloşul cântăriaŭ şi împărţiaŭ, lămuriaŭ şi dăruiaŭ. Şi mergea tréba mai pe brodite, mai pe nemerite; ear ómenii de azi, când cercuesc în jurul tăciunilor şi povestesc, spun că pe atunci mergeaŭ mai bine cu minte dréptă şi fără de legi, de cât, ca în zilele nóstre, cu legi drepte şi cu minte strîmbă.

II.

P'ăşa vremuri se zice că ar fi văcuit Impératul cu stema ruptă din sóre. Peste ce domnie încăleca, bine, bine, nu se află. Din cuvânt nu se póte şti mai mult de cât că ţinuturile lui înrodiaŭ neramzi şi dafini, lanuri de bucate, şi alte rogodele şi seminţe pentru lighioi şi pásérat sălbatic; așa că tihna şi mulţumirea supuşilor seî erau descântate încă o tónă de ciripitul care răsăria a bine ş'a duios din tufarul verde şi înflorit.

Nu era craiŭ pe care Impératul cu stema ruptă din sóre se nu 'l fi frânt şi domolit la

voea sa; nu era óste nerisipită. La vreme de adincă bētrānețe sta falnic în fruntea ostașilor, invēsmintat numai în zale, călare pe un bidiviū ce arunca pe nările nasului trimbe de fum sfulgerate cu limbī de foc aprins. Și toți ai sēi prindeaū la inimă și biruiaū, căci așa se păreaū lor, cum era de bētrān și inzilizit, toc-mai ca o lance ruginită care d'apururea a rēpus pe orī-care a izibit.

Dar cât era de mare și de vestit, or cât îi colindase vestea pîn'la scāldătórea sórelui, pînă unde pāmīntul e drob și piftie, d'asurda erau tóte; écă, nu putea se 'i adórmă un junghiū ce 'i tăia inima, fie la svaturī, fie în mijlocul veseliilor împărătești. Când îi era lumea mai dragă ce se pomenia cu grijea că 'l sângera ca un bold și 'l pārpālea ca pe jeratic.

Intr'o sfintă de Vinerī, cam pe la chindii, numai ear s'a pomenit cu stema din cununa împărătescă că se umflă și crește, crește, ba cât oul de găină, ba cât oul de dropie, ba cât un boșar, și 'i îndoi grumajii, și 'l supuse, și 'l

aplecă la pămînt. Spăimăntat, Impăratul, se luptă ce se luptă cu namila de diamant, ear la urma urmei cădu cu fața în jos, și'l podidi un plîns de jale ne mai pomenită.

N'a trecut cât ai scăpăra din amnar și pe Impăratul, biruitor de oști și biruit de lacrimi, îl cercuiră, cu mîngăeri și desmierdări, odrasla lui de trei fete ca trei zine, surori și nepóte, cari mai de cari mai chipeșe și mai drăgălașe; apoi veniau mai-marii tronului și slugile ohamnice; cari, toți cu toți, eșiră ca dintr'o lacră, se cădă cu mătăanii, dóră or curma jarul Impăratului, jar neizvodit pînă acum la colilia pěrului.

Cel mai de frunte dintre sfātuitori luă limba, după cădenie, aducênd vorba cam așa:

— Luminare Impărate, care paloș ca al Slavei tale n'a mai fost atâtea vécuri întunecat și frint la rézbóe? Care împărăție a rémas atâtea mari de vremi neștirbită și cinstită pe tótă pînza pămîntului? Apoi, la urma urmei, care rásurá e mai invóltă și mai rumenă ca Dom-

nița, fata cea întăi născută a Măriei tale?
 Care mură se fie mai négră și mai luciósă ca
 ochii celei mijlocii? Care rază așa de polei și
 de aur ca Domnica cea mai mică? Așa e, Lu-
 minate Impérate, norocul ți-a dăruit trei fete
 trei zine, trei zine trei stele, trei stele trei
 sorî, trei sorî trei surorî, trei surorî trei comorî,

ce d'ăi răscoli,

ce d'ăi migăli:

de prin lunca colilie

și din valea albăstrie

pina 'n cóma fumurie:

ling'o mură

o rësura

ce se 'nbină

c'o lumină,

câte trele 'ntr'o tulpină...

ce d'ăi răscoli,

ce d'ăi migăli,

Impérat ce ești,

tot n'a se găsești.

Apoi, Luminata Impérate, după atâta clă-

dărie de bunătăți, de ce prilej se te tînguești? Că d'ai cerca un alt-ceva nou de fală și de cinste, tot în ăst palat de cleștar de n'oi dobîndi; alt unde-va, pace și pustiū, că nimic din alte tărâmurî nu s'ar potrivi, față la față, cu strălucirea cea fără de pată a Luminăției Vóstre.

Éră Impératul, de ochii némurilor ș'a norodulū, curmându'și plinsul, se sculă în picióre, mulțumi tuturoră după spița diregătoriei, și furișă ochirea în susul stemei, pe care nevedënd'o nici măi mare, nici măi mică, ca de obicei, singur în gîndul seū se adimeni.

Între acestea, după ce făcu semn ca toți se se retragă, 'și sărută părintește copilele, și opri lingă dinsul pre sora lui cea măi mare, care era și cea măi mare la duh de taină și de înțelepciune, și'i grăi încet, că zidurile d'ar fi audît n'ar fi audît:

— Surióră în gînd și 'n sânge, lipește urechea ta de inima mea, și ce-o'i audî nici cățelul pămîntului din pórta mormîntului se n'audă.

Pe mine m'a ajuns vacul bătrâneței, dar orcum aș insura paloșul cu cârjea, dacă o grije nu m'ar dobori mai greu de cât vrăjmășiile Crailor din hotarele împărăției mele. Écă, cununa de Impérat se îngreuéză fără veste, stema din frunte crește, crește, se împătrește, de ce crește se mărește, se 'ntunecă, și de ce se întunecă e mai grea, pină ce mă culcă la pămînt. Și veđi tu, pare-mi-se că în acéstă arătare e căderea mea ș'a némului meu din scaunul domniei, mai ales că din cele trei Impératese ce mi-aũ slujit de soții n'am avut parte de parte bărbătéscă; că făceaũ câte o fată ș'a doua-óra cum făceaũ băeat muriaũ și coconul și muma coconului. Cea din urmă soție mi-a zis: „Măria ta, împărăția ce stăpinești a fost zidită de un bărbat, și or cade or se 'nsutește de o femee, ear de cocon de parte voinicéscă n'ăi se ăi parte.“

—Ei, Dómne, Impérate și d-ta, îi răspunse soră-sa, cercând se'l mingăe ca p'un copil speriat, eũ veđ că stema e cum era, și tot la locul

ei, și scintează ca un bulgăre din sóre, ziua și nóptea; cât despre vorba mueréscă cea de pe urmă, ca și cea d'inteiu, tot fără noimă și fără înțeles rămâne.

— Ascultă-mă, surióra mea, și ce-oï auđi și ce-oï vedea nici prunc din mumă se nu auđa și se nu vađa. Părintele meu mi-a zis: „Fătul meu, în cal 'ți las góna voinicului, în inima ta vitejia, și în paloș biruința, ear la temelia „palatului de cleștar“ odihna norodului ce vei stăpini. Acolo zac la umbră, legate, ferecate, patimele mari și mici, simțirile nestăpinite în bine or în rău, zbuciumările nedomolite, cari fac pe om și prea fericit și prea nefericit; acolo se tinguesc,

în cercuri grele,

în fiare și 'n oșele,

zvîrcolirile bune și rele.

Iea séma, fătul meu, că de le 'i volnici ai s'ți veđi supușii pe unii în desfătări ear pe alții în ahtieri. Ține aceste patru chei, și se nu cobori în cele patru stăvilare, de sub talpa

palatului, de cât atunci când ți'a peri o rază de frunte și mărirea ți-a îndoi grumajii.

După ce Impăratul se odihni o tónă din povara cuvintului, scóse din sin patru chei, una de aramă, alta de argint, una de aur și alta de diamant.

Apoi le dete sori-si, și 'i porunci să se ducă, într'ascuns, să deschidă lacătul de la talpa răsăriténă a palatului și să cerceteze, in fundul poprelei de diamant, cuvântul Înțelepciunei asupra stemei împărătești, care

crește, crește,

să 'npătrește,

de ce crește

să mărește,

și să 'ntunecă, și de ce să 'ntunecă e mai grea, pină ce 'l dobóra la pământ.

III.

Era pe noptate când sora Impăratului își făcu o cruce, își făcu două, își făcu trei; viri

cheea în lacătul tănuit și pe loc s'auđi o vuélă de cutremur c'o mișună amestecată cu cantece scălambaéte, ba chiar se deslușia ceva din graiul omenesc, aci a ris, aci a plins, de n'ai fi știut care ce se fie.

Mai la urma urmelor învarti cheea de aramă de la o dată pină la a noua órá; și ca o vijelie náprasnică îi ameți mintea și auđul, apoi locul pe care sta d-ei i se afundă pină la glezne, pină la briú, pină la git, ear de 'i trecu dincolo de creștet, o vâpae, ce lumina fără se arđă, îi învăluí obrazii.

La o cutremurare strașnică de'ți clánțaniaú dinții în gură doué porți, țipând pe niște cópile gróse, se deschiseră la drépta și la stinga, și sora Impératului se pomeni într'o cameră cu totul și cu totul de aramă. Acolo zburau și se veseliaú páséruici cu șuer de mital; dară, minunea minunilor, că de n'ar fi ómeni cari se vađa țințari pe armăsari și bondari pe măgari, plimbându-se prin stele, nu ar crede nu numai proști, dar nici învățații, cam ce

viersuri auđi d-ei când trecu prin alte două încăperi, una de argint și alta de aur; căci era atâta răsfaț de sunete ca din tilinci de argint, așa sumedenie de odóre, și păsări c'un viers nepomenit de subțire și de piuitor, cari se giugiuliau, săltau di colo colo, ba chiar pe umerii ei 'și opriră zborul; și 'și resfirau aripile de jeratic, zornăindu-le ca pe niște bănuți de aur venterați din mână in mână, ca de le-ai fi sărutat tot nu te-ai fi saturat.

Când la urmă descuie brósca de diamant, Jupánésa, sora Impératului, impietri de spaimă in hotarul pragului, căci tocmai inpotriva intrării se zvircolia o namilă de balaur, și 'și despica fălcile cat se inghiță un călăreț

de la cap pin'la piclóre,

d'a 'n piclóre

d'a 'n călare,

d'a fi in cârpe or in zale,

înfașindul tot in bale,

cu cal și cu iatagale.

Limbile muiete in sânge, vérgate cu șuvițe

de venin, le vira printre dinți ca pe niște săgeți pirjolate în foc, le azvirlia în beregată și le înfigea pe nările nasului, scuipând clăbuc de spume care, de cădea la pământ, se închiega și se rostogolia în bóbe albe de mărgăritar.

Și unde mi'ți zbirlia solzăriă vâpsită ca un curcubeu în tóta incolăcirea spinărei, (chiar un herăstrău), că dintr'o hırjiitură ți-ar fi curmat mijlocul, și de te-ar fi strins, fie și în glumă, în colacele lui ți-ar fi băgat os în os d'ai fi scos limba d'un cot.

— Ah! muere cu suflet de bărbat, grăi bălaurul, țineți ingerii, fii și la minte lungă ca la póle, și ce 'i vedea se nu te sperii; aide, intră, nu te teme, că cine ține cheile tainelor e și mai mare și mai tare de cât mine!

N'apucă bine să 'și vie în fire, jupănésa Domniță, că o izbi strălucirea camerei de diamant de 'i luă ochii cu sclipirile de tóte fețele; încotro se întorcea scăpărau scintei, cari aci se innecaū aci se revărsaū insutite și mai aprinse de cât luceferii.

La tóte aceste minuni de frumuseți nu putu
se iea séma indestul de gálgăia a mai multor
ființe omenești, incinse la briu in cătușe și
pripionate cu belciuge gróse ca pe mână.

In crucea d'alături cu ușia erau trei femei:
cea d'intéiú ar fi fost frumósă de n'ar fi zimbat
din doui dinți lați, și de n'ar fi mișcat gura
necontentit, clevetind fără spor și fără șir; cea
d'a doua bolboșia ochii săi verđurii, scápărând
scánței de mánie mestecate într'o puzderie
fumurie; cea de a treea era grósă ca o bute,
rumenă, voinică, mulțumită, și d'ai fi lámurit'o
bine, bine, ai fi zis că e soră bună și de mumă
și de tată cu cele l'alte doué subțiri, costelive
și pițigăete.

— Domniță, ce mai ala-bala cu lumea de pe
tărâmul vostru? nu se mai cértă? nici o ocară?
a amortit de vie, vai de capul ei!

— Domniță, te-aș face praf și fărime dacă
nu m'aș teme că n'aș mai avea pe cine urí!
Ești prima făptură pe care 'mí mai răsufliă
chinul, din mine, d'atáta mar'de vreme,

— Domniță, de când v'am părăsit pare'mi-se că nu mai găsești pui de om fericit.

Așa grăiră, rind pe rind, cele trei surori; și cea d'înteiu era Zavistia, cea de a doua Pizma, ear cea de a treia Gugumănia.

Sora Impăratului se înțelese, pentru o clipă, rea ca nici-o-dată, próstă ca un buștean, și simția o mîncărime de cuvânt în vîrful limbei.

Așa trecu ea pe lingă tóte taínele lumesti, încătușate în cruci, pînă în dreptul altor trei cu părul din frunte zbîrlit, ciufulit, cu cómele despletite, cari zbîrau de se zguduia din temelie închisórea de diamant, cari se mușcau de le țîșniau sângele cât colo.

Alături de ele sta una neclintită, senină, blajină, dusă gîndurilor, cu privirea tihnită, dulce, și fără nici un pic de amăgire.

Ea numai, printre tóte, era volnică; și din privire socotia, înțelegea, osindia și erta în aceeași clipă; căci bine se băga de sémă după port și aședare, după frunte și zimbire, că alta nu putea fi de cât Înțelepciunea.

D'a dreptul l'a ea să duse, Jupinésă, sora de Impărat, și 'i dădu în genuchi, îi sărută mâna dreaptă, i-o puse la frunte, apoi îi grăi ast-fel:

— Tu care ești mai frumoasă de cât revărsatul zorilor și mai dulce ca laptele strecurat prin faguri de miere, mai blindă ca mielul de trei zile, și, după Stăpînul a Tot-țiitor, cea mai adincă la înțeles, bine știi de ce și cine m'a trâmisi pe acest tărâm. Rogu-te dară povățuește-mi calea și vrerea, ca să pot mîngîia zilele și nopțile tulburate ale frate-meu, Impăratul cu stema ruptă din sôre.

— Spune Craiului vitéz că trecînd pe lîngă tóte pornirile pătimașe, mai mărunte și mai mari, spurcate și cinstite, pină la hotarul nebuniei, ai dat de Înțelepciune, și că eu aș dori să 'l mulțumesc de s'a mulțumi cu răspunsul meu. Spune 'i din parte'mi, că e bătrân, că l'a ajuns zilele, și că dacă stema 'l apasă așa de greu, nici să mărește nici să micșoreză, ci 'l apasă cum atîrnă și el de greu pe perina de

pe scaunul Impărăției; ș'ar face mai cu minte, ne-având copil de parte bărbătească, să cunune pe una din fete cu flăcăul care o zice din fluer cât se 'i prefacă părul în inele de aur, cu flăcăul care se învelește cu cerul și dorește mai mult de cât fite-cine din Impărăție, căruia pe lingă fată se 'i dăruiască și: naframa, inelul, paloșul, buzduganul, gonaciul și stema ca să pótă împărăți și război în locul său.

— Așa voi povățui, din cuvânt în cuvânt.

Între acestea, mai frumoasa de cât răvărșatul zorilor și mai dulce ca laptele strecurat prin faguri de miere, îi pofti întors și voce bună. Dar când Domnița urni spre eșire, numai ce se năpustiră asupra ei, s'o sórbă și mai multe nu, Furia cu ochii scoși afară din cap, Zmintenia cu țipete de juvină sălbatică, și Pizma cu scrișneli din dinți și cu pumni ridicați în sus. La acea valmă năprasnică de vaete și blesteme se clăti încăperea din temelă, și grindile se porniră din locul lor; fumul galben și negru de zmolă și de puciosă, ce'l pu-

huliau pe nările lor înroșite de văpăile răsufălărei, întunecă lumina diamantului.

În acel vuet, ce întrecea cu mult năvala Zmeilor când se bat în capete cu taurii cari țin pe spete stilpii pământului, glasul Înțelepciunei se înecă, se sparse, și se risipi ca nisipul în luptă cu vijelia; éra sora Impăratului, perdându'și cumpătul, se repeđi pe ușe afară, și de spaimă scăpă cele patru chei cari zornăiră pe pardoséla fără s'o deștepte din zăpăciala cumplită în care se afla.

Când se trezi pe tărâmul Impărăției, tóte ușile i se pecetluiseră în urma sa. Și plinse ce plinse cheile perdute, și tot ea 'și făcu voe bună, gândind cum se mință Impăratului d'o veni vorba despre chei, căci plecase cu mintea de nouă coți și i se scurtase de zece.

IV.

Când Impăratul auđi limba Înțelepciunei se mlădiă la cuvântul ei, și puse de răscoli Domnia,

în cruciș și în curmezîș, repezînd veste împărătească din cuibul șuetelui în largul luncetului, retezînd câmpiile, poștile cu miile, dór d'o afla pe cel ce ar dori mai adinc de cât fite-cine, cât se polească cu dorul cosițele unei Domnițe d'a sale, și se vrednicască scaunul Impărăției.

Și mi-a întilnit, mări, în crețul crîngurilor vînătorî ce prind epurile de códă, în cremenu munților delii ce rup în două ursul năprasnic par'c'ar fringe un fuștei de cépă.

Ș'a dat cu ochii, la picurișul izvórelor, de năzdrăvani cari adună scinteele din códă licuricilor de fac vâlvătăi în miezul nopței, și fură mințile zinelor, cât se tolănesc a lene cu ele pe mătasea troscotului.

Zadarnice tóte aũ rămas, și risipă de pomană.

Că unii doriaũ jeratic de bogăție, alții slavă prăpădul pămîntului, tinerețe fără bătrânețe, chef vecinic de nun mare și arsură la inimă de ginerică, fără sfîrșială, când vede zestre bogată și odor de fată mare; ba alții, mai înpelețați, ne știind cu ce viclesug se mai dove-

déscă, aũ gonit în prăpastia capului, ș'aũ dorit
mïerte fierte:

cerul cu stelele,
raiul cu mirezmele,
zori cu rochi de curcubee
și cu ochii de scîntee.

Inima Impăratului a rămas tot făr chef, —
cosițele Impărațițelor tot ca mai nainte.

Pe la amurgul serei cercetașii domniei, ruptî
de obosélă, întilniră pe malul unui riuleț ce
șerpua ca o pinză de argint viũ printre doué
maluri verđi și zmălțuite cu flori, un voinic,
cu pletele revărsate în pale negre ca corbul
pe spetele sale largi; ce zicea, zicea din fluer
de te slăvia, sub mlădițele muoi ale unei
sălci pletóse.

Oh! ce mindrețe de voinic și de cîntec:

adormise apele,
involtase florile,
vântul 'și oprise calea,
aromise tótă valea.

Cum îl vedură, amortîră locului, și ascultară

técă de pămînt acea migală minunată de şue-
rături care se 'nşira şi se deşira

oprind érba din crescut

bidivii din păscut.

— Ce vreî voînice, grăi céuşul împèrătesc,
pe porunca stăpînirei, spune noë, ce doreşti,
la ce te-ar trage pofta inimei?

— Cinstiţi boeri, de pre voea d-vóstră, vreaū
së cânt, së trăesc şi së mor; şi dacă aş pre-
linge dorul inimei, v'aş grăi că aş schimba

tóte împèrăţiile,

tóte vitejiile

p'un sărut de mândră dulce,

dulce cât së se topiască,

chip de zîná së'mi păléscă,

şi culcată së nu culce

vreji de flori găitánate,

chiar de fluturi legánate!

N'apucă së sfirşéscă bine cuvintele şi së
zărira căţi-va călăreţi cari goniau náucii de în-
ghiţiaū poştiile; săgeţile nu s'afundă mai repede,
în zarea depărtărei, ca góna voînicului.

De sub copitele harmăsarilor vîjjeau pîetrele înapoi ca niște glónțe, și pe nările nasului repeđiau sulari de fum. Cum ajunseră la salcia flăcăului se opriră din năvală ca un zid neclintit.

—Stați, zise unul dintre ei, se'mi luați pe acest flăcău, și drept la scaunul împărăției se mi 'l duceți.

Că hir, că mir, bietul băiat nu se lăsa; „ba că nu merg, ba că n'am furat nimic, păcatele mele,“ n'avu ce face; mă rog, vreî nu vreî, ai d'a face cu sutașii crăești trebuie se te supui.

Când ajunseră la porțile Palatului de Cleștar, tot norodul era de față cu mănuchiuri de flori și cu zarvă de veselie. Buciumașii, fluerarii și surlașii, răsunau alai mare; și cu toții se ploconiau la flăcăéndrul cu cóma négră și lucie ca păcura; érá el căsca ochii și, ca suflet zmerit, nu'i trăsnea prin cap de ce și cui se fie atata sərbătóre.

La scările palatului, Impăratul, în podóbele crăești, rezemat pe toiagul cu scumpeturi de pietrărie, îl aștepta cu inima deschisă, și de

cum îl zări îi sări de git, sărutându'l și p' o parte și pe alta.

—Tu ești dorul nevinovat și mare, îi grăi Impăratul printre barba albă ce i se lungise pînă la pămînt, tu ești alesul Înțelepciunii și al meu; hai de 'ți veđi odorul de mirésă și împărătésă, și loc pe scaunul domniei să ieși.

Nu se dezmeticise voinicul nostru, ba mai rău se uluise, și se trezi dus pe sus în cămara cea numa'n policandre și jilțuri aurite. Acolo îl aștepta, printre sfătuitoarii tronului și jupănesele cu coconii lor, fata cea mai mică a Impăratului.

Și era, Dómnne, acest trup fraged și subțirel, acest chip cu unde răsirii, încins din creștet pînă în bărbie cu niște cosițe ca o betelă de aur, și era trup și vis turnate într'una, lumină și dragoste împletite la un loc, în cât bietul om ameți ca luat din Iele, palatul cu mulțime cu tot i se învarti sub picioare, și, nici una nici două, îi dădu în genuchi și 'i sărută condurul.

—Scólă, fătul meu, grăi Impăratul, étă 'ți

mirésa pe care o visai sub salciá, e a ta, și împreună cu dinsa vei împărăți în locul meu. Și voi, sfetnici credincioși, se 'i aduceți naframa, paloșul, buzduganul, stema și gonaciul că lui i se cuvin pe lîngă cea mai frumoasă din fetele mele.

Dară în clipa când gata era, Impératul cu stema ruptă din sóre, se bine-cuvinteze pe noii stăpînitori ai domniei, cerul se întunecă, nuorii se posomoriră, cutreerând d'a rostogolul pacea văzduhurilor; vînturile porniră bătae órbă, turburând apele, și făcînd una cu pămîntul copacii neclintiți de vécuri întregi; un potop de plóie se sparse din culmea întunecimei și înprăștia, în orî-ce vizuină înemeria, mulțimea norodului.

Impératul și cinstita adunare înmărmuriră. Palatul de Cleștar se clăti de pe tálpi; cutremur din temeii pămîntului se lăți; mesele, scaunele și policandrele cădură grămeđi, sfărămate, pe pardoséla; ómenii abia se mai cumpăniră în picióre.

Atunci, Impératul, trezit de spaîmă și de

mânia, strigă virtozindu-se către sora cea mai mare:

— Muere, scurtă la minte, ce e asta? Ce-ai făcut cheile patimilor? Unde 'ți-ai uitat mințile să 'ți fi uitat ósele, că ne-ai mâncat fripte viața, pacea și împărăția!

Cel de pe urmă cuvânt al lui se innecă într'un vuet năprasnic de cutremur fără căpătâi. Giamlicul și ușile se zguduiră și săriră din țîținele lor; tavanul se crăpă drept în două; și pe uși și pe ferestre năpustiră năvală furiósă niște femei despletite, cari vărsaü, pe nări și pe gură, spumă și pară de puciósă. Scălămbaiate, arse de hainie, răcnind ca fiarele din pustie locuri când se bat pe șalele hoitului, ele păriră la pămînt pe toți cei de față, și peste trupurile lor chinuite întinse danțul patimelor.

Dar, la o nouă zbuciumare, pămîntul se despică în două, și inghiți Palatul într'o prăpastie plină cu catran și zmólă ce colcotiaü de fierțe ce erau.

Apoi Mânia, Furia și Nebunia își deschi-

seră zborul către alte plaiuri omenești, răpind cu dinsele tot șirul nemerniciilor.

Ear la urma urmelor, innodată in cóna tutu-
rora, Prostia, rumenă și voinică, mai mult se
tirăște de cât zboră; și merge tot d'a-inboulea,
dar ce 'i pasă, ca ea nu mai e nimenea; și,
dreptul lui Dumnezeu vorbind, nici una din
cele l'alte, d'atunci și pină azi, n'aú cuibat ca
ea in mai multe tivgi cu crier.

IANCU MOROI

IANCU MOROI

lui *Alexandru Economu*,

I.

Nu se auăia, în întunericul unei nopți de toamnă, de cât lătratul câinilor din mahala. Prin ulițele, strimte, jöse, dosnice și pustii, din préjmul grădinei „Icóna“, noroiul și bolovanii de pétră se împestriău cu băltógele, murdare și gălbui, așternute d'a curmezișul drumurilor. Felinarele, infipte din răspintie în răspintie, zmintite din locul lor, nu luminaă mai mult de cât stilpii telegrafului. Nuorii posomorii burniău peste tótă mahalaua, inečând casele într'o atmosferă grea, fumurie și inpufată, asemuită cu aburii ce plutesc a lene pe d'asupra bălților.

Casele mici și rari, pâlپând slab prin niște ochiuri de geam cât sfertul de chârtie, păreau mai mult niște streji de cimitire, mai ales că tăcerea era tot așa de întinsă ca și întunericul.

În fața unui maidan, îngrădit cu lațe, se deslușia o casă mai răsărită de cât cele-l'alte; pridvorul ei de scânduri noi rinjia în întuneric ca un șir de dinți uriași. Giamurile, cercevelele, ciubucăria, lumina vie din lăuntru, și ușile arătóse, dovediaü că acolo era locuința unor ómeni mai de sémă ca vecinii lor.

În lăuntru, rėsturnat în lungul patului, cu capul virit într'o pernă, ș'ascundea fața în mâini domnul Moroï; lűng, slab, dేశirat, îmbrăcat în haine negre, părea gata de plecare, cu tóte că ș'afunda capul din ce în ce în mólele pernei cu sfortărea unui om slab care, voind să scape de pericol, închide ochii și stringe cât póte pleópele ce 'i tremură de spaimă.

În fața unei oglinđi mari, cu pervazuri po-leite, d-na Moroï 'și péptănă pėrul negru, az-virlit pe spate, care undézá, făcėnd ape-ape

la lumina a două feșnice cu trei ramuri. Rotundă la obraji, albă, cu ochii negrii, aprinși de ciudă, și umbriți de niște gene lungi și răsfrinte, se întorce când p' o parte când pe alta, nemulțumită de cum își potrivește peptănătura.

Cu o fustă scurtă, care fășia la fite-ce mișcare, cu corsetul pus, cu mâinele góle pînă în umeri, cu ghetete ne încheiate, cu o taliă rotundă și mlădiósă, cu peptul plin, ușor pornit în afară și răsfrînt puțin pe spate, nu puteai zice de cât că e femeie bine zidită, tînără încă, frumósă, mai mult plăcută de cât frumósă. Din când în când bătea din piciorul drept și strîngea peptenele să 'i plesnescă; își mușca buza de jos; închidea ochii, și strecura, printre dinții albi și mărunți, câte un „ah!“ care 'i umfla peptul și 'i cutreera tot trupul.

Dupé o răsufare grea ca de osindit, d-l Moroi, își ridică capul din pernă, și cu un glas slab, umilit, înecat și întrerupt, 'i zise, privind' o lung:

—Pentru-ce Sofi?... pentru-ce vrei cu or-ce

preț să mergem la serata directorului? Vremea e urită, și mie nu prea mi-e bine, și...

Aci se întrerupse. D-na Moroï, drept răspuns, trânti peptenele pe scânduri de să sparse în două; se încordă în lungul corpului, și înghiețea rigid, ca o bîrnă de plumb, în dreptul oglindei.

Figura prelungă, slabă și galbenă, barba rară și căruntă, ochii albaștri și stinși, ai d-lui Moroï, îmbetrâniră într'o secundă și s'amestecară într'o singură colóre ca leșia. Acest cap mic, blajin, trist, abia susținut de un gît scofălcit, părea că se descompune; și în locul ochilor ș'a gurei se adinciră două umbre profunde, acoperite cu o pînză de păéjen. Ear când Sofi se întórse spre el, frecându'și mânele góle în încovăéla corsetului, capul 'i căđu din nou în pernă, ochii i se întunecară de câte-va lacrămî sleite ca ultimele picături dintr'un burete stors de cea din urmă umedélă.

— Vreaü să mergem, răspuse apăsát d-na Moroï, vreaü fiind-că vreaü; trebuie să înțelegi o-dată că nu pot trăi ca o pusnică; ne-aü invitat

ómenii, și mai ales că e superiorul d-tale. Ai dori să te privesc ca p' o icónă, să trăiesc cu tusea și junghîurile, cu ahurile și palpitațiile d-tale? Cine strică dacă ai îmbătrânit șef de birou? Lipsa ta de tact, negligența și amorfiala în care trăești. Dacă nu te-aș mai scóte în lume nu știu zéu de n' ai perde și acei 300 de lei. Și taci? n' auđi? nu veđi? Tóttá lumea ți se închide într' o amuțire încápăținată, réu-tăciósă și ingrata! Trebuie să mergem; le-am scris că viu!

— Dar nu știți cât ne costă seratele lor? Cu ce să mai fac față acestor risipe, Dumnezeu știe!

În vorbele din urmă era atáta desnădăjduire, atáta durere și desgust laș, în cât ar fi mișcat îndurarea celui mai împietrit om; chiar mániá Sofiei amórți o clipă, să prefăcu în milă, dar într' o milă rea care învenineză fiind-că împiedică d' a vorbi; trecu apoi în dispreț, în ură, în nerăbdare, și sfirși prin revoltă.

— Nu care cum-va ai socotit că răpindu-mi tinerețile din închisórea de la *Centrală* să le

închiđi, ca într'o ocnă, în aceste patru ziduri mucigăete? în mlăştinele de la Icónă? în familia d-tale de căruţaşi şi precupeţi? De şase ani de când îmi mănânci zilele cu neajunsuri şi sărăcie; în fite-ce oră socotelii şi catastife, bufnelii şi chiondoreli; împrumuturi la fie-ce păcătósă de rochie, — spaimă la fite-ce pereche de ghete! Dar ce am eu ca lumea? viaţa din casă? relaţiile cu ómenii civilizaţi? balurile? băile? Minciună şi cărpelă, tóte! Ah! dacă nu mi-ai fi eşit înainte! Ah! dacă n'aş avea pe Fiţi, îngeraşul mamei! aş şti eu ce trebuie; mă înţelegi? m'ai înţeles o-dată? Trebuie să mergem la ómenii; le-am scris că viu.

Dar pumnii ei încleştăţi, şi ochii plini de lumină vinete, zguduiaă, măi mult de cât or-ce cuvânt, şubreda fiinţa a d-lui Moroii care nu trăia, în aceste scene de supunere órbă, de cât pentru înfrângere, umilinţa şi decepţie.

— Sofi, îngână Şeful de masă, am pus şi lanţul şi césornicul la ovrei, atât ne măi rămăsesse în casă; am scontat léfa pe 15 zile, numai

ca să 'ți fac acei 200 de lei; te-am ascultat, dar gindește-te și tu, pină când? Ce-o să mai amanetăm la urma urmelor dacă perdem și'n astă-sără?

— Destul! Aceeași comedie de la nuntă și pină azi! aceeași nesimțire; același egoism! Vreaū să vorbesc directorului de înaintarea ta; mi-a făgăduit mie, mie. Și nu putem să stăm la o parte ca niște cerșetori; ómenii cu educație fac ce fac și cei-l'alți; veđi bine că nu putem merge fără 200 de lei. Mă mir că nu simți aroganța ómenilor cu maniere când te ved lihnit, timid, tremurând la fie-ce leu perdut. Și aū dreptate; așa e lumea, așa e viața: or renunți la ele, or trebuie să joci în pas cu cei-l'alți. Tu nu ai nici inimă, nici cap, nici demnitate, nici ambiție! Écă viitorul și fericirea mea; écă traiful și iluziile mele!

D-na Moroī se trinti pe o canapea damaschinată, vechiă, tocită și începutu să plîngă, strângendu'si obrajii în mânele ei încărcate cu inele. Suspinele ei erau sugrumate, dese, repede, și

tóte izbiaă sigur și adînc, ca niște alice, în inima bietului Moroî care 'i bătea din ce în ce mai violent și părea că 'i consumă restul zilelor, dându 'i energia d'a să ridica în picîore. Slab, cloritic, aîurit, pășind ușor de témă d'a nu se frînge de la închieturî, ingenuchiă la picîorele soției sale, și în plecare lui 'i se opri rësufarea ca la un om ce se prăbușește într'o grópă fără fund. Nimenî nu se cobóră mai jos de cât sclavul înaintea stăpânului.

Pînă când genuchi 'i ajunseră la covor i se păru o vecînicie de rușine maladivă. Câte-va pete rumene cu cercăne gálbuî îi rësăriră în obraji; apoi, întinse încetinel mînele pe genuchiî d-neî Moroî care se scîncea zadarnic, fără a găsi o lacrimă în ochî; și cu înfățișarea unui căine obicînuit a fi bătut ș'a se pleca la loviturî, c'o voce înăbușită, sfîindu-se de sunetul ei chîiar, șopti, mîngâind'o:

—Dacă vrei tu, dacă zici tu, dacă nu se póte alt-fel, îmbracă-te dragă Sofi, să mergem; cum poftești; nu mai plînge; știi că 'ți face rău...

Și mângăerile lui nesfirșite, monotone, îndrăzniră a i se apropia pînă la umeri. Când își plecă buzele, uscate și pîrlite, pe mîna ei môle, parfumată și mică, un surîs îi slozni în ochii săi tăeți de munca registrelor.

Aplecă fruntea pe genuchiile ei; sărută de mai multe ori în același loc: și de plăcere, și de greutatea d'a'și mai ridica capul, și de frica d'a o privi drept în față. Ne știind cum se sfîrșescă, și ne mai putend lupta cu tăcerea, îngână:

— Dacă vrei tu, dacă zici tu... pôte în astă-seră să avem mai mult noroc; scôlă Sofi, eă plec îndată după trăsura...

D-na Moroi, se ridică pe jumătate, și tot ștergându-se la ochii ei uscați, îi răspunse res-tit, nevoind să 'și trădeze mulțumirea:

— Cum se pleci după trăsura? Dar slujnica unde e?

— Staneii... n'am putut să 'i plătesc pe două luni trecute, n'avem de cât cei 200 de lei; și

înainte d'a începe să te înbraci, a plecat lăudându-se cu judeca...

„Ah!,” întrerupse Sofi; și se sculă repede. Să aședă în dreptul oglindei, începu din nou a se peptăna; își desfăcu câte-va codițe, strîns înpletite în jurul frunței pînă la urechi, ținînd între dinți un ac de cap. Moroî, jinduind zadarnic o vorbă bună din partea ei, un surîs, o căutătură cu cîoda ochiului măcar, 'și puse jobenul țuguiat, îmbracă un pardesiū, castaniū de felul lui dar înverdit de sîre, și, tresărînd la țipătul clantei, să strecură pe ușe abia îndrăznînd, în pragul ce da în pridvor, să 'și desfășure tîtă inima într'un suspin.

Și cu tîte că vîntul care fluera prin ștreșini îi înecase oftatul, cu tîte că pînă la camera Sofiei erau trei uși închise, totu'și furișă prin gémurî o privire; i să păruse că revolta lui, atît de tăinică, descuése rînd pe rînd fie-ce ușă, spărsese gémurile, și'i dăduse de gol încercarea lui de desgust.

II.

Către 11 ore, pe o plouă care răpăia pe acoperișele de șindrilă și pîraia pe cele de tinichea, par'că bătea darabana, o trăsură cu coșul ridicat și cu burduful întins, lupta în noroéla mahalalei, alunecând cu greu după o mîvilă într'un băltag. Caii micșorați în ham de opintire nu răsufiau de cât în lapovițe, aruncând șipote întregi de sub picioré, cari se spărgeau de capră, de rótele și de scările trăsorei, pînă pe d'asupra coșului, făcënd pe bietul birjar să tórne un șirag de injurături pe séma stăpânirei.

Infine ajunse în podul Mogoșóei; ținu înainte pînă la Biserica Albă, și după două trei case, apucă pe strada Fintinei. În urma unui atac de mai multe bice, Iancu Moroí făcu semn cu virful umbrelei să opréscă în dreptul unor case cu două caturi, luminate de sus pînă jos *ajurnu*, cum observă printre dinți Sofi Moroí.

Birjarul învîrți un leu alb în mîna lui udă

și scortșoasă, bombăni și nu 'l mai răbdă inima:

— Coconașule, păcat de D-zeu, mi-am omorît caii, es aburiî din ei ca dintr'o căldare cu rufe! numai un franc?

Apoi vedënd pe cocónă că 'și intinde boerul spre gangul caselor, ridică glasul: „m'ai luat de la teatru; nu plec d'aici!...”

— Dăi dracului ce i-oî da, șopti Sofi, și printr'o mișcare își mută bărbatul din loc.

— Sofi, n'am nici un gologan... și rămân 198...

— Și ca dăi ce i-oî da; ne-aude de sus; ce nesimțire! n'ai nici de birje! Incepi de la pörtă să rupi din cei 200 de lei... tu ești tötă *devena*... dacă vom perde tu ești de vină...

Moroî se cutremură. Ca un damblagiü întinse birjarului încă un leü; nădușelele îi brobonară fruntea.

El e de vină; cum nu s'a gindit să împrumute două franci de la copist.

Și suind scările Directorului, urechile îi vijiiău de țipetele nevestei de a-doua-zi, care îi dovedia, torturată de nevricale, că el e de vină.

Pină ce suiră scara se împedică de câte-va trepte, își scose batista de mai multe-ori și o trecu prin toate buzunarele; vroi se'și scofță césornicul și o sfecli că l'a perduto, pină ș'aduse aminte de „Solomon Berstein & fiu“ din fața Bisericei Crețulescu. Scutura din cap, bātu cu mâna pe razămul scărei, și nu izbuti se gonéscă din inchipuire scandalul ce 'l aștepta a doua-zi.

Sfirșise prin a se incredința că el o se fie de vină dacă őr perde și acum ca de obicei.

Pină la .ușe suise în urma Sofiei; apropiindu-se de intrare Sofi îi dete brațul, îi lăsă 50 de lei, ear restul il luă pentru *combinațiunile* sale. Când puse mâna pe clanța îi furișă în urechie, cu o asprime sugrumată: „Iancule bagă de sémă! nu te *ambala!* Deschideți ochii, și na 'ți urmări banii!“

Când deschiseră ușa salonului, d-nu Director le eși înainte. Vesel suridënd, legănându'și pintecele, învîrtindu'și un deget prin lanțul de aur de la briü, se plecă puțin și sărută cu o

poftă curtenitoare mâna d-nei Moroï; întinse virful degetelor Șefului de masă, pe care îl atinse cu toată zmerenia cuvenită unui superior.

Directorul, după ce 'și neteși favoritele roșcate și clipi des, jucând în toate părțile niște ochi mici cu pupilele vârgate, dete brațul d-nei Moroï, lăsând în urmă, aprópe de ușă, pe împiegatul său ce abia îndrăznia să calce covorul bogat al Șefului.

În mijlocul Salonului erau două mese lungi, înșesate de mosafiri; la una domni de jur împrejur, la cea l'altă dómnele. Directorul se opri, și în surisul tuturilor introduse pe nouii veniți.

— Mi se pare că vă cunoșteți cu toții: d-nu și d-na Moroï.

D-nu Moroï nu făcuse de cât trei pași de la ușe. Un Sub-locotenent de roșiori, ce 'și răsucia se 'și zmulgă o mustăcióră blondă, căutând cu ochii ca să găsească pe Șeful de masă, șopti vecinului său:

— Azi citiam pe marginea unei litografii al'

bastre: dându-se copilul, ghici unde e păpușea?

Un candelabru plutia în mijlocul salonului, și legănându-se ușor, mișca flăcările a trei rinduri de luminări cari se însutiau, chinăruite de curcubee, în lanțurile de prisme ce legaă în arcuri-arcuri feșnic de feșnic; oglinzile lucii și mari, aședate d'inpotrivă, răsfrângeau lumina, înmulțiau nesfirșit, d'o parte și de alta, mesele, scaunele cu mătasă roșie, și întréga adunare cu aspectul și gesturile ei.

Ast-fel că se zăriaă în depărtare, dincolo de pereți, ómenî cari mișcaă buzele, mâinile, cari se sculaă repede în picîóre, se aședaă pe scaun, dar intr'o desêvirșită muțenie.

În oglinzi predomina mișcarea, în salon zgomotul.

Pe pereții căptușiți cu chârtie, bogată în liliac și trandafiri, staă agățate câte-va tablouri și trei patru heliografii; pe niște măsuțe ovale, se rînduiaă chesele de tutun și de dulcêță, pahare subțiri, albe, tăéte la vîrf c'un cerc mat, lingurițe de argint, farfuriuțe și ceșci de porțelan.

Salonul spațios, curat, cu mobile indestul de elegante, avea aerul unei cafenele din cauza fumului de tutun, gros și trezit, al cărui miros se încuibase în materia mobilelor și începuse a îngălbeni chârtia de pe pereți.

Pe cele două mese cu postav verde din mijlocul salonului ardeau câte-o lampă mare de bronz, revărsându'și lumina lor alburie pe chipurile celor din prejur.

Și dómnele și domnii se aședară pe joc de cărți cu o plăcere nespasă.

Zarva unora și altora s'amesteca, se încrușișă, apoi se potolia pentru câte-va momente și reîncepea cu aceeași ameteală de frase, de cuvinte și glume trunchiate, repedți, vesele și necăjite.

Gălăgia cea mai ascuțită venia de la cocóne; ele vorbeiau tóte d'o-dată și trintiau des pachețele cu cărți.

Mânia se impletea cu rîsul, câștigul cu pierderea, sunetul de bani cu fișiitul chârtilor-monedes.

Și peste totă acéastă ferbere și zarvă, s'auđia regulat, ca bătăile unui césornic:

— Carte.

— Da.

— Nu.

— Șapte.

— Opt.

— Cinci.

— Bac!

Pachetele de cărți treceau din mână în mână, trintite pe masă de cel care perdea și aședate delicat de cel care avusese o mână norocósă.

În mijlocul mesei, în jurul căreia jucau bărbații, d'o parte sta Directorul Ministerului de Finanțe, ear în fața lui un avocat renumit, galben, cărunt, ras și cu o mustață grósă, care, fluierând o polcă și zuruind o pilă de napoleonă, supăra prin nepăsarea lui pe Căpitanul Delescu.

Căpitanul cocoloșia necăjit câte-va chărții de 20, și scărția scaunul la fie-ce mișcare; gras, gros și rumen, cu virful nasului roșu, se trăgea neconținut de barbișonul său negru și lung;

fălcile 'i desvoltate peste măsură îi eșiau din linia timplelor; capul i se țuguia în con; céfa lată și dréptă se răsfringea într'un val de carne unsurósă, peste gulerul strins al mondirului. Lîngă dînsul tînerul Palidis, feciorul banchierului cu același nume, urmăria jocul, își fuma țigarea, repeđind pe nas colóne de fum și aruncând la distanță cercuri, c'o îndemănare minunată, cari se lărgiau din ce în ce și nu se spărgeau de cât în părul unui bătrân din față.

La un cap al mesei, printre mai mulți tineri, d. Christodor, fost birtaș, acum proprietar a trei moșii renumite, mestecă câte-va cărți, 'și așteptă rîndul, și nu slăbește din ochi rubla aruncată pe masă în dreptul său.

După un cés de joc or-ce urmă de cuviință se dete la o parte; fie-care stătea pe scaun cum 'i venia mai bine; cei grași, înfierbîntați de dogórea lămpilor ș'a luminărilor, de răsufierea societăței, mai numărósă de cât or când, de frica pierderei și de rivna câștigului, se deschiară la haine, apoi mai slăbiră pîntecele,

învólte ca azima, cu doi, cu trei și cu patru nasturi de la vestă.

Numai căpitanul sta cu mondirul încheeat reglementar pînă sus, ba chiar cu mantaua în jurul șoldurilor enorme, zidite, d'o parte și de alta, ca două burdufe de ciriviș.

—Căpitane, îi zise, avocatul, dogorești ca un coptor; de ce nu'ți pui mantaua în cuer; ne-ai îndatora pe amîndoi.

Căpitanul tocmai se gîndia la o mână ce'l ținuse de trei orî; aprins de nădejdea d'a îndoii cei 130 de lei din banco, întinse de câte-va orî pachetul cu cărți, făcu semn că trece mână, apoi și 'o retrase.

—Daî or nu daî? trece mână dacă ți-e frică; joci cărți de când eraî sergent furier, și tot n'ai mai învățat cum se joci! 'i observă cam necăjit tinêrul Palidis.

Căpitanul se scărpină pe gușe, și parcă ar fi ras o burtă de șalêu. În urmă ridică capul spre masa cocónelor și strigă, vesel și trist, cu o voce grósă ce eșia ca dintr'o pimniță:

— Lino dragă, m'a ținut mâna de trei-ori, se cerc și-a patra-ora?

— În risul tuturora se auși glasul ascuțit al unei cocóne slabe ca scândura: „mai dá o dată!„

— Dádu și perdu.

Căpitanul se sculă furios, și adresându-se brutal către avocat:

— Mai lasă-mă nene în pace! Ce'ți pasă de mantaua mea?

Cheful adunării copleşii vocea de taur a militarului. Mânia lui naivă, sinceră, prăpăstioasă și idiótă, era atât de ridiculă în cât cheful crescu și glumele curseră fără sfială:

— Mantaua e de vină.

— Dă-o dracului căpitane!

— Nu veđi că'i lipsește două nasturi?

— Ii cade epoletul.

— Trimite-o acasă, Delescule, că perđi tot!

— Are dreptate avocatul pentru prima-ora în viața lui!

Căpitanul plecă cu niște pași ca de elefant, și s'auđi în *entrée*:

— „Măi soldat, pune mantaua în cuer, dă-o afară, du-o acasă numai de cât și adu'mă pe cea nouă!“

Când se întorse se aședă cu spatele spre avocat care zuruia vesel un purcoi de napoleonî.

D. Moroî, perduse trei-zeci de lei pînă acum. Galben, trist, slab, cu capul rezemat p'o mână, căuta în întunericul creierului ceva care să'l răpescă din mijlocul sunetului de bani, din risul și cërta tuturor. Simția puținul sânge ce mai avea cum i se strîngea la inimă. Un frig de ghiață 'i șerpuia prin șira spinărei, imprăștiindu-se, ca prin niște țeve, în tot trupul din creștet pînă la tălpi. Amorția pe jumătate și când se trezia aușia în fundul urechilor un vuet ca o apă ce se aude nóptea în depărtare. Une-orî, aiurit, 'și simția creierul cum se stingea, încetul cu încetul, ca un cărbune care se înfașe în stratele sale consumate.

Și în aceste amețeli, casa i se întorcea împrejur, masa de joc i se depărta cu restul

paralelor, pînă ce întrerupându-i-se conștiința din slaba ei veghere se simți în aer, lungit și legănat într'o plasă ale cărei fire și ochiuri nu se zăriaă. O greutate în stomach, ș'o gréță care i se ridica pînă la git, materializaă des-gustul poziției sale, abia mai putendu'și stă-păni truda sa morală și trupéscă.

— Domnule Moroï, ți-a venit mâna, îi zise bătrânul Christodor.

Șeful de masă tresări ca un om care ațipind pe scaun moțăe și se izbește cu barba de pept.

Sub-locotenentul de roșiori, făcând un „clanc“ din limbă, trecu pe lîngă directorul ministerului de finanțe, și trăgîndul de mânecă, îi făcu cu ochiul spre șeful de masă, înginând pe nas: „Deșteptăte române, din soomnul cel de moaoaoarte...“

Directorul zîmbi, uîtându-se ca din pod spre funcționarul său și regretând, *forte sincer*, că „bietul om nu are o léfă mai mare.“

Ofițerul se îndreptă spre masa cocónelor, legănându-se în mers, târșiind picíóarele ca sé'și

asculte zurul delicat al pintenilor; ocoli masa, privind și surîdend, c'o politeță forțată, la fie-ce cocónă, tinără și bătrână, — una peste alta, — și nu se opri de cât la spatele d-nei Directóre. Să apropie de dinsa, și profitând de o neînțelegere ivită între Dómne, — cum fórte des li se întâmplă la *chemin de fer*, — o mângie ușurel pe talie.

Directórei i se păru că'i cade jos un bilet, și plecându-se să 'l caute, îi șopti în trecăt:

— Nicule dragă, ai dat tot?

Ofițerul se plecă repede, ca un cavaler, să ajute pe d-na Directóre, și când bijbiea, cu ochii în sus, îi neteđi piciorul și 'i răspunse într'un fel de tuse-imitație:

— Devenă Puiule! tot! și ce mai aveam de la mine.

Bine, bine nu 'și aducea aminte să mai fi avut ceva de la el, în tot casul bietul băeat nu minția, perduse trei sute de lei cu o galantomie generósă, cum în genere se perd banii picați din cer.

Când tinărul ofițer auzi la masa domnilor „250 în bancă!“ se repezi strigând cu ifos: „50 țiū eū!“, și vîri mototol în buzunarul pantalonilor albi patru chârții de câte două-zeci.

— D-le Director, continuă el cu o îndrăznélă vinovată, închipseșteți noroc, erî cu trei napoleoni am căștigat la „Clubul Progresului“ o mie de lei; ș'aș* fi căștigat și mai mult dacă două dintre cei mai căutați în salónele Bucureștilor, unul deputat și altul avocat, n'ar fi stricat jocul, ajungênd la scaune. Sê bănuiaū de... afaceri politice.

— Protestez, zise jurisconsultul, aséră am fost și eū la club (era membru) și nu s'a întîmplat nimic.

Dar privind roșiața și stingăcia din obrazul și glasul incurcat al tinărului Sub-Locotenent, adăogă:

— Adică, când zic nimic, înțeleg mai nimic; chestie de aprețiere.

— Da, chestie de... de aprețiere, incurcă cavalerul, și nu'și mai găsia locul.

— Nicule, ai câștigat, îi zise Directorul, uitându-se cam lung la el.

— *Merci bien, mon Directeur!*, îi răspunse pripit, dând puțin la o parte colțul părului, sclivisit de cosmetic, ce'i lucea pe fruntea sa mică și drept-unghiulară.

Respirația grea, trezită, acră, caldă și désă, a mulțimei, dospită în fumul de țigări și havane, — zarva fără căpății, libertatea cuvântului care spori pînă la nesimțire, către unu din noapte, — acele chipuri buhăite, galbene, murdare și mórte, cu ochii tăeți, cu buzele crăpate și pirlite cum nu se ved de cât la bolnavii ce se scólă de pe lungóre, daú salonului o asemuire de cafenea, de tripou și de închisóre polițienescă.

Mișcările mânelor, repeđi și neprevăđute, cari aci se resculaú în sus, aci se trîntiaú cu zgomot pe masa verde, aúuréla planurilor ascunse cari răsăriaú la ivélă numai prin niște crîmpee de gîndiri neînțelese, tóte acestea aveaú ceva din înfățișarea unui spital de bolnavi a căror minte e dusă pe lumea cea-l'altă.

—Căpitane, zise din nou Avocatul, pentru D-zeu, m'ai scăpat de dogórea mantalei, fii așa de bun și alegeți alt *portmoneu* în locul acestui fund de sticlă; te-asigur că nu e parfumat de loc!

Veselia reinviă, înprăștiind în chipurile torturate și mórte câte-va licăriri de viață. Toți își îndreptară privirile și risul spre bietul Căpitan amețit de pierdere și rușine.

—Dar unde-ai găsit, Căpitane, acel fund de sticlă?

—Spune drept; între noi se rămăe.

—Mă prind pe trei *patace* că nu beî *chiraso* din el!

—Nu 'l mai lăsați să ésa p'afară.

—Aruncă 'l, Căpitane, că nu e de traî; nici cu el nu faci parale!

Tinérul Palidis își puse batista la nas, mai mult ca să'si ascundă un suris ostenit, și se sculă de la masă întindându-se în tótă desfășurarea unui corp subțire și îmbrăcat, de sus pînă jos, în postav negru.

—Domnilor! strigă Directorul, — abia stăpi-

nindu'și risul, căci văduse pe Căpitan cum 'și vira ciobul de sticlă în buzunarul mondirului, — domnilor, e mâna la d-l Moroî!

Șeful de masă luă pachetul de cărți c'o mână uscată și nodorósă pe care se vedeau deslușit vinele negre cum se inpletiau în lungul óselor. Intinse c'o mișcare sgircită și deznădăjduită cea din urmă patacă. Incepu să dea cărți adversarului; 'și apropia moneda de dinsul; semn rău: prea o depărtase întêia'și-dată. Rêsuflarea sa, strecurată cu zgomot pe nas și innecată adesea-orî în git, se innăbuși, apoi o repedi ca un fir de aer care scapă dintr'un burduf umflat când îl strêpungî cu vârful unei sule. În cele din urmă rêsufarea i se tăia cu desêvirșire, așteptând să 'și vadă norocul ce spinzura de ultima carte.

— Noué! strigă repede Christodor moșierul, fostul birtaș, și se năpastui, vesel și lacom, să inhațe rubla.

D-l Moroî scăpă cărțile din mână, scăpă mânele pe masă: și rêsunară, sec și jalnic, ca bra-

țele unui cadavru. Inchise ochii roșii, gălbejiți, stinși, și repedi un oftat înecat într'o tuse adîncă și năbușită.

—Trage cartea, nene Moroï; de unde știi? trage cartea! 'i zise Palidis, revoltat de veselia nestăpănită a bătrânului moșier.

Și luând cărțile azvirli pe față a doua carte a bancherului, strigând satisfăcut:

—Fantele de treflă cu nouă de carale, fac tot nouă!

„Bravo!“ repetară de mai multe ori cei cari prinseseră pe d'alături pe mâna bancherului, „bravo! stéua n'a închinat vicleimului!“

Moșierul bombănind, galben de mânie, aședă rubla în dreptul bancherului.

O bucurie sinistră, intocmai ca a bolnavului care cu o zi mai înainte d'a muri viséază că s'a însănătoșit, tresări în d-l Moroï și'i incremeni câtă-va vreme în chipul său stors, pe sub a căreia piele, subțiată și pîrlită, albiau lustruit dunga nasului și pometele obrazilor.

Apucă din nou pachetul din mânele lui Palidis,

și abia mișcându-se, începu să dea cărțile cu liniștea nesimțitoare a unor pîrghii mecanice cari depănă mișcarea môle a primei porniri.

De astă-dată perdu.

Trecu cărțile moșierului și'și sprijini în pumni greutatea capului.

— Ai pierdut tot, d-le Moroï? întrebă avocatul.

— Psiiii! intrerupse Directorul Ministerului de Finanțe, făcînd cu ochiul jurisconsultului spre d-na Moroï, care tocmai atunci se adresa necăjită căpitănesei Linei; „dacă ceri... dacă ceri carte înainte d'a socoti puntele, ce 'mî pasă mie! E *bac* voluntar, și *brîuleul* e în favoarea băncei!“

— Mai bine că te lefteriști, d-le Moroï, mormăi căpitanul Delescu, întindîndu-se de barbișon, tot n'aveai noroc.

— Apoi 'și îngropă în gușe câte-va cuvinte: de câte-orî punea în contra mea câte o sărăcie de patru-lei 'mî spărgia tóte băncile mari!... mai bine! par'că fuse pe gîndul meu!...“

III.

— *Mesdames et Messieurs*, ne servește céiul, zise Directorul, sculându-se de la joc; ear după ce 'și frecă repede mânele, viri, fără zgomot, în buzunarul pantalonilor un pumn de *periali*, și'și căptuși vesta cu două pachete de cârtie-monetă.

Toți se ridicară de la masă: unii galeși, plouați și triști, alții nepăsători, veseli, glumeți, și cercuiră masa cocónelor invrăjbite la joc, ferte la chip, cu găitane vinete în jurul ochilor; câte-va dintr'insele, gróse și chinuite în corsete, își ștergeau sudórea (care le aluneca în cirie crețe pe céfă și obraji), cu niște batiste mototolite, ude leórcă, ce abureauă vapóri caldi și subțiri.

Sofi, ne găsind p'alătura pe bărbatul său pentru ca să 'i cêră cu ce să ție mâna, se sculă cu mânie de pe scaun.... și 'l vèđu singur la masa părăsită a domnilor.

—A perdut tot! dobitocul... a perdut tot! mormăi ea îndreptându-se spre d-l Moroï.

Moroï, prins de friguri, c'un vârtej în creier, care 'i înfășea în scutece gróse și negre cele ce se petreceau în jurul seú, cu ochii pe jumătate închiși, ameția la fie-ce mișcare a capului; gîndurile abia 'i licăriaú o clipă și s'afundaú în intunecimea unei ațipiri chloritice. O spaîmă nedeslușită îl necăjia ca un vis slab pe care îl uiți a doua-zi. Părea că un vînt rece îi gonește pe sub frunte, și când se spărgea dintr'ó timplă într'alta, simția vinele capului că podidiaú grabnic, apoi éráși amortiaú în locul lor.

Când chîar conștiința suferinței îi adormi, și mânele îi cădură de pe masa verde d'a lungul trupului, se pomeni așa de făr' de veste zguduit în cât sări în picíore; se trezi din nou în mijlocul societăței care 'l chinuia și pe care o ura cu tótă mânia omului slab, bolnav, dezgustat, lihnit, espluatat și pus sub călcăe.

Ear privind la spate, spaîma și slăbiciunea îl muíară și 'l aședară încetinel pe scaun: vè-

șuse pe Sofi, dréptă, neîndurată, care îl judeca și 'l pedepsia cu privirea, curmându'î or-ce încercare de viață. Din ochii ei porniaū două fășii de oțel, ascuțite și reci, cari 'î tăiară, rînd pe rînd, tóte încheieturile pînă ce i se înfipseră în inimă.

— Aî dat tot? zise Sofi, inhățându'l de umăr, și buzele vinete îi tremuraū de mánie, rêsponde, aî perdut tot? nici patru lei nu țî-a maî rēmas?

— Da... Sofi, îngănă Iancu Moroî, sfirșit de puterî.

— Țî-am spus or ba, din nainte, că tot tu aî să fii în astă-séră, ca în tot-d'a-una, *devena* și rușinea mea, cobeia și ticăloșia casei ș'a copilei tale?

În capul, d-lui Moroî, slăbănogit de bólă, de nedormire și de umilință, se înfățîșă scena cu birjarul. „Ceî două lei, ruptî într'un cēs rēu din suma cerută de nevastă-sa, de sigur că învrăjbiseră sórta jocului în contra lor.“

— Da... Sofi... eu sunt fără prevedere, fără

noroc; ertă-mă.... eă sunt devena jocului....

Și lumea îi dispăru din nou, conștiința propriei sale existențe se înecă la răspunsul ce Sofi se pregătia a 'i azvirli în obraz; piciórele începură a 'i tremura: amețiala îi sugrumă glasul; câte-va lacrimi de om perdut i se rostogoliră pe zbirciturile chipului.

—Eși! Eși! se nu te vađă lumea în ăst hal! îi porunci Sofi, arătându'î cu mâna întinsă, (ca brațul unei statui), ușa ce da în coridor.

Când Moroï, abia ținându-se pe picióre, dispăru împleticindu-se, ea îi scuipă în urmă, îi dădu cu tifla și cleveti printre dinți:

—Bolnav! prost și fără noroc! Ah! ce scandal! ce scandal!

IV.

Insfirșit cocónele cădură la invoială se întreprupă jocul cât timp se vor întrema cu céiul. Lingurițele rînduite în pahare de cleștar, paharele ciocnite între ele, răsună pripit a bani de

argint trintiți pe pétră ș'a piuitură limpede de cristal.

Aburii groși, parfumați a miresme de tei și de salcim, se înalță din paharele pline de céiū ferbinte, se răsucesc, se îndóe, se mlădie, se răresc, se împart în fășii și șuvițe, se risipesc și încropesc, cu miros de sulfină uscată, aerul trezit al salonului.

Lumea se împarte în grupuri; s'amestecă bărbați și femei; unii se plimbă, vorbesc și rid în silă, alții se tolănesc pe canapele și fotoliuri, legumind céiul linguriță cu linguriță; și din când în când rotocolul de lámăe ce plutește în fie-ce pahar i adórme prin rotirea sa leneșe și fermecată. Nóptea este așa de négră și adîncă în cât salonul cu candelabrele pare că plutește într'un imens de întuneric, pare că e un vid de lumină în mîezul întunecimei.

Plóea izbește în gémuri ca și cum ar da cine-va cu pumnii de mazăre; vîntul 'și colindă vuetul de tómnă; și câte o trăsură, rătăcită în depărtare, s'aude uruind pină'și perde ce'l

din urmă sgomot care cotește și se stinge în afundarea stradelor.

Mai la o parte, Căpitanul de linie, Căpităneșa și surora ei, d-ra Mimi, o ochieșică destul de frumoasă și durdulie, 'și caută de ceaî, sorb alene, mestecă pesmeți de Brașov, urmărindu'și fiecare gîndurile și planurile cari ar fi putut izbuti, din fir pînă 'n ață, fără cutare greșelă, cutare lăcomie, și de nu s'ar fi pus la saptele lor cutare neghîob ca un par din gard....

De acest grup, dus pe gînduri, se apropie tînerul Palidis, și alăturându-se de d-ra Mimi, îi zimbi încrețindu'și sprîncenele.

— Ah! ce posomorită e vremea afară, ce melancolic e vîntul domnișoră, îi zise el pe jumătate convins, și se aședă pe canapea lîngă dinsa.

— Ai dreptate; ce melancolic e să perđi la cărți, răspuse Mimi muindu'și surîsul în paharul cu cîi.

— Lino dragă, mormăi ca un urs Căpitanul, urmîndu-și combinațiile sale, și cu patru aș fi

căştigat; *pontul* avea: opt peste cinci; închipueşteţi dragă, bătrânul Christodor, el care nu trage nici o-dată la cinci. S'ar fi făcut 250 în banco; mâna se schimba; mai treceam de două-ori; o mie de lei în cap! o mie de lei!

—Dar eă, Delescule, şi numai tu eşti de vină. Acum în urmă când nu yruseşi să 'mă dai cinci lei: aş fi jumulit pe Directórea. Am urmărit *pasa* în gând, tocmai de cinci ori ţinea, făceam 180 de lei; şi écă, pe ochii mei, tocmai la a cincea-óră mă opriam. Ce să'ţi fac; nu mă înţelegi; aveam o inspiraţie, dar ştii, cum te veđ şi mă veđi...

Delescu închise ochii săi tulbură, se plecă la urechia nevestei sale şi îi şopti, aşă de încet, câte-va cuvinte, în cât Lina nu aude de cât: „... mâne... companie... bani... rivizie.“ Cu tóte acestea ea îi răspunse, necăjită, fórte convinsă:

—Mai încet! Ce dracu! îmi spargi urechile, şi... lumea bijbie împrejurul nostru.

V.

La un colț al salonului Sub-Locotenentul de roșiori, Nicu, vorbește și rîde cu d-na Directóre. Nicu, din când în când, ridică glasul și îi spune, ca să audă tótă lumea, lucruri indifereente; îi vorbește de noua trupă a operei, de o *prima-donă* celebră care vine într'adins numai de dragul nostru, al românilor; alt-fel... „nu e de cât un an, mai puțin, când e la adică, de când a auđit'o el făcend *marți* pe M-me Krauss de la Opera din Paris...” Apoi, vocea îi scade din ce în ce, pînă la un fel de șopăelă tainică; ear Directórea, animată, vie, veselă, își neteđește bucelele din frunte; fără voe ar vrea să caute mîna lui Nicu; aruncă ochii în tóte părțile; clipește des; și prin niște oftări puse cu meșteșug la locul lor, îngână dulce, mîngietor: „Nu... zău nu... nu cređ că e *posibel*... să vedem... înțelegi tu... vai! Nicule! ce copil ești!... stai să se așede lumea la cărți...

și se nu te vază *el*..... prin coridor, la stînga, a doua ușe.“

Céiul e pe sfîrșit; discuțiile s'aũ încins despre politica conservatorilor. Bětrăniĩ daũ exemple pe degete de greșalele guvernului; nenea Christodor, fost teșghietar, fost birtaș, acum moșier și liberal, roșu chiar, (nu se dă înlăturĩ ca or-ce „om de *convitie*“) dovedește, bob numărat, că arendile aũ scăduť de cãnd cu venirea albăstrim-eĩ la putere. Alături de cei ce vėnturã politica din lãuntru a țereĩ și impart Europa într'un caz, Dómne ferește, de rėzboĩ, (ținēnd socotelã și de ce-ar zice Turcul și de puterea Némțului), avocatul învırtește o micã *prefã* în trei, știi, „numãĩ d'un gust“.

Aprópe d'o feréstrã Directorul Ministerului de Finanțe vorbește cu D-na Moroĩ de afacerĩ, de îndatoriri, de înaintãri și primeniri în personalul seũ, ba încă subliniezã cuvintele cu ifos or de cãte-orĩ se învırtește cine-va pe lĩngã ei. Mulțumirea îi nãpãdește în ochiĩ seĩ aprinși și vėrgați ca melcul șerpesc; sãngele tot i s'a strins

în obraji, se plécă întruna, aruncă câte-o vorbă viclénă pe care o suga ca p'o acadea, se învêrtește, 'și reea șirul, îl părăsește ca să alerge după un zîmbet al d-nei Moroï, și se apropie din ce în ce de dînsa. Sub draperia perdelei se simt mai liberi; cei l'alți s'aũ așternut la joc; nimeni nu'î vede; nimeni n'are interes de a'î obseva; nici chiar Directórea, de órece a eșit puțin din salon.

— Sofi, or-ce mi-ei cere, or-ce, șoptește Directorul, și 'î sărută mânele ce Sofi îi vîră prin favoritele roșcate și lungi, apoi și le prelinge delicat pe luminișul bărbiei resfrinte în două.

— Ce s'e'ți cer? Eũ 'ți spuî că nu mă iubești; sunt sigură; și aî dreptate, când o femeie e femeia unui Moroï póte fi și un înger de frumusețe, tot de-gîaba, femeia lui Moroï rămâne...

Aci, Sofi, își retrase mîna melancolic din mânele Directorului, plecă ochiî în jos și se rumeni de mînie. Ambiția o făcea cu adevêrat frumósă. În cele din urmă strînse ochiî, se

ridică puțin pe călcae, se întorse spre feréstră, și prin sunetul picăturilor de ploae ce băteau în feréstră, îngânate de vânt, ea oftă apăsât:

— Ah! știu bine, nu mă poți iubi!

Directorul, fermecat de acea îndoélă care îi întindea o melancoliă răsfațată pe chipul ei rotund, de acel dor d'a să ști iubită, care o ridica mai presus de restul celor l'alte de la masa verde, aprins de talia ei care se mlădia, se rotunjia, (revărsându'și drăgălaș peptul ce se zăria mișcând pe sub zăbranicul unei dan-tele năutii), îi sărută amîndoué mânele, atră-gînd'o spre el.

La aceste mîngăeri Sofi răsponse, dusă pe gînduri:

— Nu mă iubești!

Și lui, (care nu știuse nici-o-dată ce e iubirea), printr'un caprițiu al nervilor, i se păru că Sofi nu e aceeași din tóte serile, că inima i se umflă cu mai multă îndîrjire, că glasul i-ar tremura dacă ar vorbi. I se păru că acel mînut, care îl lega desevîrșit de dinsa, începuse cu tinerețea

lui și să prelungia în viitor pentru tot restul zilelor.

— Sofi, ești un copil; te mai îndoiești? îi zise Directorul, și rezemându'și obrazul de umărul ei, se apropia ușor, în cât o atinse cu buzele de albul gîtului, și pufăi printre mustăți un oftat stîngaciū și ridicul.

D-na Moroï se depărtă puțin; și privind prin gém în întunericul nopței, îi răspunse gales, trecendu'și mâna pe frunte:

— Da, mă îndoesc; tu nu'mi vorbești niciodată de planurile noastre; am așteptat să'mi mai spui un cuvânt; și d'atunci... nici pomenelă. Nu știi cât sufer! Nu se póte... tu nu mă iubești!

Aci plecă capul între mîni, 'și acoperi ochii și tăcu cât-va timp, ridicând des și nervos din umeri.

— Cere'mi ce vrei Sofi, îngână Directorul; cu ce s'e'ți dovedesc? Aidem dincolo să vorbim.

— Nu merg, răspunse d-na Moroï, nu merg

mai 'nainte de a'mi repeta din nou vorbele din prima séră.

Cu aceste cuvinte, brațele ei se încordară în lungul trupului, privirea îi scânteia și glasul 'i fu neîndurat.

— Nu merg. Mi-ai spus c'o să te desparți de nevestă. Copil n'ai, zestre n'ai luat, — ce mai aștepți? Nu merg!

— Tot, tot ce vrei, răspunse hotărit Directorul... dar tu cu Moro'i?

— Eū? eū? exclamă Sofi încrucișând brațele pe pept, dar care alta ar fi făcut mai mult de cât mine? Nu veđi în ce hal a ajuns? Dacă e umbră saū om, dacă e om or un fel de adio al vieței, mi se datorește mie, dragostei mele, amorului ce 'ți păstrez și cruđimei cu care mă port cu el... bietul Moro'i! Spune tu dacă mai are multe vineri pe pămînt. Incă o săptămână, cel mult, și sërmanul de el se duce! Ce pot să fac mai mult? Alt-fel nici n'aș putea să mă despart. Am o copilă, am o casă, or-ce caprițiū mi'l satisface, ce-aș putea pretinde în fața justi-

ției? Te despartî or nu de nevasta ta?... Alt-fel nu merg! Răspunde'mi, sau nu mă mai veđi in ochi!...

Mișcarea mânelor și văpaea privirei, încordarea trupului și glasul ei hain, dovedeau o hotărîre așa de mare in cât Directorul se cutremurá, el care începuse a i se părea că iubește, el care se simția încleștat vecinic de corpul ei voinic și mlădios.

— Bine Sofi dragă. Să vorbim dincolo. De mâne caut un prilej. Pe lingă tine e și próstă și urită. Aidem. E tirziú. Lumea o se începá să se ducá și eu se rămăi fără tine? Sofi!...

Era cât p'aci se dea in genuchî dacá ea nu l'ar fi oprit la vreme.

— Vino pe cea l'altă ușe, eu mă duc prin coridor, zise Sofi c'un glas răgușit de patimă: și plecá, in vreme ce Directorul, cu ochii umeđi de plăcere, apucând altă cale se ducea in același loc.

Boerii și cocónele din prejurul meselor verđi invértiau necontenit cărțile. Din chipul lor pe-

rise viața. Din creerul lor perise gîndirea. Pe aceste schelete, infășate într'o pecie de carne galbenă, mórta, putredă, nu se zăriaü de cât scirba de ele însăși, amortęla, uitarea, și virtejul unei mișcări instinctive de trup și de suflet.

Nenea Christodor adormise și sforăia pe un fotoliü cu mânele în buzunar și cu capul proptit în pept. Palidis arunca cercuri de fum; căpitantul mormăia ca un urs; cocónelé zărvăiaü; când la o masă când la cea l'altă s'auđiaü îngănându-se:

— Opt!

— Cinci.

— Carte.

— Nouë!

— Bac!

— Dai or nu?

— Ce devenă!

— Tótă séra m'ai prigonit! Ori de câte ori ajung pînă la d-ta, cađ; par'că e un făcut.

— Unde-o fi Directorul?

— Ne umflă câte-va parale!

—Regulat câștigă.

—Trebue să vie.

VI.

Când bietul Moroï, prigonit de sórtă, de ómeni și de ai săi, eșise deznădăjduit din salon, plóea cădea în puhoae: désă, repede, cu bașici, imprăștiind un soi de ropot prelung și trist. Fulgerile luminaü adincimea norilor, zvircolindu-se în bice aprinse de foc.

Cum dete în coridor, rácórea, scăparatul fulgerilor și uruitul ce gonía d'asupra lunei, la fie-ce brazdă de lumină, 'i ațîță rêmășița slabă a vieței.

În inchipuirea sa, impietrită pînă adinéori, societatea care'l aruncase pe ușe afară i-apăru nesimțitoare, nerușinată, rea, neîndurată; nevasta sa, la care se închina, fără să știe de ce, i se păru ca un șérpe ce'î virise capul în inimă, și'l curma de git, și'l frîngea de mijloc nemiluit.

Moroï făcu câțî-va pași prin giamlicul care

spinzura în lăuntru curței. Sângele începu a'î alerga mai repede; amețela îl părăsi puțin câte puțin; gîndul i se limpedi și puterea vieței, care zugrăvește în întuneric ceea-ce vede la lumină, se ivi pentru prima-ora în creerul său c'o pornire năprasnică, în cât viața amortită de șase ani de zile 'î reinviase totă în césul acela. Și cu cât i se ridica velința de plumb de pe creerul lui, cu cât lumea și viața i se infățîșa ca învrăjbite contra'î, cu atât regreta risipa puterilor sale măcinate în nedormiri, în certe, în registre, în muncă și în griji.

Mănele și picîórele îi tremurară, stórse de căldura lor firéscă; inima îi zvicni se'î spargă coșul peptului, apoi bātu așa de incet în cât păru c'adórme; pe gît simți un gust de rugină, amăriú, coclit, putred, cald, până ce se întinse în totă gura lui arsă o umeđelă crudă și sărată

Atunci, în întunericul adinc al nopței ș'al desgustului, tresări.

Și-încleștă amîndoué mănecile în gît: sugrumându-se simți că'și oprește viața în loc. Frica

de a'și părăsi pentru tot-d'a-una cancelaria cu acel miros invechit de catastișe și monitoare, casa cu pridvorul cel nou, patul în care se lungia mai mult ca să zacă, societatea care de și o ura avea farmecul nespus de a i să mișca împrejur, durerea d'a închide ochii ș'a nu mai vede pe Sofi care'l chinuia, — spaima d'a să așterne într'o cutie de scinduri acoperită cu pământ, — și acei bulgări cari vor suna a vecinicie și a întuneric, când vor cădea pe pléopa de brad uscat, îmbrăcată în chembrică verde... écă ce zguduiră pe Iancu Moroï și il făcură să gé mă, sugrumat, în tinguéla vântului, care vuela a tómnă și se umfla trist în giamlicul coridorului.

Când otieni într'o tuse scorboroșită, un clăbuc cătrănit de sare și coclélă îi umplu gura. Mănele i se infipseră mai adinc în beregată: degetele i se încordară ca niște arcuri de oțel și résuflarea i se năbuși.

Voind să trăéscă să sugruma singur.

Intr'o clipă îi trecu prin minte viața cu

chinurile ei și mórtea cu frigul acelei liniște fără înțeles. O sudóre 'i scăldă trupul și 'i ingheță ca un strat de zăpadă din creștet pînă la tălpi. Zguduit de spaimă, bijbii în întuneric pînă dete de prima ușe din coridor. Cu gura umflată de ceva care ținea din viața lui, și pe care nu l'ar fi vărsat cu nici un preț, cu răsufierea aprópe năbușita de mănecle sale în cari se grămădise tóta vigórea trupului, încercă să dibue cu cótele clanța ușei.

Dar, fără de veste, din creștetul cerului se sparse un trăsnet care cutremurá firea din tóte țîținele ei. Moroi sári din loc; mănecle îi cădurá de la git, și, la lumina care aprínse întunericul, răsufierea lui innecată năvăli afară cu un sul roșu de sânge. Nóptea inghiți din nou acel chip, spăimântător, cu ochii scoși afară din vâgăunele lor și cu gura așa de căscată în cât trosnise din incheeturile fălcilor.

Picíórele i se îndoi sub dinsul. Când se rezemá de ușe, ușa se deschise de greutatea trupului, și se repeđi în întunericul acelei came-

re; se trinti pe marginea unui scaun; scaunul se răsturnă... și el cădu mototol cu capul de scinduri.

VII.

Trecură câte-va minute și d-na Moroï se zări la brațul Directorului. Se opriră cât-va în dreptul acelei uși date de perete.

— Vântul a deschis'o, zise Directorul, se intrăm aci dragă Sofi; suntem singuri... ah! ce fericit mă simț lingă tine!

În întunericul negru ca păcura nu se zări de cât rochia fumurie a d-nei Moroï. Directorul o îmbrățișă în pragul ușei; o sărută, apăsă și des, îngânând cu patimă:

— Și pe ochi! pe amindoi! și pe cel l'alt!

— Ah! ce nebun ești! Parc'ăi fi de 15 ani; răspuse ea, și intrară în odaie, trăgând binișor ușa după dinșii.

Când înnemeriră patul, Sofi se aședă pe genuchii lui, coprinđendu'i gîtul cu amindouă mânele.

—Nu e așa c'o să te despartî? Dar îndată, îndată, îndată, puiule! Ce bine o să trăim amîndoî! Nu e așa?

Directorul deschîind'o la pept, îi șopti tremurând:

—Da Sofi, voi fi al tîu, alt-fel nu pot trăi. Te iubesc atît de mult cît urăsc pe nevastă-mea. Ea e urită, bătrână și próstă, ear tu... Sofi fără tine nu pot trăi! Dar....

—Aprinde luminarea, îi rîspunse ea, înghițînd un oftat fericit.

Și începu a 'și scóte tunica, se deschîe la cordonul rochei, o repeđi în jos, mototolind'o in picíore.

O rîciitură de chibrit se auđi, și scînteea, prinsă de feștila unei luminări, umplu odaea c'o lumină gâlbue.

Sofi, numai intr'o fustă scurtă, c'o cămașe fără mâneci și decoltată, c'o umedélă de plăcere in ochi care 'i lustruiau genele rîsfrînte, întinse brațele góle spre el și strigă, c'un glas ars de patimă:

—Vino! vino mai iute!

Directorul înmărmurise locul cu chibritul în mână care arse pînă la degete fără să îl simtă.

Alb la față ca varul, cu privirea năucă, ațintită în colțul despre ușe, încercă să spue ceva și glasul îi amuțește pe buze.

—Vino! Vino degrab! îi repetă ea scoțându'și ghetetele.

Dar el, incremenit în aceeași poziție, cercă din nou să scotă un cuvânt, abia izbutind să'i arate cu degetul în spre ușe.

Când Sofi își întorse privirea, și-acoperi ochii cu amîndouă mânele, și, ca scosă din fire, aruncă un țipăt desperat, cădînd d'a curmezișul patului.

Moro!, lungit pe scînduri, izbutise a se ridica pe cotul stîng; desmeticit puțin din căderea lui, se zvîrcolia să se ridice; bolborosind, îi fulgera cu niște clipiri înfiorătoare: par'că era un mort ce își aruncase pleopa cosciugului și își sfișiése pînza de pe obraji.

Gura lui era mai tótă astupată de sânge, negru și închegat; cămașea albă cu pete roșii: și fruntea spartă de piciorul unei mese.

După câte-va sfortări se saltă pe brinci, apoi, rezemându-se de un scaun răsturnat, se ridică în genuchi; ochii i se rotiră în orbite; fruntea sângerată i se înălță sub flacăra luminărei, și amenințând din mâna dreaptă, îngână ca un aer de cadavru galvanizat:

— Domnule Director, n'am murit încă! .

Sofi se sculă de pe pat, și se repezi desbrăcată pe ușe afară; zăpăcită de spaimă se împedică de prag, cădu lat în lungul coridorului, și țipă de zgudui casele: i se păruse că Moroï a apucat'o de picioare.

Lumea din salon, boeri și cocóne, năvăliră în coridor cu câte-va feșnice în mâni. Advocatul luă în brațe pe Sofi care 'și perduse simțirea, — ear când cei-l'alți se grămădiră în pragul acelei uși deschise, cocónele se retraseră tremurând vargă; câți-va bărbați se întrebară speriați:

— Ce e asta?

—Ce s'a întîmplat, d-le Director?

Moroî, sê sculase în picîóre, apucase pe Director de gulerul redingotei, și zguduindu'l cu cea din urmă sfortare a vieței lui, îi repeta, înecat în sângele ce 'i'l arunca în față:

—N'am murit încă! Vreaü sê trăesc! Vreaü sê trăesc ca sê te ucid!

Dar cu aceste din urmă cuvinte sângele îi izbucni pe gură ca dintr'un șipot; sê cletină și cădu, pentru tot-d'auna, la picîórele Directorului, sfișiindu'i pulpanele hainei de sus pînă jos.

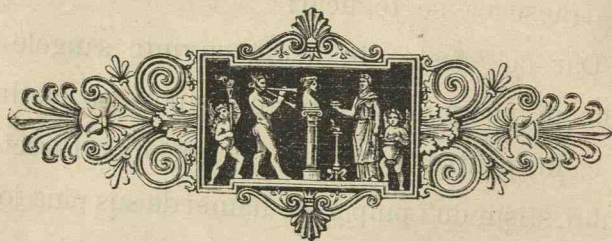
În acest minut sê ivi printre mulțime și d-na Directóre, galbenă ca turta de cêră, cu rochia descheetă la pept, însoțită de sub-loco-tenentul de roșiori.

În urma tuturor sosi și căpitanul Delescu c'un pachet de cărți în mână.

VIII.

A doua-zi sê răspândise zgomotul în mahalaua Icónei, și în cancelaria Șefului de Masă,

că „d. Moroï, în vîrstă de 42 de ani, a murit din cauza unei rupturi de vînă, și, ciudat lucru, mai în același cês, Directorul Ministerului de finanțe a fost izbit de epilepsie.

S U E R

LEGENDA

Ș U E R

LEGENDA

lui Emil Balaban.

I.

La răspintea căilor singuratice, unde călătorul e minune și glasul omului poveste, o colibă, îngropată pe jumătate în pământ, stă locului neclintită; ai bănui că e un moșoroș mort, în mijlocul firei, de nu 'și ar povesti traiul său vara albinelor și iarna presurilor rătăcite: căci adierele, scăpând prin trestia uscată a coperișului ei, îngână doina deșertului. Când zorul primenelei sosește, cu pânze de flori pe câmpii și bălării prin părăgini, rugii și troscotul se tirăse către colibă ș'o acoper c'o velință rēcorōsă, ferind'o de arșița

sórelui care aprinde ținuturile cât se duce gândul în patru părți.

Stăpânul lumii e vântul, și aruncă, ca în bătătură la el, clăi de nuori posomorîți peste întinsul cerului. Pe învălmașela virtejelor, frunzele uscate scot sunete seci și se perd spre róta pămîntului.

Nóptea se împrăștie ușor ca o umbră, și înghite tot în urma sa, învêlue tot, ca într'o trîmbă de întuneric, din pajurea zorilor pîn' la scăldătórea sórelui. Ear prin crăpăturile din ușa colibeii licăresc fășii de lumină ce se mișcă, ca și când s'ar țese, schimbându-se între ele.

Inainte vreme, în așa loc ș'așeđău pragul căminului cei cari, biruiți de dorul libertăței, fugiaů de mincinosul traí al iobăgiei. N'aveaů nici plug, nici boi, nici sapă: pămîntul le întelenia nespárt; dar par'că se săturaů cu bucuria d'a se mișca încotro 'i-ar duce picióarele

și cu góna ce dădeaŭ huzmetarilor vitregi.

Așa sta, în limpeđimea câmpiilor, fără pás de primejdie, coliba hađducului cu poturi ciadirii și cu șerparul verde, zmed la față, cu muștața rară și cu ochi ca solzul de crap.

De șapte-ori s'a lăsat temeiuł noptei de când Șuer aține, în plaiuri depărtate, potica arnăuților cu fes roșu și cu étagan adus. Când făcu crucea și dădu drumul murgului, Kira, sóța lui de nevoi și de veselie, îi grăi, țin-tindul pe cale: „Lasă Murgului tot zborul, Șuere, și se 'mă întreci vântul de miază-nópte, vânt fără noroc, de suflă incotro te duci.“

În lăuntru, în colibă, Kira ș'așteptă din hađducie voinicul. Păreții cuibului sunt nălbiți și dați la mistrie. În córne de cerb staŭ atir-nate carabine cu guri largi și pistóle cu plă-sele de argint și de sedef. O văpaiță, cu fe-știla de călți resuciți, umple căminul c'o lu-mină tristă, galbenă și innecată în fum ; fla-

căra slabă joca ca și când ar voi să scape din feștilă, și aruncă umbra Kirei cu furca'i din briu, de pe perete, sus pe grinđi.

Fusul Kirei s'aruncă în lungul firului ca la două coți depărtare de degete și sugă de sub pămînzalcă caerul plăvan. Pe genuchii ei dórme, somn dulce, Niculina, o puéndră sělbatică, singura odraslă a casei, pe care Șuer e pórtă în briu ș'o schimbă pe umeri. Când a zis de întăea óră „mamă,“ Șuer a ertat un ciocoiu, când a zis „tată“ a trimes două zburături de icosar, una în frunte de urs, cealaltă în frunte de idicliu.

Kira e muere cu sânge repede, rumenă, voinică; lungă vreme a strășnicit plaiurile umer la umer cu alesul ei. Pletele'i, dese și negre corb, se îndóie în unde din creștetul frunței pină la umerii obrazilor. Ochiu ei poruncesc când nu dezmerdá.

Cântă, muindu-și pripit degetele de sub

stréşina caerului. Niculina tresare ; cască ochii albaştrii, rotunjiţi ca o mărgea ; scutura pe spate cóma părului ca spicul prididit, şi agăţându-se de sînul plin şi pîetros al măseii îi zice : „dar tu bică, ai doué fuióre, unul colea unul colo, unul în furcă unul pe grindî, unul e negru cel-alt balan.“

Kira, mijind a rîs, răspunde : „cel de sus e umbra, mamă, din așa caer scot ursitorile firul vieşelor de nimic.“ — „Şi de s'ar rupe firul teü, fusul cu tort cade ; dar de s'ar rupe firul de umbră cade şi fusul de pe grindî jos?“ In-trebă şi, vedëndu-şi muma dusă pe ginduri, intră blajin sub o blană de urs, adormind cu mâna aninată de cerculeşele Kirei, răzorate cu arnici şi cu betélă-

Plóea a început cu bóbe mari cât oul de graur ; vîntul goneşte năuc şi se umflă cu un vuet ce ostie şi se ridică necontentit. Timp d'oclipă coliba se lumineă pe ferestrucea podului d'ai fi zis că un sóre a căđut pe acoperiş :

un fulger cât un balaur se zvircoli în sinul nuorilor groși și negri ca zgura; nóptea 'și reinchise întunericul, ș'o uruitură se prelungi în depărtare.

Kira 'și făcu cruce, și galbenă, cu spaîma întinsă peste tot chipul, înălță ochii drept rugăciune; fusul îi scăpă din mână: de greutatea tortului rupse firul, cădu jos și se învîrti în juru maciulei. Niculina tresări din nou, ear Kira, fără să știe ce face, o sărută în creștetul capului, se pipăi în lungul trupului, și oftând apăsât, lasă să 'i picure în voe două șiruri de lacrimi aprinse; căci pe valma cea mare a luptelor d'afară simțise mișcându-se în pantecele ei o nouă suflare, un nou prunc.

Și în vreme ce Niculina, trezită din frica care nu face sat cu puii deșertului, întreba de zor, „unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grindă?“, Kira aruncând furca, se sculă de pe pătura sură, și dréptă și nemișcată ca

o stană de pétră, grăi în pasul gândurilor :

— Cum mi se clétenă inima de fără veste; și nu știu pentru cine; nu'i bănuiesc nici partea, nici chipul, nici sórta. Dar'ar Domnul, d'o fi băeat, câmpul lui sêdea noue spice dintr'un bob, plugul lui sê tae pîn' la izvóre, boii lui sê lase d'o schiópă copita în pămînt; sê aiba umbra tihnită și casa la vèđul luméi; și potera și ciocoii sê se ducă cum sê duc stolurile de lăcuste, mánate de vènturi, în pustie locuri.

Dar, — cum nu sê măi pomenise de când cu ciuma a mare, — cel din urmă fulger dezlega începutul ernei; rēcórea sê schimbă în frig. Fulgii de zăpadă cad impestrițând întunericul. Vèntul a amortit. Și tăcerea éráși coprinse pustiul întins.

Niculina, căutând cu ochii în tóte părțile, întrebă din nou: „unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grindî?“ Kira, neluându'i aminte, slomni încet: „vai mie! bărbatul

plecă pe vânturi, pruncul se vesti pe viscol!“

Intr'un târziu, suflând în văpaiță, 'și ghemui copila la sin, și ațipi într'un somn muncit de vise și de vedenii.

Când cea din urmă licărire se stinse, lumea întregă era un vëlătuc năprasnic, fără trup, fără viață, fără noimă. Numai pânza alburie a zăpedei se prindea, petic de petic, spre a inveli fața cîmpiei c'o cergă nemărginită.

II.

La revărsatul dimineții câmpul e coliliu cât se perde ochiul în zare. Cerul, scuturat, dă în limpede, și acopere, ca un coviltir argintuit, rotunda arie a pămîntului.

Ușa colibeii se deschide. Kira, într'o dulamă cu hărșii de vulpe, se repede în spre Cornul Caprei, și privește neclintită îndelungă vreme. Ear măi la urmă sôrbe cu nesațiu aerul rece și pripește câți-va pași înaintea sa.

La o fugă de cal, acolo unde cerul se împreună cu pământul, se zărește un vălmașag de oameni cari călări, cari pe jos. Ei vin și vin încet; nu vin cu pornirea dorului; pe ei, cari făceaă poștia clipă, tocmai acum 'i-a înțelenit Dumnezeu. Aștia să fie cruci de voinic? ei să știe potera în loc? Oamenii de cirji! babe bătrâne! să lase codrii ereților; să iea clătitul vaselor, și să picoteze cu nasul în spuza din vatră.

Kira se cutremură.

Vin și vin domol. Chipurile lor uscațive, cu mustăți răsucite și cu ochi de lup, se tae deslușit în moina limpede a dimineții. Cel d'întăiu e Ursul, care lasă pistolul în oblânc și ucide cu pumnul. În sărici blănoase, cu căciuli cu fundul mai larg ca măsura capului, cel-l'altă, merg cu privirea pironită în jos, ca într'un alai de jale. Tolopan, Cătănuță și Deliu pörtă pe umeri sarcină ce d'ar fi mai mare de cât pământul nu i-ar strivi mai greu; căci par'că

iși innumără pașii, par'că dibue locul în mersul lor. Să ducă ei pe patul de tufani cerb trântit din muchie de stâncă? or mistreț doborît la jiriștea pădurilor? Dar unde să fie mai-marele lor? El venia pururea în fruntea zglobiilor de copii, jucându'și Murgul ce mesteca zabalele înecate în spume albe și roșii.

— Unde e Șuer? strigă Kira; și pustiul se umplu de strigatul ei deznădăjduit.

Când ceta haiducilor sosi în dreptul colibeii, și puse la pământ patul de tufani, Kira vădu naintea ochilor pe Șuer, înveluit în giulgiu de bunde, vinet, cu gura încheștată, cu capul sfărîmat, și mâinele țepene, întinse d'a lungul trupului.

Atunci, fără vorbă, fără simț, fără gîndire, se repezi la gitul lui Șuer, intocmai cum o fiară se azvirle pe prada sa; îi coprinse grumajii cu mânele; se alipi cu fața de fața lui; și multă vreme, — ai fi zis mai multă de cât

zilele unui om, — îi spală obrajii sângerate în lacrămele sale.

Intr'un tîrziu se ridică cu buzele roșii, și cădu c'un glas ce zgudue în mijlocul tuturor:

— Ursule, scăpat'a vr'unul din dușmanii lui?

— Pe mulți i-a spovedit cuțitul, și pe mai mulți i-a grijit glonțul; n'a rămas cu zile de cât cei împrăștiați la fugă, zise Ursul și cletenă pumnul la cer.

— Oh! n'adormi în inima mea ură cu dinți de căine! strigă Kira, aruncându'și dulama. Dăștéptă-te copil încăldit în măruntaele mele, c'a perit vitézul codrilor! Și codrii vor fi moștenirea ta, c'a'ă sosit pe crivăț, pe fulgere și viscol.

Éră mai apoi, trezindu-se în ea spaîma și dorul de mumă, îngână, plecându-se cu amar pe trupul mortului:

— Iartă-mi mie Șuere, că învrăjbiu cu cuvântul și sórta pruncului ce n'a născut încă. Póle lungi... póle lungi și minte scurtă.

Tovarășii lui Șuer îi luară măsura, c'o trestie, în lung și în lat. La căți-va pași, din potriva

ușei, adinciră grópa cu cuțitele, scoțând pământul cu pumnii...

După ce'l așternură în locașul de vecinicie, îi infipseră la căpătaiū două étagane legate cu sîrmă, în semn de cruce. Semn de vitéz și de creștin. Apoi cercuiră cu toți în jurul mormîntului, învêrtind căciulele în mînile lor cojite de sóre și de ger. Fite cine își făcu mătania durerei; dar, aceste fețe de rășină, pîrlite în focul luptelor, nu se încovóie, nu prind cute; dorul se sfărâmă de ele, ca de niște lespeđi de pétră, și trece și nu lasă urme.

Kira ingenuchiă pe molozul próspăt sub care odihnia alesul ei; își acoperi fața cu marama muétă în lacrimi, și dădu cea din urmă sǎrutare mormîntului care începuse a înghiéța.....

III.

La rěspintia căilor singuraticе, unde cálétorul e minune și glasul omului poveste, în fața

unei cruci de étagane ruginite, stă coliba Şu-
 arenilor, mândră şi ridicată de la pămînt ca la
 trei tălpi de grindă. De zăvorul uşei e pripo-
 nit Roibul ce suflă sperios pe nări răsfrînte
 şi bate cu copita érba de sub picióre. In co-
 libă mama Kira se dezmerdá între copii sèi:
 o fată mare ş'un flăcău. Fata e bălae ; flăcăul
 e ócheş: e larg la spete, bărbat la inimă. E
 Şuer copilul, căpetenie de haïducî, ce pórta
 fulgere în priviri şi glasul lui te înghiaţă ca
 bătăile crivaşului, — căci a sosit pe vènturi, pe
 fulgere şi viscol.

Ş'a strîns grămeđi de mahmudele ca jera-
 ticul, zestre pentru sora-sa, şaluri de Tarigrad
 şi chihlibare cât oul de găină ; ear zestre şi'e'şi:
 carabine ferecate şi hangiere cu tăişuri de voi-
 nic şi mânere de Seraschier.

Acum în mîezul verei, abia 'şi pridideşte
 aşteptarea gîalaşilor sèi. Ar dori sè 'î vadă pe
 loc ce i-ar gîndi, — sè zboro la pândă, unde
 Şuer-copilul, luând din cătare în cătare cona-

cul isprăvniciei, 'și uită de trândăvia din răs-pîntia căilor singuratice.

Dar în afundișul depărtărei s'auđi, încetinel, un glas de ceta, cãntãnd dupã pofta inimei :

Dómne, fă ca 'n Șuereni.
Sẽ nu creșcă buruieni
Pe mormîntul de viteaz,
Om de luptă, neam de cneaz
Ce coborî din Bicz
Sẽ dea doîna codrului,
Inimã norodului,
Și glonț arnãutului

— Vin! vin! zise Șuer, sãrind de lingã masã.

— Vin ca sã te iea, fãtul meũ, odorul meũ, rãspunse Kira cam tristã; spune'mi mie Șuere, ce 'ți lipsește? Ce nu ai?... Cãnd ẽi lãsa focului viața de haiducie, viața de azi pînã mãine?

— Cãnd ẽtaganele ruginite de la cãpãtã-iul tatei s'or schimba din vãzduh în ẽtagane de aur; cãnd din busuiocul de pe mormîntul

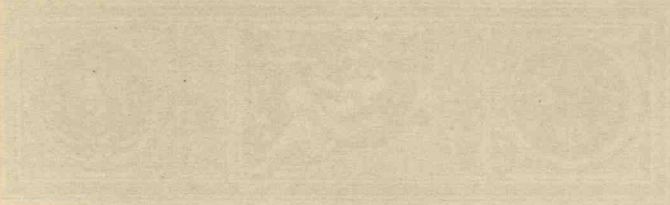
lui vor răsări dafini și naramzi; când codrii
 or înfrunzi érna ca și vara, vara ca și érna.
 Atunci... și nici atunci!

Glasul hăducilor s'apropia din ce în ce; ei
 'și urmau în tihnă calea și cântecul:

La crucea de étagane.
 De te-aș prinde cațaóne
 Să 'ți dau foc la fustanele,
 Să scape țara de ele,
 De lepră și de belele.

SORCOVA

SORCOVA

[Handwritten signature]

SORCOVA

lui Ollanescu-Ascanio.

I.

Troenii se ridicau namila pina in tinda cresti-
nului. Viscolul giuruia des folostina in florita,
ca niste rotocole de hartie alba, — si mi'ti go-
nia cu manie nemilita: spulberand fulgii de
zapada in virteje si stoluri, repedita in lungul
ulitelor, sparte la respintii si inprastiete fara
capataiu in largul maidanelor de la Olanita.
Pirtia nu se mai cunoastea, inabusita sub o ve-
lina de zapada ce 'ti trecea de glezne si
mai bine.

Fumul caminelor, zapacit de bataea Criva-
tului, se zvircolia pe loc, si ca si cum ar fi fost

sorbit de vetre, se prăbușia îndărăt pe gitul coșurilor.

Mahalaua înțelenise îngropată în zăpadă; vântul și gerul tăiaū la ficați pe or-care îndrăznia se ésa afară din casă.

Nu se pomenia nici gură de om, nici lătrat de căne.

Așa an nou, așa Săn-Vasile, se'l hărăzescă Domnul vrăjmașilor noștri, că și d'ai avea tufă în bătătură, uți și de topor și de tăetor, te dai cât mai afund în plapămă, îți răstorni tóte tótele în spinare, și tot ghiața rămăi din tălpi pină la creștet.

Taraful lăutarilor de supt Sotir Ciupitul, țambalagiul Olănitei, împodobise din preziua un cap mare de porc cu tibet conabiū și albastru, cu busuioc și cu cercei roșii în amëndouē urechile; și mi'i virise în dinți rînjiți un trandafir umplut cu tocătură rumenă de pecie și de muschiū. Dar toți așteptaū se vađa astă grozavă „Vasilcă,” și nimeni n'o mai vedea de și trecuseră ca la trei césuri de când se luminase de ziuă.

Nu se pomenia nici de sorcovăelă, după cum s'ar fi cuvenit de la moși de la strămoși. Ți se prindea pleópă de pleópă, nare de nare, falcă de falcă, degera oul în găină, ar fi înghiețat flăcările în limbă de foc neclintit de ger ce se pornise.

— N'am putea duce l'alde biata Bălașa ceva curmee de viță și vréscuri ujujite, zicea mama Arghirița către fata-mare ce învêrtia mămăliga între genuchi și se stergea la ochi din pricina fumului. Biata Bălașa! o fi amortit cu copil cu tot! Săracă lipită, bolnavă că nu se mai póte tiri, văduvă, cu copilul gol pușcă, pe așa cătea de vreme nu știu, zău, de și-o mai innoda zilele. Scólă, Irino mamă, pune pe tine cojóca ta și dulama mea, și dute de veđi îi aburește coșul a fum?

Irina lăsă făcălețul în mâna măseii, se strecură pe prispa din jurul pereților pînă la spațele casei, apoi se întórse într'un suflet în tindă, se scutură de omăt și sări pe vatră.

— Nu e, mamă, nu e fum, nu e nimic; gia-

murile îi sunt înghețate tun, cu frunze geruite, de nu le-ai rădăi nici cu custura.

— Grăbește, Irină, se'î ducem ceva găteje, nițică mămăligă și ceva fiertură; se le aprinđi focul cum ęi ști, grăi mama Arghirița, se le puî masa c'or fi flămândit; și e mai mare păcatul se știi pe femeie cu copilașul ăla pociltit și degerat la o zi așa de mare!

II.

Zăpada îi pătrunsese în tindă: vântul îi cânta prin crăpăturile ușei par'c'ar fi vuit în duba-mare; și Bălășea era întinsă în lungul patului, învilită c'o plapămă vechiă, soiósă și ciuruită cu găuri prin cari eșiau ghimotócele de línă négră. Pe picióre își trântise douë scovergi. La sîn își ghemuise copilul îmbrăcat cu niște zdrențe de pantaloni, c'o scurteicută blănită, și înciș pe la mijloc c'o basma roșiă. Chipul ęi, gálbejit de bólă și de sărăcie, începuse a murgi în vinet; ochii, pironiți asupra copilului,

perduseră luciul vieții ca și cum i-ai fi răduit c'o gresiă.

—Mamă, mi-e frig lângă tine, tu ești prea rece, îngină copilul dîrdîind, lasă-mă să mă dau jos.

—Bine, Nică, fă cum vrei, șopti Bălașa c'o voce sfîrșită. Câte-va lacrăme îi umediră ochii ei uscați.

—Mamă, mie mi-e frig când staū in casă, adăogă copilul trăgēndu'și cizmele, mai bine ar fi să mă duc cu sorcova. Soba nu s'a dēzmorțit de trei zile, și eū am merișor și busuioc uscat, pot s'ēmī fac o sorcovă, dacă nu am una de tîrg cu florī și cu betélă; și pōte să viū cu parale; am s'ē'ți cumpār pāine caldă; aici e frig, mamă, vreaū să mă duc!

Și el care înghiția in sec de fōme, nu'ī venia să spue drept, de și nu era de cāt ca de șase anī, căci simția pe māsă bolnavă greū, și tot zadarnic ar fi fost s'o mai mihnēscă și el cu fōmea lui.

—Dute, rēspunse Bălașa, inchiđēnd ochii

inecați în lacrimi. Eh! bine știu eu ce te mână pe tine, dragul mamei, bine știu eu, numai Dumnezeu nu știe! Dar vin să te mai sărut o-dată înainte d'a pleca.

— De ce să mă săruți, mamă, înainte d'a pleca? întrebă Nică cam pe gânduri.

— Ca să-ți fie cu noroc, ca să câștigi parale, ca să te primescă cu bine la casă de om.

Și după ce-l sărută pe frunte, pe obraji și pe ochi, copilul se uită lung în fața ei, fără să se gîndescă bine, îi zise:

— Mamă, dar gura ta este de ghiață? Altădată când mă sărutași mă încălziai, acum par'că mi-ai bătut două piróne de ghiață în amândoiu ochii.

Dar vedînd că mă-sa și-a coprins chipul în mâini, o socoti mihnită de vorbele lui, se repezi la gitul ei, o mîngăe ușor pe temple, și-i strigă c'un glas între ris și plîns:

— Vrei să te sorcovăesc? Așa cum m'aî învățat tu mamă? „Tare ca ferul, iute ca oțelul.“

Nu vrei? „Să inflorești, să mărgărești!“ Nu zic bine? „Ca un măr, ca un păr!“

Bălașa, după ce zgirci de trei patru-ori din mână și din picóre, 'și veni în simțire ca dintr'un somn adinc.

Nică era la gitul ei, și incepuse a'și îngâna vorbele cu plinsul.

— Nu zic bine mamă? De ce nu mă ascuți?
„Ca un fir de trandafir, tare ca pétra, iute ca săgéta.“ Hai! mai sărută-mă o-dată c'am s'e'ți aduc pâine caldă de la Iane brutarul.

Il sărută; și par'că buzele i se încălțiseră într'un zbucium de viață fără nădejde. Nică, după ce o bātu pe frunte cu mânuchiul de merișor și de busuioc, plecă indesaându-'și căciula pe urechi.

Când copilul eși afară din tindă, il săgetă florul Crivațului care te orbia și'ți inneca resuflarea. Cercă să facă un pas din prag, și nu vėdu inaintea ochilor. O pală grósă de zăpadă 'l izbi peste obraji. In acea frământare cumplită, un singur gînd îi licări în mintea lui de co-

pil: „Vreaŭ sã aduc pãine caldã mamei, pãine caldã de la Iane brutarul!“

Și intrã în zãpadã pînã în briu.

Acolo sã opri încremenit. Auđise ceva. Il striga cine-va. Auđise bine numele lui. Dõrã vântul sã fi luat glas? Și vântul era rece, și glasul care'l chema era cald; dar ca și vântul sã perdea, din ce în ce, într'o depãrtare fãrã hotar, de și venia din apropiere. „Nicã!... Nicã!...“ Mai auđi el de ultimã-õrã. Și acest glas, care eșia ca de supt o copae rãsturnatã, era slab, nãbușit, tãeat de tuse, bolborosit într'o hirielã care'l înghiețã pînã la mãduva õselor.

—E mama! șopti copilul clãntãnind; și sã repeđi la ușe. Pe cãnd sã lupta sã deschidã ușia cu mãna stîngã, cãci cu drãpta stringea cãt putea sorcova de merișor, Irina a mamei Argiriței il sosi de pe urmã, cu un maldãr de gãteje și de vițã uscatã.

—Mama, dadã Irinã, cere apã, deșchide'mi, deșchide'mi!

Cãnd intrarã în casã, biata Bãlașa sã dusesese

pe lumea ailaltă. Plapăma și velințele'î căduseră jos. O mână 'î odihnia pe pept, ear cea-l'altă încremenise înfiptă în așternut. Cu ochii pe jumătate închiși, părea că'și caută copilul la sin. Gura ei căscată era o pată négră ca întunericul, și tot ca întunericul, fără fund.

—Dadă Irină, vrea apă, s'e'î dăm apă, dadă Irină! îngână bîetul copil, căutând prin odae cana cu apă. Dada Irina în loc s'e'l asculte îl luă în brațe și s'e repeși cu el pe ușă afară.

Când îl duse l'alde Arghirița, și dădu de căldură, Nică îmbrățișă soba, închise ochii și zise, incetinel și dulce:

—Dadă Irină, s'e faci și mamei foc că mult e bine la căldură!

Apoi băgând sémă cum șoptiaū de tainic, Irina cu mama Arghirița, care adusese ș'o luminărică de céră galbenă, întrebă cu binișorul:

—Da ce s'e faci, dadă Irină, cu luminaea?

—S'e duc la mă-ta foc, lele, 'î răspunse Irina.

—Și eū, după ce m'o'i încălđi, m'e duc cu Sorcova, s'e'î aduc păine caldă, mormăi copilul,

ațipit lingă sobă, stringend necontenit, în mâna dreptă, mănuchiul de merișor și de busuioc.

Dar pe când Arghirița vorbea ceva mai tare cu fie-sa, socotind că copilul adormise, Nică deschise sperios ochii săi albaștri, înecați în lacrimi, sări de lingă sobă și strigă, neputându'și stăpâni plinsul:

—Dadă Irină, nu vreaū s'o dați popei! De ce s'o bage în grópă! Mama e a mea, nu e a popei! Nu vreaū să'i dea țărînă în ochi. Fie-vē milă! N'a făcut nimic, mamă Arghiriță. Dacă e săracă... când m'oī face mare o să fie bogată. O să'i cumpăr scurteică, rochiă și șorț; să nu mī-o dați popei! Și nu s'a dus la biserică c'a fost bolnavă, dadă Irină; dumniata știī cum se ducea înainte... dumniata știī...

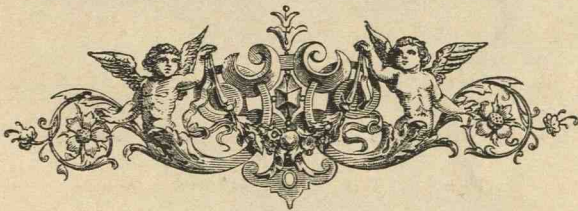
Abia după multe mângâeri și făgădueli că n'o să dea pe mă-sa în mâna popei, să liniști, să culcă d'a curmezișul patului de lingă sobă, și adormi oftând, nevoind să mănânce de cât „o-dată cu mama.“

A doua-zi tôte 'i-aū fost d'a surda; s'a rugat,

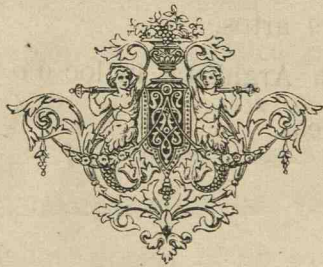
a plins, a țipat, că popa n'a voit s'el asculte. Mă-sa a pornit'o cu tăpile înainte. Degiaba le-a ȝis tuturor: „lăsați-o barim pînă s'o muia curtea bisericeii!“ auȝind că pămîntul de grópă e tare ca osul.

Și tótă lumea i s'a părut rea d'atunci înainte; măi ales părintele Tudor. Și din mîna popei, multă vreme, n'a luat nici colac, nici prescură, nici artos.

Ear mama Arghirița, in loc d'o fată, avu o fată ș'un băeat.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

RĂZMIRIȚA

RĂZMIRIȚA

lui *Alexandru Vlăhută.*

I.

Scăpătase sórele; ogórele își plecau bogăția de griu, orz, ovéz și meiu la adierile încropite ale vântului de méză-zi. Spicile rěscópte și țepóse, încárcate cu bob mare și greú, se clă-tenau alene, încovăindu-se în văi și déluri de aur ruginit, în jurul colnicelor, sub cari s'afunda satul Măgura. Parte din semănături erau pălite la pămînt, legate în znopi și movilite în clăi.

Dar înainte de vreme secerătorii mânău năvală spre bordeele lor. Călări și pe jos; alții iuțind boii cu códa ascuțită a furcilor; bėtrâni,

însurăței cu nevestele cari își tirăsc copii de mână, luptându-se cu cei din brațe; flăcăi cari pocnesc din bice, gonind înaintea lor vitele speriate, — țin răzorele și se îndesă din ce în ce pe drumul mare care duce la vatra satului.

Mulți s'arată fără de veste din desișul porumbiștelor, și se revarsă în mulțimea ce se întrébă, în graba fugii, arătând cu degetul spre sóre-résare:

— Ce să fie acolo, nea Strujane?

— Ce veste, bădiță?

— Ce pirjol, vere Dinule?

— Ce e nu e d'a bună, răspunse moș popa, îndesându'și în briu pulpana giubelei; mână preotésă, bate pe roibul, dă zor, par'că ești cîolacă, pirjolul se apropie și tu tremuri ca un cățel bolnav de jigodie.

— O păcatele nóstre Dómne, ce-o mai fi și asta! mormăi baba Uța, care își incurcase vaca printre carele omenestî, — și desculță, cu picîó-rele cojite și arse, nu mai căta la bolovanî

și măracini, dând cu tinjela năintașe se iea nouă piei de pe juncană.

În urma tuturilor, cocoloșiți unul într'altul, într'o cărucioră tirită de două mânzați, Miu și Cobila, se uitaū lung unul la altul.

— Scăpai de beilic, Cobilo, de arnăuți și de muscali, măsurai afundișul codrilor, ținendu'mi zilele cu porumbe sălbatice și cu pere pădurețe, trecui prin tóte, gândindu-mă la tine, și acum când legaram temelie căminului, n'au trecut de cât cinci zile, cinci nopți, Cobilo, și écă ce ne așteptă.

— Ce 'ți pasă Miule, îi răspunse ea, dacă nu e de traī cu omenie, dacă Dumnezeuū ne-a uītat, tu ești voīnic, știi se gonești fără friū și fără șea, știi se învêrtești securea și se retezī capul de pe umeri de juvină, alérgă în céta lui Dinu Potop. Nóptea la răspintiī, ziua în vizuini, voi fi cu tine. Nu mai e de răbdat, Miule, eū sunt muere, dar nu mă înșelă mintea, vine Réz-mirița, și de ea nu scăpăm pe viața, nici noi, nici copii noștriī.

— Vine, veni-i-ar numele, grăi Miu, și 'și potoli necazul, sărutând'o pe obrajii ei bălai, răsurați cu niște pajure roșietice ca măcêșea.

Praful, răscolit în nuori deși, ineca în fum gălbuî norodul speriat; uruitura și gălăgia, goniau păsările cringurilor, și stolurile de grăuri zburau amețite, ciripind ca de spaîma șoîmilor; lostuniî s'afundaî glonț în nemărginirea zarei; mugetul s'amesteca în ninchezarea cailor, și cumpenile liniștite ale puțurilor, de pe vilcéua satului, își arătau virfurile în șir, și se alipiau cu cerul în depărtare.

II.

Când se apropiară de sat, lighioile aciolate bătăturilor filfiiră speriate în frunzișul pomilor; căinii începură a lătra, ca și când hoții călcau casa cui-va; chiar și porcii trândavi se iușiră, pornind'o anapoda, guițând se cređi că li s'au pus cuțitul la beregată.

Cu toții năpădiră la biserică. Trebuea se iea

o hotărîre. Chipurile lor galbene și trudite, udate în șuvițe de sudore amestecată cu praf, tăcerea care le tăe inima într'o clipă, și țipatul copiilor mici, legănați la sînul femeilor înfășurate cu niște zdrențe de vilnice în jurul trupului, — ar fi înghiețat și sânge de haiduc care rîde și spintecă, și dórme liniștit pe hoit de arnăut.

Cerul, din spre sóre-résare, roșu ca o tinichia arsă, cât prinde ochiul, se încingea necontieat, pârînd a 'și arunca dogórea sa pînă pe d'asupra cătunului Măgura. De la o vreme, pălălăi de fum și de flacări se ridicară, amestecându-se între ele, și scăpărând scantei răsucite în sulurile uriașe de negură posomorită.

— Să dăm foc satului și să luăm calea pădurilor, strigă un flăcău din mijlocul lunei mărmurite.

— Ci ca ho, voînice, prea o ieî repede, răs-punse părintele Știubei, ce dai gurei să mănânce la întórcere? unde ne-am mai pleca ósele? Minunile Domnului sunt mari; să fugim cu toți

în ascundătorile codrilor; ș'o trece ș'asta, că nu una am vădut eu de când am albit.

— Faceți copii și nevestele grămadă, dați rătă în jurul lor, și s'o pornim duium cu ceom apuca, încotro ne-o duce norocul, grăi un bătrân.

— Inhățați topóre și cöse; ce ni s'o întâmpla, întâmple-ni-se tuturora.

— Așa! Așa! strigară cu toții.

Ear copii, tremurând vargă de spaimă, goi pușcă, agățându-se de bițele femeii, îngânau, înecați de plîns, ștergându'și nasul cu ciolanele mânelor góle și slabe:

— Mamă, vin turcii? vin capcăunii cu două guri, mamă?

Dar, la un ropot de cai care li s'e trezi în urechi, fără de veste, picióarele li s'e tăeră de la încheeturi și viața le amorți, ca și când mórtea îi izbise pe toți într'o clipă. Popa își făcu cruce și după dinsul toți bănănăiră semnul mântuirei.

III.

Intr'o gónă nebună, pe deşelate, bătând gonacii cu étaganele, un polc de călăreţi s'arătă în capul Măgurei.

Cât te-ai şterge la ochi şi céta, care aşternuse pântecele cailor la pământ, sosi în faţa mulţimei.

—Sunt d'ai noştri, sunt creştini, ziseră cu toţi, bine-ai venit Potópe, ce mai veste haíduce?

Caii deliilor erau în spume; în loc de frée: ştrénguri şi curmee; cuţite late la brîu; căciuli ţurcăneşti date pe ochi; priviri de fiare.

În fruntea lor sta Dinu Potop, cu étaganul scos şi legat de mână pină în cot cu mlădiţe de curpen; uscat ca o scândură, răspândind récórea în jurul său de cotropitor nalt cât un brad, cu faţa crestată şi zvircolită de luptă şi de nedormire.

—Veste rea, creştini de D-zeu, zise Potop, a flământit omida, a insetat năpirca de sânge

omenesc; vin turcii mânați de arnăuții stăpânirei; ard satele; robesc copii și femeile; scrum în urma lor și vâlvătăi înainte-le. Mâna pe topor, și se luăm calea pădurilor; la strimțore se 'i apucăm; jur că voi mânca unul de viú cu carne și cu óse, și voi hráni haitele cu stîrvuri zece ani d'a rindul!

Unii peste alții o porniră.

Acéstă vâlmășeală de care, de cai și de boi cari mugesc în milocul câmpiilor, acest alai de moșnegi, femei, bărbați și copii cari jelesc pătrunși la óse de spaimă, ridicând pulberea mai sus de virfurile stejarilor bătrani, se duc încărcăți de traiste cu mălai, cu tingiri, tigăi și căldări. Unii se rógă; alții înjură; zgomotul sec al rótelor fără șini, bălângăitul arămurilor ca niște clopote doqite, împrăștie dăznăjduirea în lungul ținuturilor. Se duc, târându-și sărăcia și plinsul.

Unde'și zidiseră bordeiul vor găsi tăciuni, și răscolind cenușa satului mistuit, vor da peste petice de velințe, peste crâmpee de icóne

la care s'a'u închinat o viață întrégă; și póte n'or cunóște vatra în jurul căreea ș'a'u cãrpit zi cu zi traiul, îndrugând povești și basme.

Dróe netrebnică, ce nu mai crede în mântuire, se repede încurcată, ca fulgiul unui viscol în lungul drumului, fără să știe ce s'o întimpla pe ziua de mâine. Mulți din ei, asmuțindu-și vitele, a'u uitat pină și mila celui de sus.

Nóptea înghite fața lumei; cerul în urma lor e foc nestins care aprinde zarea înfierbintată, cătrănind vèzduhul.

Numai Dinu Potop înaintea tuturor, 'și sângeră codanul, jucând pe spinarea lui ca un stâlp negru, îndemnând poporul la viață și la gónă.

IV.

Rătăcit de cei l'alți, Miu, s'a aruncat pe salele calului din cetlău, retezând'o da curmezișul holdelor. Să duce de zor, și Coliba, în

căruța, p'un maldăr de fin, 'și momește chinul d'ora l'o alina cu nădejdea d'a se vedea în desișul tufelor, or pe crésta de pétră a vre unui munte, departe de Răzmirița care cotropește temeul omului.

— Vremuri grele Miule, mormăi ea săltată în sus pe maldăr; nu e de traî, nu e de stat; mai bine cu lupii pârlógelor, mai de grab cu urșii vâgăunelor, de cât cu stăpânirea de azi. N'apucă să se încăldéscă locul sub tine, și bir cu fugiții, că Răzmirița bate la ușe.

Nu sfîrșise bine cuvântul și'î apropiă din spate ropot de cai și zăngănit de arme.

— Ne-aũ dat de urmă, grăi c'un glas chinuit Miul, nu e scăpare Cobilo, dar se încerc un gînd.

De grab el 'și opri caii; ridică finul din căruța; 'și lungi nevasta cu fața în jos d'a lungul dricului, ș'o acoperi cu maldărul de fin, apoi îi zise, pornind'o la drum:

— Mă dóre că te muncesc, Cobilo, dar póte c'așa ne-o ajuta scrisul să trecem, și d'astă primejdie.

Incălecând éráşî, 'şî făcu cruce; apucă hăţurile; şi incepu să bată mânzaţii cu codirişca de li se ridicau vârgi şi le plesneau pielea pe cóste.

— Mai incet, grăi năbuşit Cobila, mi-ai zdrelit sînul; mă înecă răsufarea.

Miu fără s'audă, fără să vadă înaintea ochilor, goneşte în pustiul întunericului; căciula îi cade din cap; cămaşa i se umflă de vînt; codia biciului i s'a spart în hăşchiî şi sar din ea pusderii meliţate de şoldurile uscate ale bieţilor cai, care gâfue de obosélă, năclăiţi în clăbuc de spume.

La urma urmelor îi sosi hainî de ienicerî carî năpustiau pe cai mai repeţi de cât gîndul. Cu şalvarî roşii şi creţi, găitanaţi şi strinşi pe fuerul piciorului, cu mintiene civite, cu étagane lúcióse trase din técă afară, — eî prind pe Miu de céfă, oprind căruţa în loc, înjurând beţi morţi, se te cutremurî: „Bre! Ghiaur! Ana sâna sictir!“

Apoi incepură a'l croi cu muchia étaganelor.

Unul din ei, ce abia se mai ținea pe șea, îl izbi cu pumnul în față, și îi zise pe românește:

— N'ai nimic în car, păcătosule?

— Jupân ciauș, răspuse Miu, mai mult mort de cât viu, așa se'ți ajute Dumnezeu; nimic; o pală de fânaț; îndură-te de mine; lăsați-mă cu zile; pôte c'ai vëndut salip la noi, pôte c'ai împletit covrigi; te-ai hărănit cu noi, fie-ți milă; cu ce am greșit voe, de 'mi frângeți ósele parc'ați călca pe lujeri uscați?

Ciaușul bolborosi câte-va cuvinte tovarășilor săi, érá ei, după ce răcniră de auđi întinsul nețermurit, începură a băga étaganele în finul din căruța pină la mâner, da d'or găsi ceva pitulat.

În acea gălăgie de ocări și urlete de fiare, la fie ce împunsătură de étagan, par'că s'aud vaete năbușite, și maldărul trăsare se zici că e viu și că'l dóre acele limbă ascuțite care 'l spintecă fără răgaz.

Miu, zmulgându'si părul din cap, sărută iminei Ciaușiului, și îi plinge pe târligii care i se ridică pe fluere:

— Stăpâne n'am nimic, nu mă mai chinuiți, 'mi mor copii de fόμε, lăsați'mi calea deschisă; și stăpânul cerului să v'asculte cum m'ascultați și voi pe mine.

Când luară înțeles se'l erte și întórseră caii s'o plece, Ciaușiul 'și-aprinse ciubucul și aruncă foc fânului din căruță, tulind'o ca vântul însoțit de gialații săi.

Finul, uscat ca éscă, începu să trosnescă, încins de vălvătăi, inlțând o pară de lumină ruje sub bolta cerului civit, pe cari abia se zăriaă câte-va stele sclipind ca niște ochi de lup în stușișele negre ale pădurilor.

Miu se repeđi asupra finului care se încinse de pocnia în sus; inhăță din el cât putu; și după ce 'l aruncă tot la pămînt, se ridică pe inima căruței; bănănăi cu mânele în tóte părțile ca scos din fire; își zmulse în petice cămașa care'i ardea, și cu obrajii crăpați de foc, cu ochii pirlitiți, fără să vadă, fără se'si dea séma de ce face, strigă ca și cum l'ar fi hărtănit o fiară sălbatecă:

—Scólă Cobilo, ce dormi, nu te mai face, sunt numai eü, deşteptă-te!

Dar când o luă in brațe, ș'o așternu pe érbă, trupul îi era móle și cald încă. Spinarea eü scäldată in sânge era ciuruită de étagane; in gură avea hășchiü din scândura driculuü in care 'și infipse dintüi ca sê nu strige.

Miu ingenuchia la capul Cobileü; inceptu sê plingă desnăjduit, simțind in adincul inimeü tóte găurile din spinarea eü.

Apoi pãrëndui-se că a căscat gura și și-a dat sufletul de veci, sê sculă năuc de lângă dinsa, inhăță biciul și plesni de câte-va orü in spinarea cailor cari o rupseră la fugă, mestecând érbă ce o pãscuseră liniștiü.

—Duceü-vê, altul sê vê fie stăpãni eü n'am ce mai face cu voi, îngãnă Miu, și sê culcă lângă Cobila care inceptuse a sê réci.

Dupê ce plinse cât-va, sãrută pe Cobila de mai multe orü, sê sculă din noü in picióre, strinse biciul in mână; apoi sê izbi cu palma in față și strigă: „jelesc ca o babă!“ 'și bågă

tótă codirișca pe beregată, și horcăind cădu
amețit la pămînt.

A trecut o săptămână și Rēzmirița s'a dus.
Măgureni pociltiți de fόμε, rupți de nedor-
mire, sē apropiară de vatra satului.

Ș'aũ găsit bordeele pustiite, biserica arsă,
sfintele icóne pingărite.

Ear unii din copii, după ce s'aũ întremat
cu câte-va imbucături, alergând după un stol
de corbi, aũ dat peste Miu și Cobila lungiți
unul lingă altul, cu ochii scoși, cu coșurile
peptului scobite, și caii lor, tirînd căruța, le da
tircóle, pascēnd de jur împrejur.

ODINIÓRĂ

ODINIÖRĂ

lui *George Radu Golescu.*

Anii trec așa de repede în cât bine nu 'ți dai séma când și cum cutare flacău, rotar or grînar, s'a schimbat în moș Cutare, de unde și pînă unde un bujor de fată, se o fi sorbit într'o lingură cu apă de dragă ce îți era, se te pomeneshți cu ea zbircită, încovoiată, cărunțită și în cele de pe urmă albă-colilie ca un troean de zăpadă.

Așa se scurge vremea, și pe noi nu ne lasă în urmă, ci ne tirăște cu ea pînă la hotarul vieței; apoi ne aședă frumușel d'a lungul a două scanduri, ne întinde pe d'asupra o pânză

albă cu o cruce în mijloc, ne stropește cu vin și cu unt-de-lemn: érá bulgării și țérina cad, curg, astupă; și tot vremea din moșoroși face neteșiși, surpă crucea de la cap, bătătorește locul, și ațuță bálării pe cel din urmă locaș al nostru.

Ei, câte se duc cu zilele, câte se mai schimbă, și ce triste minuni ni se arată de eră pînă azi, câte ne mai așteptă de azi pînă mâine!

În curtea bisericilor vechi, veđi cruci de pétră și de lemn, une-ori câte doué-trei în același cuib, umbrite de vișini și de pruni. Te adin-cești în ginduri, parc'ái vrea să știi cine odih-nește sub pămîntul încărcat cu ștevie, cu urzici și pelin. Parc'ái vrea să afli ce locșor a căđut la fite-cine dintre cei ce odihnesc acolo; că de, cu mulți ái copilărit, mulți te-or fi mângieat, și pe unii póte că i-ái iubit.

E trist.

Dar e și mai trist, e jalnic să te reîntorci, după mai mulți ani, de prin pustiuri străine, în mahalaua în care ái născut ș'ái crescut, și

să nu mai veđi nimic din câte știea. Pe aceeși străje să intri, pe aceeși cărare să te strecoři și să nu mai veđi mândrețea d'odinióră...

La marginea capitalei, departe de zgomot și de făpturile pizmașe, între oraș și ogórele țărănești, să intindea, inflorind, mahalaua grănarilor. Mergea bine de la Dumnezeu, unde își punea creștinul vatra să prindea pe tălpóe neclintite. Casele văruițe să afundaü în grădini cu rogodele, veselia copiilor. P'alocurea viile să mlădieaü, încărcate cu ciorchină, pe aracii plecați puțin de greutatea rodului. Țăraniü cu dare de mână să indesaü să 'și găsésca loc printre grinari. Era o ferbere de muncă, o dragoste de propășire, ș'o frăție de traü printre toți, că nu să mai pomenia așa mahala tihnită și harnică.

Când sosia câte un jupân, or nea cutare, călare pe rotașul din stînga, plesnind voiniceste pe naintași, lelițele, cumetrele, finele, suratele, îi eșiaü voióse innainte, il opriaü din drum și'l

zăpăciau cu cercetările; ear grănarul cu o mână în șerpar, cu alta pe hamuri, cu biciul pe după git, le răspundea cu rinduélă, se nu lase pe nici una mihnită.

— Nea Mitrane ai întilnit, pe ale drumuri, pe alde dumnialui? (și „dumnialui„ i-era bărbatul).

— Da cumetriță, dăscarcă la Olteniță.

— Nea Mitrane, ai vădut pe bîcu? (și „bîcu“ i-era tatăl său).

— Da fină, cale d'o zi și vine, e sănătoșel, tare, mare.

— Nea Mitran, ne-ai întilnit flăcăul? (și „flăcăul“ era frate-său).

— Cică a ciștigat bune părăluțe, Veveriță cu scurteică stacojie; dar tu, când ne-î întinde halagéua nunței.

Și așea, cu una, cu două, cu trei, pină le dădea de rost, apoi tôte alergău, ca un stol de vrăbii speriate, care în cotro ședeaū, ca să spue veste bună și noroc pe la cei d'acasă.

Chiaburii se înmulțiau; copii voinici, rumeni, bucălați, goniaū cu ghiozdanele la șcôla din

curtea bisericeii, se plătescă sfântoica pe lună dascălului Nicuța, și se învețe a citi slove noi, a citi apoi pe *felurime*, a scrie pe platcă, și hei! mai tirziu, a învăța tocul chiar și pe chârtie, ca niște logofeți.

În serile de vară, mai ales pe lună, totă mahalaua eșia pe prispa de pământ, or pe laița dintr'o scînduri pe patru picioare, de lingă pórta mică, și poveștile începeau lungi, frumoase și nesfirșite. Bunicele și mumele 'și luaū nepoții și copii cei mai mici, prislele de, în pólă și le spuneau câte în lună și în sóre. Ba de turci, ba de tătari, ba de calmuci, ba de căpcăunii cu două guri, ba de muscali, ba de nemții cu códă, mă rog, din câte omul apucă și vede, aude și nu uită.

Și când ceva mai tirziu de apusul sórelui, Liliecii goniau d'alungul drumurilor, copii măriceii părăsiau scurteica buniceii pentru ca să arunce după ei cu căciulele, strigând de la ștréje pînă la biserică:

„Liliac, Liliac,
 trage nóptea la conac!
 din cloponița bētrână
 hop odată! Hop de douē
 pînă la nouē...
 lilieciī daca scapă
 sub căciulī eī fac calpacă.“

Și de veniaū Floriile, Paștele cu hainele nooi, St. Ilie cu pepeniī de Pantilimon, Mos-Ajunul cu bolindețele, acēstă prăsilă voinică și vióe, umplea mahalaua de veselie și de năzdrăvaniī.

La Ignat, când zăpada cădea de douē palme, porciī injunghieți azmuțiaū căiniī caselor și guițaū de sē cutremura pămīntul. Fumul focurilor de pae care'i pārpăliaū pînă la șoricī acoperia cerul mahalalei ca o cēțā desă și fără căpătāi...

Așa mergea, pe acele vremuri, omului in bine și d'a buna; casele nooi sē clădiaū într-una; ogrăđile de ce imbētrăniaū sē făciaū mai dese și mai frumóse, impodobite primăvara cu stufuri de flori, érá pe vară mlădiete pînă la pămīnt de rod bogat și felurit.

D'atunci n'a trecut de cât ca la cincîspre-
dece ani de zile.

In ziua de azi bêtrânii s'aũ dus dupë tãrãmul
ãsta; casele vechi, nespoite, dërimate, fãrã ma-
gazii, fãrã garduri, mãrturisesc cã sãrãcia s'a
incubat in locul bilșugului d'odiniórã. Azi tot
e d'avalma, cãci tóte sunt d'avalma când bietul
creștin nu mai are ce ocroti. Grajdurile, ulu-
cile cu porțile mari s'aũ aruncat in sobã pe
gerul bobotezei. Curțile, pline altã-datã de pã-
sãri, azi sunt pustii: abia cãte un cãine pocãltit
mai hãmãe și te vestește cã e la locaș de om.

Copii sunt galbeni și slabi, zdrențaroși și
fãrã chef, cãci la Paște n'aũ cu ce sã innoi, la
Moși n'aũ cu ce sã cumpere fluere și hãrã-
tori; zmeurile nu mai vijie pe la Sãn-Petru;
dascãlul Nicuțã nu mai cãntã cu o sutã de
bãeți intr'un glas:

„O daatã-i una, uuna!

doòrdoò paàtru!“

Nunta de azi se chiamă „sărăcie la sărăcie,“ botezul, din cumetrie cu chieľ și lăutari, se numește „belea la capul omului.“

Grânarii aũ ajuns la douė mîrțoge de cai, și nu mai pun într'o căruță cu coviltir patru chile mari.

Așa tótă mahalaua a sărăcit și se sleește din ce în ce, se îngropă în ruine și bozii, în nevoi și muțenie. Și spre ris de omenie, sórta a făcut se se ridice în locul bisericuței, (plină al-data de credincioși la sėrbători), biserică mare și falnică dar gólă chieľ la sėrbătorile împėrătești; în locul scólei lui Nicuța, scóla primăriei ca un palat frumos, încăpător, dar pustiũ și fără spor la carte.

— Ce e asta lele Ancuțo? am întebat mihnit, privind în tóte părțile, și de ce a'ți ajuns în halul ăsta?

— Eĩ maică, ce e de la D-zeũ și de la stăpánire este. Écă șcólă mare, écă biserică cât turnul Colței, dar de ce le-o fi mai ridicat în mijlocul dėrimăturilor, eũ nu pricep. Uíte, ne-am stins

în câți-va ani. Să zice că acele mașini blestemate de drumuri de fer au luat chiagul grânarilor noștri. Apoi de, o fi, n'o fi. Atât mamă, știu, că odinioară copii 'și numărau anii după casele noi cari se ridicau, azi 'și socotesc virsta după casele cari se dărimă.

Și bătrana plecă cu donițele spre puțul cu două rôte, clătenând din cap a deznădăjduire.

SUSANA

În via păraginită érba grasă acoperă rázóarele și innécă coprinsul într'o verdéță móle, lucióasă și zmălțuită cu flori risipite: par'c'ar fi scuturat cine-va bidinele muete în roșu, galben și albastru pe d'asupra câmpiei dintre „casele pustii” și gropile cu nisip.

Sórele zăpușește firea; lumina lui te orbește; aerul jócă, fierbe, și nici un pic de adiere nu astêmpără arsura.

În mijlocul viei două castani bătrani, stufoși, stau neclintiți cu frunza lor lată, intrerupând albastrul cerului și întinđendu'si pe verdéță.

umbrele lor împreunate ca două pológe negriciose și rotocolite.

La rădăcina lor se odihnesc gránariii la Sânt-Petru și Sânt-Ilie. De la amiezii rogojinile și velințele sunt așternute. Pernele de pae se pun drept căpătiiu; botele cu apă prós-pătă, clon-dirile cu vin scufundate în doniți, puișórele noui cu miros de brad, câte-va castróne cu fiertură, lingurile de lemn și stergarele vérgate la căpătie, sunt rinduite cu îngrijire și inconjurate cu foi de pelin ca să le dea un miros sănătos și răcoritor.

Și s'aú aședat pe mánecare și veselie. Da toți sunt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, finii, nași, că pe nume curat nu'și zic. E o familie întinsă; mánăncă din același castron, sorb cu aceeși lingură, rup din aceeși azimă, din aceeși turtă caldă.

Mai marii lor le sunt moșnegii de câte un veac, cum este buniórá Tămăduénu cu barba pin la cingetőre, Doroftei căruia'i cam place să sugă, așea bêtrán cum este, și să ciupéscă

cu vorba pe fetele mari cari se ruşinează.

Amîndouî stau în capul mesei; şi când se scorneşte vr'o pricină de neînţeles, bărbaţii şi femeile, ba pînă şi liota de copii, dau năvală cu întrebările la ei, şi ei ascultă cu mândrie şi le înpart dreptatea după cum li se cuvin.

—Nu e aşa, Tată Doroftei, că cusera Vişea are munca la Rodovanu?

—Nu e aşa, Tată Tămăduene, că nemişul e mai hain ca muscalul?

Ş'apoi lua cuvîntul Tămăduenu şi 'mi'ţi vorbia aşedat şi îndesat că lingurile nu se mai mişcau de pe buzele străchinilor.

— Suntem, le zicea el, d'aceşi cruce cu muscalul, dar nu d'acelaşi sânge. Beilicul nemişului, muscalului, turcului, e tot beilic. Or-care din ei ar călca ţara, ambarele se golesc, de păsărima te-ai spălat pe mâini, clăile de fin se fituesc; şi, uni aduc lăcustele, alţii molima, ear în urma lor ne lasă praful şi sărăcia. Dacă nu te înţelegi cu rumân la cuvinte, adicătelea dacă nu grăeşte acelaşi grai, pôte să facă o

mie de cruci, una peste alta, pînă ș'o găuri fruntea, umerii și buricul, că tot juvină și pacoste cade pe urechile noastre.

— Așa, da se închină, îi răspunse una din femei, înghițînd o năstrapă cu apă rece de la Susana.

— Tacî, cap de tigvă, grăi Tămăduénu. Apoi înbetrânești d'a surda muere; și ce-ai vedut și ce-ai audit mai bine le vedea și le audia coțofenile, că tot atâta era. Gara-gața ca și ele, și ce'mî-e mintea lor, ce'mî-e mintea ta? Să inbucăm ce-va, ș'am să vă spuî eû că una e crucea ș'alta e némul.

Clondirul cu vin gilgâi, d'a rindul, în gitul bătrânilor cari răsturnău capul pe spate, apoi să opri o tónă l'alde tata Doroffei.

După ce 'și potoliră fόμεa, și'și inecară setea unii cu vin, alții cu apă rece, femeile plecară capul pè perne, bărbații, flăcăii și fetele mari, făcură rôtă înprejurul Tămăduénului, ear băeții o tuliră d'alungul viei, strigând în góna lor:

— Cine vrea d'a „puiu-gaia“ să'î adune cu tigaea?

— Cine vrea d'a „v'ați-ascunselea?“

— Cine d'a „hira“ care tae vina?

— Cine d'a „pórca?“

Ear fetițele:

— Cine vrea d'a „lépșia?“

— Cine d'a „fețele?“

— Cine d'a „ineluș învêrtecuș,“ p'al cui deșt te-ai pus?

— Cine d'a „haï la grópa cu furnicï“ cari pișcă mari și mici?

Asupra acestui stol zburdalnic și speriat ca de uleu, își îndreptară cu toții privirile vesele; multe din femei își făcură cruce, mormiind: „ține'i Dómnne!“ — „lighioile mamei!“ — „veselia bunicheï!“ Ba unele scuipară de trei-ori în vânt ca să nu se deóchie, tînjind, de la umbra castanilor, pe Cîrlionțata, pe Bălaea, pe Neghinița, pe Cicórea, pe Brebenica și pe Țigăncușa, că ș'aú prăpădit tibetul roșu din codițele cari le jócă pe spate și se despletesc la sfîrcuri.

Tămăduénul se scărpină în cap, își drese glasul și începu cuvêntul, privind lung, dibuind

în pustiul amintirilor. Róta din jurul lui îl asculta neclintită, ferindu-se chiar de a 'și întinde picíórele ca nu cum-va tîrșiéla rogojinelor s'í turbure șirul.

— „Năpădise muscalul, îndrugă el, cu tot potopul puterilor, d'eu nu s'eu mai isprăvia. Or un'te întorciai, hergheli de cai cu cóme lătóse și cu totológe la picíóre, șepci, chivăre, cîacuri și purcóe țuguete de puscă și de sulițe. De la Pantilimon pînă la stréje numai corturi, cãrtiță la pãmînt. Ofițerimea în fireturi, polcovnic și prapurci, bãnănăia d'a încâtelea, uluiți de vutcă și de rachiú, mustruleind, ca vai de lume, cãzácimea cu chipul scofilcit, uscat și negricios ca pãmîntul.

Pornise viteaz la viteaz, împărăție la împărăție; muscalul, nici una nici doué, aducea plocon turcului, de peste noué mări și noué țeri, virf de suliță, ascuțiș de sabie și ghiulele mai mari ca mămăliga mocănescă.

Da de ce voiaú s'eu se dovedescă, care pe care, asta n'a știut'o nici fețele boerești, dar mite

noi sârmanii, topor de óse, vite de beilic, tobă de buşeli, creştini de jumulit.

În mahalaua noastră, abia se aciolase câţi-va săteni de pe la Sohat, Postăvaru, Pastramă şi Radovanu. Ne mergeau strună. Harnici, de omenie, — nu că mă laud, — aşezaţi, strîngători, curţile noastre le îngrădirăm, casele se şituiră, biserica Delei se zugrăvi, puţurile cu ghizduri se sleiră cu sfeştania cuvenită, şi chiagul se prinse, veselia se împrăştie; prinserăm la inimă, şi ca noi nu mai era nimeni. Din cer se fi picat şi tot am fi avut mai multe păcate, afară de Doroftei, care de alt-fel era ca şi în ziua de azi om voios şi cu inima lui Dumnezeu, dar ce purdalnicul făcu, că făcu o cârciumă şi 'şi bău butia tótă singur singurel.“

— Apoi, despre partea vóstră, se oţeţia vinul în pivniţă de nu eram eu om priceput, răspunse tata Doroftei, şi aruncându'şi la o parte pletele albe cari îi dădea în ochi, mai răsturnă clondirul pe beregată, şi îl mai subse o lécă

tocmai de pe fund, că numai în partea locului
se mai stivia ca la un deșt.

— „Așa, cum vă spusei, urmă Tămăduénul,
cum năpustiră muscalii peste noi, fir'ar de ris
se fie cu crucea lor cu tot, par'că ne luă piuitul.
Intr'o săptămână nu se mai pomeni de lighioe
omenescă; grăunțele de vite le măturase ven-
tul; căruțele noastre erau încărcate pin'la co-
viltir cu d'ale lor; caii ni se cletănau în ham,
ca niște mîrțoge nebute, nemăncate; femeile
și fetile mari se dau afund în ascuțitorile dintre
vii, ca să scape cu față curată; copii se făceau
técă de pămînt când aușiau că vine muscalul
la gazdă și răcnia din pörtă se'î dea de mîncare.

Tot așa își ducea zilele, ca vai de capul ei,
biata Susana, c'o fiară de cazac ce 'i căduse
pacoste și îi rodia pînă și urechile. Era numai
o fetișcană, dar cu ochii în patru și inimósă
cât zece paralei de voinicî. Fără mumă, fără
tată, muncia se se rēpue, și 'și ținea casa cu
rostul ei, stropolind și deretecând prin vecinî;
pleca din rēvārsatul zorilor și se întorcea pe

la amurg cu alb în căpesterie: cu d'ale gurei pentru ea, cu bóbe pentru păsări, și cu oscióre în póla pentru căței.

Și se fi vëdut cum tóte lighioile curței îi eșiau înainte, par'că erau dăscălite: cloșca cu puii, clonca-clonca, Dolfa cu cincî șase buflei, mița cu prăsila în șir; și tuturora le purta de grije, că n'ar fi intrat cu mâna gólă măcar d'ai fi pãrpălit'o pe jerăgai.

Când o pedepsi sórta cu spurcatul de muscal, nu măi putu prididi. Alerga ea cât o țineau puterile, dar d'a surda alerga. Gămanul mânca căzăcește, nouë țeste de azimă, o găină întrégă la o fiertură, și tot răcnia d'o apucau grózele, măi ales când scrișnia din dinți și învîrtia șabia cu „ebi tvoiu matî“ dupe ea.

Intr'o bună diminéță veni la mine, cu nóptea în cap; era c'o cămășuță soiósă pe ea, de unde o știam albă-flóre din tãlpi pînă la creștet, c'o rochie de stambă hãrtănită și cu'n glas, de'ți era măi mare mila, începu se mi se tinguéscă, ștergendu'si ochii cu mănecel.

— Nene Tămăduene ce să mă mai fac? Cu muscalul e topenie ne auđită. Il spăl, îi dau să mănânce, și nu mă știu ce vrea. Am tăeat tot de prin curte; o cloșcă cu pui măi rămăsese și mi-a păpat'o și p'aea. Puii o caută pretutindinea, țipând de te ard la inimă.

— Țineți firea, Susano, bun e Dumnezeu, o trece ș'asta, îi răspunsei eu.

— Bun o fi, îngână biata fată pe gânduri, ș'o podidiră lacrămile. Dar ce'i-a făcut pină și Dolfa? Intr'un rind a venit beat-mort că nu'l măi țineaū picióarele; ș'a dat peste căței ei cari dormiaū grămadă în bătătură. Dolfa s'a repeđit și ea, și dór că la lătrat. Ei, ei, nene Tămăduene, atât i-a fost d'ajuns: c'a tras sabia și'i-a despícat capul în două. Nene Tămăduene, s'a măi dus, sāraca Dolfa, căți-va pași, ímpleticindu-se, cu sângele și cu pui diră după dînsa, ș'a căđut mórtă în mijlocul lor. Și eu n'avém pe nimeni de cât pe ei; cu ale curței, cu ei, mă ínțelegeam; mă simțiaū din depártare; și de nu puteam să le dau índestul, știí ca ómenii,

mă credeaŭ; după ce se jucaŭ pe lingă mine, plecaŭ mulțumiți, care în cotro apucaŭ, că a lor eraŭ curtea și casa, așteptând blajin, p'a doua-zi, hrană mai de omenie.

Aci i se curmă glasul, par'că jalea 'și infipsese ghiarele în gîtul ei; o birui suspinele; se alipi de peptul meŭ, 'mî încinse mijlocul cu mâinele, se aprinse în obraji, și stringënd cât putea pleópele, 'și deșertă focul ăl mare:

— Dar eŭ, eŭ, ce se mă fac, vai de zilele mele! La un miez de nópte, ce se mă pomenesc cu el, căinele, că începe se dea cu sabia în ușe, apucat de alte alea, strigând cât il lua gura „tureți duh! tureți duh!“ După cât-va se liniști. Abia adormisem și tresării éráși din somn. Il auđii cum deschise ușa lui, apoi începu se bijbie pe lingă clanța de la cămara mea. Pînă se mă repeđ se încui ușa el ó și deschisese. Indată ce mă zări, mă coprinse, nene Tămăduene, în brațe, și când mă zmicii din mâinele lui, 'mî dádu la piclóre, și începu se se róge: „dușinca! dușinca!“ Beat cum era, 'i-am înfipt

pumni în cefă și l'am repețit pe ușe afară.

—Nu e nimic, Susano, nu e nimic, îngânaî eu, ne știind cum s'o mai mângâi, căci tremura vargă și se vira în mine, întorcând capul spre ușe, par'c'o pîndia lupul în prag.

—Ei, nu știi dumniata, cum se uită d'atunci la mine! E mai blind, ce e drept; dar aș vrea să fie rău ca o fiară, cum era și mai nainte. Dumniata nu știi cum se tot apropie de mine. Și nu știi că mă trimite, tot pe înserate, să'î aduc apă dintre vii, și el mă aține de pe urmă. Scapă-mă nene Tămăduene, scapă-mă! rămăi aici, nu mă mai întorc acasă; mi-e frică ca de mórte!

Și ear o innecă plînsul; puterile o părăsiră; (nu știu de imbucase vr'un dumaticat de câteva zile); apoi se învîrti pe spate și cădu pe pat din mâinele mele.

Când se dezmetici, îi zisei, sărutând'o pe frunte :

—Mai dute și în astă-seră la apă, și eu o să mă întorc tocmai pe înserate, printre vii,

de la rotari. Și lasă că 'i pui eu mirul, drept la frunte, ca la mistreț.

Susana se întorse către icóne, 'și făcu o cruce și plecă oftând.

Apusese sórele; amurgul sorbia cu binișorul lumina; stufăria șanțurilor întuneca potica dintre vii, când sosiam spre fintâna cu „apă-bună,” pipăindu'mi briul, așa, fără să știu de ce, dóră să ved de pustia de tēcă să fie infiptă în briu, și mâna mi-aluneca a mângâere pe plăselele cuțitului. Fără voea mea neteziam cuțitul ca p'un câine credincios, dădat la nevoi cu multe d'ale nevoilor.

Mi se păru că auđii ceva zgomot spre fintină; mă oprii o clipă; făcui trei cruci; spaîma și mânia mă aruncă din loc; grăbii pasul, și d'odată, fâra de veste, la un țipăt care tăie adîncul liniștei, rupsei năvală, la fugă, către cumpăna puțului ce se înalța repede printre cei două plopî, ea și cum o scăpase cine-va din funie.

Când dădui in pajiștea fintânei, 'mî inlemniră

piciorile; ochii înpăejeniră și sângele năpădi la cap, cu găléta, de sub coșul pieptului.

Susana, cu chipul alb ca varul, trântită la pământ, se lupta încă în ghiarele spurcatului de cazac, și 'și apăra, dăznădăjduită, curățe-nia ei nepătată, ne mai putând nici se plingă, nici se țipe. Dar cum mă zări, biata fată, căscă gura, par'că ș'ar fi dat sufletul, și șopti ca din fundul unei prăpăstii: „nu mă lăsa, nene Tămăduene!“ Trupul 'i se întinse sub genuchiul cazacului; mâinele 'i plesniră de verdéță și 'i incremeniră ca la răsticniți.

Tóte se petrecuseră mai iute de cât le'ați gîndi cu gîndul.

Când trăseî cuțitul fusei și lîngă fiară. II inhățaî de beregată, il sugrumăî ca p' o năpîrcă; il măsurăî de la inimă pînă la pîntece, și înfigen-du'î cuțitul pin la miner, il rēbufnii la pămînt, întocmai cum lupii leșinați borșesc și dărimă taurul răznit de tamazlic.

Susana, ca prin minune, mai cască o singură dată ochii săi mari, mă privi lung, îi închise

érašî, și adormi de vecinicie c'o bucurie fără sfîrșit întinsă pe chipul ei înălbit ca o flóre de mușetel. Nedormirea, fόμεa și spaîma de necinste, îi röpuseseră viața.

Pe Susana am plîns'o ș'am îngropat'o în apropiere de fîntână, dar n'am putut s'o slujese de frica polcovniciei. Pe cazac l'am dat pe gîrlă, lingă Vitanu, și eü m'am dat afund pînă s'a dus muscälimea din țară, bätută și rușinată de puterea turcului.

D'atunci fîntîna dintre vii s'a numit, din botezul poporului, „Susana,” și voi pînă și azi când plecați în partea locului, scuturând capacele donițelor, ziceți, dar bine nu v'ați dat séma, „aducem apă de la Susana.”

— Săraca Susana!

— Ce apă bună.

— Cum fierbe de bine lîntea și fasolea cu apă de la „Susana.”

— Firește, că nu e sälcie

— Și rufele le speli că face clăbuc ca apa de gîrlă.

Aşa aduseră vorba fetele mari și nevestile, unele triste, altele pe gânduri. Ear Tămăduénul, întorcându-se către Vișana Țuguiului, o întrebă cam în batjocoră:

—Ei muere, face cruce muscalul? Și dacă făce are milă de némul tēu? Nu 'ți spunem eu că o să îmbetrânești nici cóptă da nici pîrguită?

FATA MOȘULUI

Copii cutreerau voioși, în cruciș și'n curmeziși, via părăginită; un șirag dintre ei, ținându-se cu amîndouă mânele de mijloc, se incolăcia, strigând de frică să nu'i înhațe „mama gaia;“ fetele începuseră d'a ulciorul, și s'auđiau din vreme în vreme:

—Cum ți-e ulciorul?

—Cum îl veđi

cu ochii verđi,

ș'o lingură de păsat

să nu zacă de vărsat.

Sub castani ómeni s'au așternut pe vorbă.

Număi moș Doroftei judecă cel din urmă clondir, și 'l storce, picătură cu picătură, zicând către fetele mari:

— Așa se se scurgă ochii fetelor după mine.

— Ei așa, ți-ai trăit traiul, ți-ai păpat mălaiul; grăi una dintre femei, mai bine ne-ai spune câte ceva, da mai alt-fel, nu ca nea Tămăduénu.

— Ha! se spunem ghicitori, zise Doroftei care începuse a cânta, legănând capul, cam fără voe, aci p'un umăr aci pe cel'alt. Și lumea se grăbi ai da de nimic ghicitorile lui:

— Bulgăraș de aur, jôcă pe piele de taur?

— Sórele.

— Nuea vijiia, ocolii țara cu ea?

— Gîndul.

— Șervet vărgat, pe Dunăre aruncat?

— Șarpele.

— Minți, moțat'o!

— Curcubeul.

— Ei așa, așa mai merge.

— Suș copae, jos copae, la mijloc carne de óe?

— Scoïca.

—Hudurabae-bae, bună de bătae?

—Toba.

—Ce e mic, mititel, își îndreptă Vodă haïnele pentru el?

—Puricile.

—Eh! grăi moș Doroftei, cam supărat, am să v'astup glonța la tóte, că vedę eü, cărcă oul să știe mai mult de cât găina. Ghiciți acum, dacă vă tae capul, dacă nu, se'l tăeți voi pe el:

din pulpă născută,
pe clae aruncată,
de vultur răpită,
de babă robită,
la domnie-ajunsă,
de țigancă tunsă:
călugăraș mă făcu.

Ce să fie? Ce să fie? Toți se uitaü lung unii la alții. Cei mai pricepuți se codiră la răspuns. Vedeau ei că nu e glumă cu tata Doroftei. Tot bătrânii știu mai multe, nici vorbă. «Câte-va fete mari, necăjite de risul lui Doroftei,

cercară s'o brodescă cum le-o trăsni prin cap.

—Nu e „nunta?“ întrebă una din ele.

—Tu o să te călugărești după ce te-oî mărita; grăi, riđend cu chef, Doroftei, și'și șterse fața picurată de sudóre.

—Ba e curat „minciuna,“ zise alta.

—Minți tu, fără să vrei, c'așa fac próstele; tu n'o să te măriți de cât când te-oî lua eü.

Așa'i spuse aștia, tată Doroftei, ș'o mângăe pe sub bărbie d'ora d'ora liniști-o, că de nu era tocmai o glumă dulce cuvintele lui, mai ales pentru o fată-mare, frumoasă, harnică și cu zestre.

—Ei, să vă deslușesc tot eü, că tot eü de nu voi desluși. Și nu e de mirare, urmă Doroftei, că pe când vă nășteți voi eü însuram flacăi, măritam fete, beam o butie, luam o casă în spinare, atingeam cerul cu deștul, și țineam două-zeci ca voi la subțioră, trei-zeci în briu și o sută în sin. Écă, e un basm cu ghicitóre vorba mea, și de vreți am să vi'l spuü, dacă mi-o face póla căpătii o fată frumoasă.

—Mai e vorbă, vrem, vrem!

— Uite, vin la mine.

— Ba la mine!

— Ba la mine, că'ți caut in cap!

— Ba la mine că'ți aduc apă de la Susana și'ți fac o turtă cât toate zilele.

Așa îl rugară fetele pe bătrân, întinzându-l toate de mâncă; ear Doroftei, plecându'si capul în póla Marichei, incepu să povestéscă:

„Pe vremea când se innodaú epurii de códá, două câte două, și epuróicele își spálaú mustățile in virful stejarilor, — pe când umblaú căiniú cu covrigi in códá, și voi vé ținéți cu gura căscată după códa lor, — atunci când omul se prefăcea in fite-ce lighiõe, și toate juvinele cuvântaú omenéște, — in nu se știe ce parte de loc, o babă și un unchiaș îmbétraniseră fără să aibă vr'un copil.

Bani aveaú, bucate aveaú, ciređi de boi și hergheliú sumedenie; in cotro se întorceaú bilșug nemiluit: șure de bucate, clăi de fîn, case văruiute, pluguri o sută; și unde atingea pământul scotea galbenul, că nici nu mai știeaú

ce se 'și mai făcă capului cu atâtea avuții. Că nu era să s'orbă banii cu lingura și să se ingrópe de vii în procopséla lor ce nu 'i mai dádea de rost.

Intr'o zi baba trînti lingura cu zémă de la gură, stătu o tónă pe ginduri, și aduse o vorbă galeșe de n'o mai încăpea dorul:

— Da bine, bărbate, ce ne folosește noué, niște bētrăni, singuri cucii, atâta bogăție ce-o grămădim de géba și d'a surda. Mai bine am fi săraci lipiți, fără petic de cămașe în spinare; barim atunci ne-am trudi pentru gură și am uita de tóte. Dar acum, bogăți, putređi de bănet, și să n'avem noi un copil măcar care să ne zică „tată“ și „mamă“ și să ne inchiđă ochii când o fi să ne ducem!

— Lasă femee, grăi unchiașul, nu te mai amări, o ca da Dumnezeu să dobîndim și noi unul, cine știe, minunele d'aea sunt minuni, alt-fel de ce ne-am mai minuna.

— Aida de, dacă n'a dat Dumnezeu pină acum numai dá d'aci înainte. Mai bine ar fi

să 'mi-ascuți visul și s'o ștergi mâine din revărsatul zorilor către Sfânta Vineri, milostiva, că pôte ea să ne facă ceva. Așa mi-a apărut mie astă nópte.

— Bine mătușe, bine, m'oî duce pîn la sfîrșitul lunei, și dincolo d'oî putea, numai s'avem și noi un copilaș care să ne riță și să ne plingă, ziua mare, în casă, că mă topesc și eū ca și tine d'atata pustietate.

A doua-zi unchiașul să sculă cu nóptea în cap. Puse șéua pe Murga, 'i puse dāsagele pe șea, o instrună bine, 'și băgă pe după git băerile unei plosci cu vin, încălecă și o șterse la sănătosa, luându 'și rēmas bun de la nevastă-sa.

Apoi a tăeat lungul câmpiilor, ș'a spălat copitele gonaciului, și i-a șterpelit cōda în multe pēriuri cari aci curgeaū drept, două două, ca urmele carului, aci să resfiraū și să rotocoliaū tăind délurile, culcând stufurile, și perđēndu-se care încotro apucaū, unul spre sōre rēsare, altul către negurile dese din împērațiile noptēi.

Și așa a lăsat în urmă domnia florilor unde se caută și mirosul nu numai văpséua, stăpînirea pasărilor unde se socotește și cântecul nu numai penele, împărăția piticilor unde cei mai mari sunt cei mai mici; și, când tocmăi se gîndia că lumea d'aci încolo numai e ca lumea, pasămite se uluise el, că ear a dat peste ómenî ca și dinsul.

— Un te duci moșule? l'aú întrebat în trecăt noué frați, toți unul și unul, care se trudeau la arătură cu noué boi înjugați la plugul cu córnelé aurite și cu fierul ferecat.

— Mé duc tatá, le grái cu binișorul moșu, se întreb pe sfinta Vineri ce se fac ca se dobîndesc și eú un copil, că mi-a dat Dumnezeú de tóte afară de un copil, și mai bine mi le lua pe tóte și 'mî dăruia un copil.

— Moșule, se spuî și de noi că întindem de diminéța pină séra cu noué boi și brazdă tot nu facem; că se înfige ferul pluguluî adinc și spintecă în sus, apoi alunecă pe d'asupra țeleneî ca un călcăi pe ghiață. Moșule, da se nu uîți!

— Bine tată, bine.

Maî pe la chindii, când gonesc lăstunii și se întorce barza la puî, maî merge ce maî merge și intilnește, un flacău voinic de se fi spart pétra în pumnî, se fi clătenat munții și se fi încălecat tóte fiarele ca se le mae de urechi. Și cât era de namilă și de rumen, sta despueat și lungit p'o rogojină la adăpostul bălăriilor.

Da cum vėđu pe bėtràn, se cecă se indruge câte ceva și cum deschidea gura, gura clanț, falcă pe falcă. La urma urmelor, se frecă bine la ochi, căsca zdravăn de i se vėđu omușorul, și clefetind buimăcit de câte-va ori izbuti se spue, maî mult pe nas de cât pe gură:

— Aba Moșule, în cotro? un te duci p'așa zăpușelă?

— Écă tată, se întreb și eü pe Sfânta Vineri ceva de mine și de mătușa mea.

— Că ce bine ai face s'o întrebî și de mine; adicăte de ce se mă oropsescă sórta gol pușcă, numai c'o rogojină, aci sub mine, aci în spinare.

Și tăindu-i-se cuvântul căscă, din căscat în căscat, pină îl trecură lacrămile și'i căđu capul pe spate, începënd să horcănescă par'că n'ar fi mai dormit de când dăduse cu ochii de sóre întâia'si dată în viața lui.

Și tot așa goninind gónă de voinic la vreme de bătrânețe, ne mai ținënd socotélă zilelor și săptămânilor, a întilnit un deal nalt, vësmintat de sus pină jos cu fin ca mătasea de móle și păjurit cu flóri pe cari le culegea d'a încălarile; ear dupë ce a suit délul a dat peste o apă întinsă, liniștită și sclipitóre ca o oglindă, din mijlocul căreea s'a 'nălțat un glas dornic nevoe mare:

— Moșule, moșule, nu trece așa trecător, ci spune și de mine acolo unde te duci, că lată sunt, limpede sunt, adincă sunt și pește de ce se nu fac?

Maí apoi, un păr i-a grăit:

— Moșule, se spuî și de mine, de ce sunt nalt, de ce sunt frumos, de ce inverzesc, infloresc și scutur și pere tot nu fac?

La urma urmelor, din fundul unei fintine, s'a ridicat un glas care i-a zis:

— Moșule, să nu te apropii de mine, că d'ai simți foc în cerul gurei și nu te pleci la izvorul meu; m'ai blestema și tu ca toți cari au trecut p'aici ș'au voit să 'și tae setea și oboséla cu undele mele. Mai bine ți-ai căta de drum ș'ai întreba pe Sfânta Vineri, milostiva, că de ce izvorul meu, limpede ca roua și rece ca ghița, coclește gura călătorilor, și plécă toți de lingă mine, bombănind; „mai bine am fi bcut dintr'o mocirlă de cât din tine, zventăți-ar Dumnezeu apele tale amare și spurcate.“

Abia când i se mai ținea viața într'un fir de păr, ajunse unchiașul, cu chiū, cu vai, la porța de argint a S-tei Vineri. Și de cum se apropie de ea, Murga, se trase înapoi spăimântată d'așa mindrețe, c'o fi avënd dobitocul abur în loc de sufiet, dar vedul e tot ved.

Peste porți, mai dincolo de ele, stă palatul Vineri, nu mai în aurărie și diamanticele, lămurit în lumină de tôte fețele, că nici penele

de pasăre măastră, nici nóptea cu spuzéla de stele, nici zorile cu revărsatul lor felurit, nici curcubeele ce le fericéști de minunate ce sunt, n'ar fi întrecut acest palat minunea minunelor.

În pragul porței biziea o albină, care se roti o-dată și trecu în pasăre, se roti a doua-óră și se prefăcu într'o ciută, se roti a treea-óră și se prefăcu înt'o fecióră albă ca laptele, cu părul ca un abur samaniü, și înfășată într'un nor des de jur împrejur.

— Intra, îi zise ea, c'un glas ce'ți părea a fi măi mult gindit de cât auđit, intra că trebuie să fii om bun, alt-fel fără să știü, fără să vreaü, m'aș fi prefăcut într'o cățelușe, c'un dinte de fer și cu altul de oțel, care când se repede face praf și fărimé.

Sfânta Vineri după ce ospătă bine pe unchiăș, îi dete trei mere aurite, și 'i zise:

— Écă, moșule, merile să le mănânce baba, ear cojile să le dea Murgei, și dorul vostru va fi împlinit, că știü bine ce vënturi te-aü adus pe la mine.

Unchiaşul îi sărută pólele şi se şterse cu o cută pe la ochi, îi sărută mână dréptă şi i-o puse la frunte, o întrebă de cele întilnite pe drum, apoi luându'şi rămas bun, întórse Murga şi o luă spre casă, şi nu mai putea de bucurie.

Când dete peste fintină, fintina, din departe, îl întrebă de zor:

— Moşule, dar de mine ce-a zis? moşule, de mine ce-a zis?

— Că pină nu 'ţi-î scóte comóra de bani de aramă şi de argint de lingă izvor, toţi drumeţii or se te blesteme, că apă bună n'ai să ai.

— Tată moşicule, fă bine şi pune mâna p'ocazma şi scóte'mi pustia de comóra.

Unchiaşul uşură fintina, sorbi apoi o gură de apă limpede, rece şi bună, că tot se fi bcut şi se nu te mai fi săturat, luă o dásagă cu bani, şi plecă.

Merse ce merse şi începu să zărască părul, dar nici nu'l zărise bine, şi părul începu să strige:

— Moşule, dar de mine ce-a zis? moşule, de mine ce-a zis?

—Că pînă nu ți'i scóte comóra de galbeni de la rădăcină, n'ai să veđi pară în vecii vecilor.

—Tată moșicule, pune mîna pe cazmaoa d'alături, și îndurate de mine.

Moșu, cioc, boc, cioc, boc, pînă dădu de buzele cazanului, și când il scóse d'o șchiópă părul înflori; când il scóse de douë palme părul se scutură, ear de'l scóse pe d'a întregul părul legă pere cari crescură cât pumnul, se pîrguiră și se cópseră galbene-céră; unchiașul mîncă o pară dulce ca mîierea, umplu cea l'altă dásagă cu galbeni și plecă.

Când dete peste apa lată, lungă, adîncă, limpede și lucie ca o oglindă, din mijlocul ei se ridică un glas a jale:

—Moșule, da de mine ce-a zis?

Moșu tăcea.

—Moșule, moșule, de mine ce-a zis?

Moșu tăcea.

Ear ajungënd, hei, tocmai în virful délului, se întórse către ea și strigă, dând vînt Murgei:

—A zis că pînă n'ei înneca om pește nu faci.

Și apa se repeđi năprasnic din odihna ei, se 'l sórbă și mai multe nu, dar abia ajunse se umezescă creștetul délului, și se prăvăli, clo-cotind, ear în matca ei, strigând de băgase spaîma în moșul care gonía náuc:

— Ah! hodorog șiret, că n'am știut! întâi pe tine te-aș fi rēpus!

O-dată năpustit, unchiașul nu se mai opri de cât pe lingă namila de voinic dēspueat care sforăia dus, întins pe rogojină:

— Hei, voínice, ei ca ți-o fi d'atâta somn! Sfânta Vineri mi-a spus că de nu vei munci, n'ai se rēmai nici cu rogojina aea de sub tine.

Leneșul se învêrti pe partea cea l'altă, crăpă ochi, căscă de trei-orî în șir, și bombăni amețit:

— Cată 'ți de drum bētrâne, că de n'ar fi se mă scol în picióre, ți-aș arăta eū. Apoi așa leac de sărăcie știū și eū. Veđi-că socotisem pe sfânta Vineri ceva mai pricepută de cât mine.

Cu acestea închise ochi éráși, și ațipi șoptind:

— Uf! dar mult mai vorbiî!

Și dădu Dumnezeū un sóre dē se uscaū coceniî

cei uscați, de frigea pământul și asudați pietrele. Unchiașul mâna, mâna, zor, zor, și calea nu se mai isprăvia, și fómeea îl leșuia, și setea îl ardea, și tocmai acum înțelese că el călcase în gura lăcomiei: și în loc de apă din fântână luase arginți, în loc de pere din păr luase galbeni.

— Stăpâne nu mai duc, dă'mi ceva pe cerul gurei, grăi Murga.

Unchiașul ne mai având încotro, scóse din sin un măr de la Sfânta Vineri, îl mincă dintr'o înbucătură, ear cojile le dete Murgei.

Maí merse ce maí merse și abia se maí ținea pe șea, și Murga abia se maí ținea pe picioré.

— Stăi, zise moșul, oi spune mătușei că nu-mai un măr mi-a dat milostiva. Și mănca și p'al douilea.

Dar de ce mánca, de ce fómeea creștea, și merile i se păreaú maí bune. La urma urmelor își dádu el un pumn în cap ș'o palmă peste ochi, dar mánca și p'al treilea măr. Cât înghiți cea de pe urmă felie, îl apucă căldurile și rămase însărcinat în pulpa piciorului drept.

Pulpa creștea, Murga se umfla (căci apucase și ea din cojile merelor) și drumul măi era.

Când intilni pe cei nouă frați, cari trosniau cu biciul în spinarea boilor, hăis! cea! hăis! cea! și brazda nu măi spărgiau, le grăi, ținându'și galeș drumul:

— Mi-a zis sfânt, ómenî bunî, că pină nu veți dejuga din jugurî pe muma celor opt boî, brazdă n'o sê trageți; că omenie fără hărnicie sê măi pôte, dar hărnicie fără omenie e sadea neomenie.

Ajungënd unchiașul meü acasă, și vedëndu'l baba că abia își tîra piciorul, i-a spus tot din fir pină în ață; și plinse baba ce plinse, apoi sê îmbună că tot o sê aîbă un copil din pulpa moșului, daca nu încăldît în sinul ei.

Dar când e sê cađa pē capul omului pedépsa neascultărei ș'a lăcomiei, cade, măcar d'ar da și zece acatete, — că pe unchiaș îl apucă facerea în mijlocul cîmpului. Când i sê deschise pulpa în douē, sări din icrelé lui o fată cu părul de aur ce strălucia ca sórele, și mirosia ca sul-

fina, și privia ca seninul, și tremura ca brebenelele ciufulite de vânt, și zicea c'un glas dulce de te topia „tată mi-e frig! tată mă sôrbe lumina!“

Unchiașul zăpăcit, o culcă într'o copită cu fin și alergă să 'i aducă de pe-acolea un zăbun môle ca s'o infășe. Dar n'apucă să se întoacă bine, și un Vultur din albastrul cerului, își strinse aripile și cădu glonț pe copită, răpi fata cu përul de aur, și se perdu ca gândul în zarea de la răsărit.

Departe, departe, Vulturul, i-a clădit un cuib din puf de boboc, din pene de cânăruți, ș'a adormit'o într'un virf de salcie pletósă ce se oglindia într'un piriü argintiü: vântul s'o rēcórscă, salcia s'o legene și pirëul s'o descânte.

Așa crescú fata pină se făcu mare. Că „Tata Vultur“ îi aducea câte în lună și în sóre, dar tóte după pămînt: sângele murelor, mustul strugurilor, mîierea albinelor și mirezmele florilor.

Intr'o zi veni din împërația vecină o slugă domnëscă să adape, sub salcie, bidiviul ostenit

al Impăratului. Calul când plecă nările spre pîrîu, o-dată începu să sforăe și să arunce bulgării de sub copite cale d'o poștie. Spunînd acésta Impăratului îl certă bine ha, și 'l trimese éráși la pîrîu cu calul de căpăstru.

— Uitate bine, prostule, c'o fi vëdut calul ceva, nu se sperie el de florile mărului.

N'apucă să plece și se și întórse sluga, spunînd Impăratului că în apă se vede chipul unei fete cu përul de aur, așa de frumósă că la sóre te poți uita dar la dinsa ba.

Impăratului pe loc îi rămni inima; adună tótă curtea, se vadă, se drégă, se facă ce-o face și se 'i aducă pe acea fată minunată. Dintre toți eși o țigancă bătrână, zbircită și urită, și spuse ast-fel:

— Luminate Impărate, s'e'mi dai un car cu boi, niște pirostreii, o cremene cu amnar, o tîngire, mălai, sită, pește sărat, ș'o ploscă cu vin vechiú, și eú țî-o aduc cum nici că te-ai gîndi.

— Dați'i ce cere, zise Impăratul, și de nu o veí aduce, se te pregătești bine, că am se'ți suí pició-

rele pe umeri și se 'ți cobor capul sub gionate.

Dihania bătrână opri carul sub salcie, își dădu din car toate trancafusele, și începu să se vâlcărăscă, de hōță ce era:

—Vaaa! vai! păcatele mele, că mult mi-e fōme, și pustii de ochi nu vĕd; cuum să puī eū de māmăligă! Vaaa! vai!

Și puse câte-va găteje, și dădu s'aprinđă éasca de la amnar dar izbăia, anapoda, unghiile în loc de cremene.

—Nu așa mamă, almintrelea, zise fata din salcie, făcĕndu-i-sĕ milă.

—Da cuuum mamă? nuuu vĕd mamă, că m'aaa lăsat pustii de ochi!

Și voind să pue pirostreele, le puse cu piciō-rele în sus, căldarea o răsturnă cu gura în jos, mălaiul îl turnă p'alături de sită.

—Nu așa, mamă, nu așa, grăi fata cu pĕrul de aur, lăcrimând.

—Da cuuum mamă? nuuu vĕd, nu vĕd. Dăăte jos mamă, fiiieți milă d'o biată bătrână, făără ochi, făără vedere!

Fata se dete jos din salcie; aprinse focul; puse de mămăligă și 'i întinse masa.

— Ține 'mă de urit, bunico, zise dilhania, și gustă și dumniata, cocónă bună și blajină, din peștile meu.

Fata o ascultă; mănă cu poftă pește sărat, că i se acrise d'atata mirodenii dulci ce 'i aducea „tata Vultur.“ I se făcu sete. Hirca îi întinse un pahar de vin, două, trei, pină o ameți ș'o culcă in pólă se 'i caute in cap „c'așaaa se cuvine cocónelor mari.“

Când pe biată fată o fură somnul, bahnița, o puse in car și, bătând se omóre boii, o aduse la tronul Impărăției.

Ș'a plins, ce-a plins, pină s'a mângăeat, că Impăratul a inbrăcat'o in mătăsării, a plimbat'o in calesci și i sa supus la tóte voile.

Dar n'a apucat nici se aibă un cocon și intr'o zi, o altă haină de cióră se furișă pe lingă ea și 'i șopti in urechie:

— Măria ta, măria ta, o se naști un copil mut și orb, că te-a fermecat țiganca care te-a

robit. Vino cu mine în grădină să te descânt,
 să te slujesc ;
 și să'î vorbesc,
 lui, copilului,
 lui, coconului ;
 s'auadă și gindul,
 și'n ochi luminându-l,
 să vadă cât șapte
 pină 'n miez de nópte ;
 și eu fac prinsóre
 c'o vedea și 'n sóre.

Impărătésa se înduplecă, că mumă era, nu
 alt-ceva. Ce făcu, ce dresé, cu șoșelî cu momelî,
 că țiganka o adormi cu capul în póla eî ; o
 tunse frumușel de podóba pěrului, să rase și
 pe ea de pěrul eî de porc, și cum 'și puse
 acele cosițe, ca niște betelî de aur, pe loc se
 și prinseră, ș'o șterse p'aci în colo ; ear Impė-
 rătița rămase cu capul pe érbă.

Când se deșteptă, și se vėđu tunsă, plinse
 pină ameti și plecă pe drum unde or duce-o
 picîórelor.

Când 'și vedu Impăratul prămatia de Impărătesă, négră tăciune, spaîma copiilor, mórtea găinelor, de, cređu că a pirlit'o sórele, după cum zicea ea, că n'avea ce se 'și facă capului vedënd'o cu pletele de aur.

Impărătesa adevărată, fără odihnă, fără mân-găere, cânta și plingea și mai mult plingea, săracamî de ea. Apoi, cale lungă se 'i ajungă, întilni un călugăraș, îi dădu vesmintele ei și îi lua rasa și caucul lui. Plecă înainte, pină către miezul nopței, și ajunse la stina Impărăției. Acolo, la un foc cu vâlvătăi, baciul și ciobaniî spuneaū ghicitori, care de care mai împelițate.

— Ea spune și sfinția ta una, părinte călugăraș, că dor n'o fi topenie mare, îi zise baciul.

— Să spuî, de ce nu, dar ghicitórea mea e cu legătură mare: daca veți ghici-o se 'mî luați rasa cu caucul, dacă nu se vë ieau eū tîrlele cu oi.

— Bine, bine, răspunseră cu toți, că nu e ghi-celă și păcală ca se ne dea pe noi, ciobaniî, de ocară.

Părintele călugăr, deschise gura și zise: ghici
ghicitórea mea,

din pulpă născută,
pe clae-aruncată,
de vultur răpită,
de babă robită,
la domnie-ajunsă,
de țigancă tunsă,
călugăraș mă făcu!

O fi tunsă? o fi rasă? ba o fi una? ba o
fi alta? Că hîr, că mîr, ciobanii nu ghiciră, și
călugărul le luă turmele de oi și începu să
le mae de la spate, lăsându'î cu buzele umflate.
Și ținendu'și drumul plîngea și cînta, și mai
mult plîngea:

copilașul mamei,
dormi și nu mai plînge;
orî rasa te stringe?
orî rasa'î de jale
și 'ți cobește 'n cale?
or caucu'î greu
pentru capul tîu?

ce te zvircolești
 și ce te trudești?
 nu știți cine ești?
 copilașul mamei,
 dormi și nu mai plînge,
 că rasa nu strînge,
 și rasa'î de jale
 nu pentru matală;
 caucul e greu
 pentru capul meu.

Așa, ajunse călugărul la cireșile și la hergheliile împărătești, și ear se légă cu ghicitórea și le luă și lor cireșile și hergheliile. Și porni mai nainte.

Atunci dădură năvală, ciobanii, văcarii și herghelegii, la Impăratul și'î spuse că un călugăr, frumos de pică, tînăr, tînăr, c'o ghicitóre le-a luat turmele, cireșile și hergheliile, ș'a pornit'o cu ele tînguind un cîntec mai mult de femeie de cât de călugăr, mai mult de mumă da cât de tată.

Pe loc Impăratul porunci la doui cetași să

întórcă călugărul din cale, ca să 'i spue și lui bazaconia de ghicitóre, pe care n'a dovedit'o nici ciobanii, nici mocanii, nici țurcanii, nici ițanii.

Când se înfățișă călugărul, toți rămaseră mărmuriți de frumusețea lui, și se uitaă lung, dându'și ghiesuri:

— Da unde 'i sunt mustățile?

— Da n'are barbă?

— Uh! ce ochi!

— Păcat că e prea gros!

— Păcat că e călugăr!

— Ar fi mai mare păcatul dacă ar fi călugăriță!

— Ei, rogu-te, părinte călugăraș, zise Impăratul, și nu 'și mai lua ochii de la el, ea spune ne și noă ghicitórea cu care ne-ai luat avuțiile.

Călugărul pe loc începu:

din pulpă născută,

pe clae-aruncată,

de vultur răpită,

de babă robită,

la domnie-ajunsă,

de țigancă tunsă,
călugăraș mă făcuî.

—Cum? cum? mai zi o-dată, mai zi o-dată,
rupse Impăratul, frecându-se pe frunte.

—Dă'l încolo de hoț, ce te uiți în gura unui
șiret, zise cióra de Impărătesă, albind ochii
în cap.

Impăratul îi întorse spatele supărat și ear
grăi către călugăr:

—Mai spune, tată, mai spune-ne o-dată ghi-
citórea.

Părintele călugăraș mai spuse o-dată ghici-
tórea, și, pipăindu-se cu binișorul la cingétóre,
incepu să cânte:

copilașul mamei
dormi și nu mă plinge,
că rasa nu stringe;
și rasa'î de jale
nu pentru matale;
caucul nu'î greu
pentru capul tēi,
nici pentru al meū.

Aşa cântă, şi 'şi azvirli caucul din cap, ear din creştetul capului pin la briu i se îndoi în unde valurile de păr mai strălucitoare ca lumina sórelui.

Impăratul 'şi recunoscua adevărata lui Impărătesă, îi dădu în genuchi şi 'i lăcrimă pe imineî.

Dar ca o fiară turbată se răsuci pe loc şi, umflând pe cióra haină care se gogoşase pe tronul împărăţiei, porunci ca, étaganele s'o hărtănescă, găilor s'o dăruéscă, vântului s'o risipéscă şi ósele'i căinilor se le pregătéscă.

Ş'incălecai p'o şea şi vă spusei d-vóstră aşa; ş'incălecai p'o...

—Ho! Ho! opria la basma, tată Doroftei, că mai sunt p'acilea şi fete mari, zise Țuguia, şade rău; nu fii slobod la gură; aici nu e cu-metrie cu chief şi cu lăutari.

—Aide, trecă, mérgă ş'asta de la mine, mor-măi Doroftei, se isprăvesc fără isprăvit, de şi mă ciupeşte gluma de limbă par'c'aş fi luat în gură un furnecai întreg.

—Tată Doroftei, dar baba şi unchiaşul, dar

vulturul, ce s'aũ făcut? întrebă un copilandru care ascultase pitulat după Marica.

— Aci fuseși ciufule? răspuse bătrânul, nu mai poți după povești și basme, copii se jocă și tu pindești vorba cu urechile ciulite; o se vizezi la nópte și ear o se deștepți pe mătă din somn. Dar cine póte se răspundă la ce întrebî tu? O se ajungî rău că prea vrei se știi multe. Așa e basmul; baba, moșul și vulturul, or fi crăpat de dor, și pace bună.

— Mamă, mi-e fóme, hai acasă, zise un alt copil, ca de patru anî, și se plecă la urechia masei și 'i șopti încetinel.

— Ce ți-a șoptit, mamă Flóre, spune drept, întrebără câte-va fete mari, ridênd se se prăpădescă.

— Uite, băeat mare, și cere țîță, ați mai po-
menit una ca asta?

— Bravo! nu ți-e rușine, flăcău de însurat și adormi cu botul în sínul mătei!

— La școlă, nu la țîță! nu ți-e rușine!

— Sê 'ți puî sabur, — zise Doroftei.

— Am pus și l'a spălat, răspuse Flórea.

Ear copilul, rușinat, fugia plingând spre casă, ne îndrăznind să se mai uite îndărăt.

Scăpătase sórele; adierea amurgului cletăna frunțele castanilor; copii, aprinși la față de zbeguélă, se adunaū unul câte unul, lăudându-se fie-care, că pe el nu l'a luat „mama gaea,” pe el nu l'a tăeat „hîra“ și nu l'a făcut porcar, că nimeni n'a fost mai grozav ca el în tot jirul.

În depărtare s'auđiaū pocnete de bice; erau gránariī pe cari sêrbătórea i-apucase pe drumurī.

Sê sculară cu tođii de la umbra castanilor ș'o porniră în cîrdurī spre casă; bărbađii tăcuđi, gîndindu-sê p'a doua-zi; femeile 'și țineaū calea, vorbind de lécurile cu cuvêntul or cu buruéna.

— Ași! Untul-de-sunătóre, nu e așa de bun pentru bube, tăeturī și zgaibe, ca Pătlagina.

— Foile de Oleandru, or-cât le-ai ferbe în apă sărată, tot mai bună e Țintaura pentru frigurī.

— Socul, Macul, Salcîmul și Códa-șoricelului, sunt pentru tuse.

— Pînză de păéjene desumflă obrintéla.

— Aș! or-ce umflătură e mai bine s'o moi, s'o răsufli, cu aburélă de Bozii, cu Cépă cóptă și cu oblojelî de Lipan.

— Pe Ancuța, gropăreșa, a aruncat'o în apă rece, și par'că i-a luat cu mina lungórea.

— Cătană ș'a descântat dălacul, și l'a stropit cu apă neincepută, fermecată de vestita Trandafiră, și de géba, a trebuit să se arđă cu o muchie de bardă înroșită, alt-fel nu scăpa.

Așa mergeaŭ a gale; spunênd fie-care ce-o tăea capul; și sănătatea, mulțumirea, veselia se deslușia pe tóte chipurile. A doua-zi le aștepta lucrul, de diminéța pînă séra, și ele il așteptaŭ cu plăcere.

Copii zburdalnici gonიაŭ înainte, cãntãnd, fluerãnd și aruncãnd cu bulgãri „care mai departe.“ Ceî cu praștia 'și-ascultaŭ pétra cum piuea ca un glonț scãpat din carabinã.

Incepuse a insera. Gãinușile bízieaŭ, zburãnd greóe, și copilele alergaŭ dupě ele să le prindă cu șorțul. Licuriciî incepuseră a'și aprinde scîntea de argint.

Și acea liniște adincă, întinsă peste totă mahalaua, aui de țipetele copiilor când zăriră primul liliac care gonja, cotiș, d'alungul ulițelor.

Cu toții începură să azvirle căciulele în vânt, cântând într'una:

«Liliac, Liliac,
trage nóptea la conac!
din cloponița bătrână
hop odată! hop de două
pin' la nouă...
lilieci! dacă scapă
sub căciulă ei fac calpacă.»

D'atunci n'a trecut de cât ca la cincisprezece ani de zile, și p'aceea'si străje am intrat, p'aceea'si cărare m'am strecurat și n'am mai vădut mândrețea d'odinióră...

Sultănica	3
Fanta-Cella	63
Palatul de Cleștar	79
Iancu Moroși	107
Șuer	163
Sorcova	181
Răzmirița	195
Odinióră	213

VERIFICAT
2007

